

EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds universitet

Magisteruppsats
VT 2007

Basel II blir verklighet

– En studie av hur svenska banker har påverkats av Basel II –

Handledare

Gunnar Wahlström

Författare

Sara Flemming

Louise Jacobsson

Magnus Palm

SAMMANFATTNING

- Uppsatsens titel:** Basel II blir verklighet – En studie av hur svenska banker har påverkats av Basel II
- Seminariedatum:** 7 juni 2007
- Ämne/Kurs:** FEK 591, Magisteruppsats i redovisning, 10 poäng
- Författare:** Sara Flemming, Louise Jacobsson och Magnus Palm
- Handledare:** Gunnar Wahlström
- Fem nyckelord:** Basel II, Kapitaltäckning, Risk, IRK, Banker
- Syfte:** Syftet med denna uppsats är att förklara hur tillämpningen av Basel II har påverkat bankerna. Utifrån pelare ett ämnar vi att undersöka och öka förståelsen för vad som har förändrats i bankerna samt analysera vilka effekter dessa förändringar har medfört och kan komma att medföra.
- Metod:** Studien har en induktiv ansats med en kvalitativ metod. Den har inspirerats av grounded theory för att samla in och koda empirin samt för att generera ett teoretiskt bidrag. Empirisk data har samlats in via semistrukturerade intervjuer med banker och experter. Denna har sedan analyserats utifrån litteraturgenomgången och den offentliga debatten som presenterats i ett eget kapitel.
- Teoretiska perspektiv:** I litteraturgenomgången redogörs det för ett antal teorier från vetenskapliga artiklar skrivna ur ett ekonomiskt synsätt. Dessa behandlar begreppet risk, kritik mot ett numeriskt tänkande och användandet av modeller i ett regleringssyfte. Vidare presenteras och förklaras de, för vår uppsats, viktigaste delarna av Basel II.
- Empiri:** Data har insamlats från de fyra storbankerna och fyra mindre banker. Experterna kommer ifrån Öhrlings Pricewaterhouse-Coopers, Finansinspektionen och Emric.
- Slutsats:** Implementeringen av Basel II har inneburit stora kostnader för bankerna. Nyttan anses ändå överstiga kostnaderna, då regelverket leder till att bankerna har fått ett verktyg som ger dem en bättre kontroll över de risker de är exponerade för. Följden blir att bankerna bättre kan prissätta krediter efter deras faktiska kostnad.

ABSTRACT

- Title:** Basel II becomes reality – A study of how Swedish banks have been affected by Basel II
- Seminar date:** 7th of June 2007
- Course:** FEK 591, Master thesis in business administration, Major accounting, 10 Swedish credits (15 ECTS)
- Authors:** Sara Flemming, Louise Jacobsson and Magnus Palm
- Advisor:** Gunnar Wahlström
- Five key words:** Basel II, Capital requirement, IRB, Risk, Banks
- Purpose:** The purpose of the thesis is to explain how the appliance of Basel II has affected the banks. With starting point in Pillar one we aim to examine and increase the understanding of the changes in the banks as well as analyse the effects these changes has caused and may cause in the future.
- Methodology:** This study has an inductive approach and a qualitative method. It has been inspired by the grounded theory in the collection and coding of the empirics as well as when generating a theoretical contribution. Empirical data has been collected by semi-structured interviews held with banks and experts. It has then been analysed with help from the literature and the public debate presented in its own chapter.
- Theoretical perspectives:** In the literature some theories from scientific articles written from an economic perspective are presented. These discuss the term risk, criticism against a numeric way of thinking and the usage of models for a regulating purpose. Furthermore, the parts of Basel II most important for our thesis are presented and explained.
- Empirical foundation:** Data has been collected from the four major banks and four minor banks. The experts interviewed are working at Öhrlings PricewaterhouseCoopers, Finansinspektionen and Emric.
- Conclusions:** The implementation of Basel II has implied large costs for the banks. The utility is still thought to exceed the costs, as the regulation has given the banks a tool that gives them better control of the risks they are exposed to. The consequence is that banks can price bank loans based on their actual costs better.

FÖRORD

Vi skulle vilja rikta ett stort tack till de personer som hjälpt oss i genomförandet av uppsatsen.

Vi tackar alla storbanker; Handelsbanken, Nordea, SEB och Swedbank och de mindre bankerna; ICA-banken, Ikanobanken, Sparbanken Gripen och Sparbanken Finn för att de ställt upp och tillhandahållit intressant information för vår studie.

Vi vill också tacka de experter, Öhrlings PwC, Finansinspektionen samt Per Lönnqvist, som tillfört intressanta synpunkter som varit till stort gagn för studien.

Till sist vill vi tacka vår handledare Gunnar Wahlström för kommentarer och synpunkter under arbetets gång.

Lund, juni 2007

Sara Flemming

Louise Jacobsson

Magnus Palm

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Problemdiskussion	3
1.3 Forskningsfråga	5
1.4 Syfte	5
1.5 Avgränsningar	5
1.6 Disposition	6
2. LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1 Basel II	7
2.1.1 Baselkommittén	7
2.1.2 Basel I	8
2.1.3 Allmänt om Basel II	9
2.1.4 Pelare ett	10
2.1.4.1 Kreditrisk	11
2.1.4.2 Operativ risk	12
2.2 Finansinspektionen	13
2.3 Risk	14
2.3.1 Historia	15
2.3.2 Vad är risk?	15
2.3.3 Användning av siffror och kvantitativ metod	17
2.3.4 Problem med att mäta risk	19
2.3.5 Risk och Basel II	21
2.4 Sammanfattning	22
3. METOD	24
3.1 Vetenskaplig ansats	24
3.2 Forskningsmetod	25
3.3 Grounded theory	25
3.4 Primärdata	26
3.4.1 Intervjuer	26
3.4.2 Intervjuer banker	29
3.4.2.1. Stora banker	30
3.4.2.2 Mindre banker	30

3.4.3 Intervjuer experter	31
3.5 Sekundärdata	31
3.5.1 Informationssökning	32
3.6 Källkritik	32
3.6.1 Tillförlitlighet	33
3.6.2 Pålitlighet	34
3.6.3 Att styrka och konfirmera	34
3.7 Sammanfattning	34
4. DEBATT	36
4.1 Inledning	36
4.2 Kreditrisk	36
4.3 Operativ risk	37
4.4 Kundstock	38
4.5 Vinning med Basel II	39
4.5.1 Minskad kapitaltäckning	39
4.5.2 Effektivare resursallokering	39
4.5.3 Riskmedvetenhet	40
4.5.4 Kommunikation	40
4.6 Stora vs mindre banker	41
4.7 Konsolideringstrend	41
4.8 Subjektivt regelverk	41
4.9 Konjunktursvängningar	42
4.10 Sammanfattning	42
5. RESULTATREDOVISNING	44
5.1 Implementering och tolkning	45
5.1.1 Val av metod	45
5.1.2 Svårigheter	47
5.1.2.1 Datainsamling	47
5.1.2.2 Tolkning av regelverket	48
5.1.2.3 Resurskrävande	49
5.1.2.4 Organisationskultur och förklarbarhet	50
5.1.3 Riskmätning, modellering och kvantifiering	50
5.2 Nyttan	51
5.2.1. Minskat kapitalkrav	52
5.2.2 Ökad kunskap om risker och krediter	53

5.2.2.1 Mäta och hantera risk	53
5.2.2.2 Effektivare kreditprissättning	54
5.2.3 Förbättrad affärsmässighet och marknadsföring	55
5.3 Förändringseffekter	56
5.3.1 Organisatoriska förändringar	56
5.3.1.1 Organisationsstruktur	56
5.3.1.2 Nyanställningar	57
5.3.1.3 Utbildningar	57
5.3.1.4 Centralisering/Decentralisering	57
5.3.2 Kundstock	58
5.3.2.1 Förändring av kundportfölj	58
5.3.2.2 Övergång till mer säkra kunder?	59
5.3.3 Intern rapportering och kommunikation	62
5.3.3.1 Intern rapportering och styrsystem	62
5.3.3.2 Kommunikation	63
5.4 Framtid	63
5.4.1 Konjunktursvängningar och finansiella kriser	63
5.4.1.1 Effekter av konjunktursvängningar	64
5.4.1.2 Självgenererande kriser?	66
5.4.2 Konsolideringstrend	67
5.4.3 "Vinnare eller förlorare"	69
5.5 Sammanfattning	70
6. SLUTDISKUSSION	72
6.1 Forskningsfrågan besvaras	72
6.1.1 Implementering och tolkning	72
6.1.2 Nyttan	73
6.1.3 Förändringseffekter	73
6.1.4 Framtid	74
6.2 Studiens teoretiska bidrag	74
6.3 Reflektioner över studiens slutsatser	75
6.4 Förslag till fortsatta studier	76
KÄLLFÖRTECKNING	78
BILAGA 1	83
BILAGA 2	85
BILAGA 3	87

1. INLEDNING

I kapitel ett redogörs för några finansiella kriser som har påverkat Sverige och världen. Därefter fortsätter kapitlet med att beskriva bankernas inverkan på finansiella kriser. Kapitlet avslutas med en problemdiskussion som leder fram till forskningsfrågan och syftet med uppsatsen.

1.1 Bakgrund

Finansiell stabilitet är något som alltid har eftersträvat världen över. Ända sedan flera hundra år tillbaka har världen och Sverige dock drabbats av flera finansiella kriser. En finansiell kris definieras av Hagberg och Jonung (2005, s 31) som en ”*exceptionellt djup nedgång i den ekonomiska aktiviteten*”. Bäckströms (1998, s 8) definition är att ”*en finansiell kris uppstår om det finansiella systemet får sådana problem att den asymmetriska informationen leder till att systemets förmåga att kanalisera krediter till dem som har de mest produktiva investeringsmöjligheterna allvarligt störs eller om hela eller delar av betalningssystemet slås ut*”.

I Sverige drabbades vi av finansiella kriser både på 1920- och 1930-talet. Den finansiella krisen 1922 berodde på att bankerna lämnade stora krediter mot dåliga säkerheter samtidigt som priserna föll i samhället. Kombinationen av fallande priser och fallande börskurser utlöste krisen 1922. Krisen på 1930-talet utlöstes av Kreugerkraschen 1932, när den svenske tändstickskungen Ivar Kreuger blev satt i konkurs. Kreuger började efter första världskriget förhandla till sig monopol på tändstickstillverkning i flera europeiska länder. Han lyckades med detta genom att låna ut pengar till de efter kriget skuldsatta regeringarna. Genom nyemissioner finansierade han lån och köp och tillsammans med sin partner Paul Toll, köpte han många företag i olika branscher i både Sverige och utomlands. Många privatpersoner köpte obligationer, som var andelsbevis utan rösträtt och utdelningen på dessa var så hög som 30 %. Bankkraschen i USA 1929 var början på Kreugers fall. Det började bli svårt att få in pengar genom nyemissioner och de obligationer som redan fanns på marknaden föll kraftigt i värde. Kreuger fick stora likviditetsproblem men hjälptes av Riksbanken och den svenska regeringen mot att de fick göra en grundlig genomgång av hans ställning. Efter Kreugers död 1932 sattes hans imperium i konkurs och tusentals människor världen över förlorade massvis med pengar. (Nationalencyklopedin, 2007)

Den senaste, och kanske den finansiella kris som påverkat Sverige mest, inträffade i början av 1990-talet till följd av den avreglering av bankernas kreditutlåning som skedde i november 1985, vilket innebar att staten inte längre begränsade bankernas kreditgivning. Kombinationen av hög inflation och låga realräntor beroende på förmånliga skattevillkor, ledde till att utlåningen från bankerna ökade kraftigt. (Hagberg & Jonung, 2005) Under fem år ökade den privata skuldsättningen från 100 % till 150 % av bruttonationalprodukten (BNP) samtidigt som det privata sparandet föll med sju procentenheter av BNP (Bäckström, 1998). Beroende på den höga inflationen och de låga räntorna steg både finansiella och reala tillgångars värde kraftigt, i genomsnitt med 70 % (Fregert & Jonung, 2003). Det var flera orsaker som sammantaget framkallade den finansiella krisen. Många aktiekurser runtom i världen gick nedåt efter Iraks invasion av Kuwait, vilket även påverkade Stockholmsbörsen samtidigt som den tyska återföreningen ledde till högre räntor i Europa. Vid samma tillfälle började den fasta växelkursen i Sverige att ifrågasättas. År 1990 reformerades det svenska skattesystemet. Denna förändring tillsammans med höjda internationella räntor ledde till att realräntorna ökade kraftigt, vilket fick den finansiella "bubblan" att brista och en allvarlig finansiell kris uppstod (Hagberg & Jonung, 2005). Mellan 1990 och 1993 föll Sveriges BNP med 6 % och arbetslösheten steg från 3 % till 12 %. Det offentliga underskottet var när det var som högst 12 % av BNP (Bäckström, 1998).

Bankerna har i allra högsta grad påverkat och själva blivit påverkade av de finansiella kriserna, då det finns en växelverkan mellan det finansiella systemet och det ekonomiska läget i samhället (Hagberg & Jonung, 2005). Bankverksamhet består till stor del av inlånings- och utlåningsverksamhet. Utlåningen har oftast längre löptider än inlåningen, vilket är en riskfylld affärsidé som kan leda till en obalans i balansräkningen. En annan av bankens uppgifter är att hantera och omvandla risker. Skulle allmänheten förlora förtroendet för en viss bank och vilja ta ut alla inlånade pengar kan denna bank hamna i ekonomiska svårigheter och tvingas gå i konkurs (Bäckström, 1998).

I Tyskland 1974 gick banken Herstatt i konkurs efter svårigheter att uppfylla åtaganden mot utländska banker. Detta föranledde arbetet med att utarbeta regleringar för banker för att förhindra att andra banker skulle gå samma öde till mötes. (Finansinspektionen, 2004)

Baselkommittén är en kommitté som tar fram och utvecklar standarder, riktlinjer och rekommendationer för banker. Dessa standarder, riktlinjer, regleringar och rekommendationer är normgivande och utgör ett globalt nätverk för

tillsynsmyndigheter (Finansinspektionen, 2007i). Baselkommittén bildades 1974 av centralbankerna i G10-länderna och består av 13 medlemsländer¹. (BIS, 2007c)

Baselkommitténs arbete mynnade 1988 ut i Basel I. Denna reglering utgick från att olika låntagare har olika risk och utifrån denna risk räknades ett minimikapitalkrav för banken fram. Efter ett tag ansågs dock uppskattningarna av riskerna för olika grupper av låntagare vara för grova och 1998 började arbetet med Basel II (The Economist, 2006). Det är nu färdigställt och EU har utgivit ett direktiv som implementerades i Sverige genom den nya kapitaltäckningslagen², som trädde i kraft 1 februari 2007. Basel II består av tre pelare. *Pelare ett* visar hur värdepappersföretag och kreditinstitut ska beräkna kreditrisk, operativ risk och marknadsrisk. *Pelare två* innehåller andra risker inom företagen, exempelvis likviditetsrisk, koncentrationsrisk och konjunkturella risker. Den omfattar även utvärderingar från tillsynsmyndigheten och dess krav på bankernas risk- och kapitalhantering. *Pelare tre* handlar om öppenheten mot marknaden.

1.2 Problemdiskussion

Det har redan forskats och skrivits en del om de nya Basel II-reglerna och möjliga effekter och förändringar hos banker, värdepappersföretag och kreditinstitut. Denna forskning har skett innan regleringen har trätt i kraft. Som tidigare nämnts ska Basel II-reglerna följas i Sverige från och med 1 februari 2007 och parter berörda av denna reglering har i flera år förberett sig för övergången till de nya reglerna. Det är från och med nu som dokument och rapporter ska följa den mer informationskrävande regleringen. Kravet på hur stor kapitaltäckningen ska vara kan nu också räknas ut på olika sätt, för kreditrisken dels genom en schablonmetod och dels genom en intern riskklassificeringsmetod (IRK-metod) och för operativ risk genom en basmetod, schablonmetod eller internmetod. (Basel II Framework, 2006)

Vi vill ta reda på bankernas uppfattning om Basel II och hur de har reagerat på denna nya och utökade reglering samt vilka organisatoriska förändringar de har gjort för att implementera och anpassa sig till den. Enligt en studie gjord av Baselkommittén 2005 har det visat sig att en IRK-metod kan minska kapitalkravet i bankerna (QIS 5, 2006). Enligt Finansinspektionen (2006b) kommer svenska storbanker att minska sina kapitalkrav med cirka 30 %. Bakom införandet av Basel II ligger dock stora kostnader och ett intensivt arbete för bankerna. Är uppfattningen i bankerna att nyttan överstiger kostnaden för utvecklingen och

¹ Belgien, Kanada, Frankrike, Tyskland, Italien, Japan, Luxemburg, Nederländerna, Spanien, Sverige, Schweiz, Storbritannien och USA

² Lag om kapitaltäckning och stora exponeringar (2006:1371)

implementeringen och i så fall på vilket sätt? Ett minskat kapitalkrav leder till att kapital kan frigöras i bankerna, vilket kan användas på olika sätt beroende på vilken strategi banken väljer.

Finansinspektionen har godkänt ett antal kreditinstituts ansökan att använda sig av en IRK-metod (Finansinspektionen, 2007b). Som nämnts finns det olika metoder att välja mellan för att beräkna bankernas kreditrisk och operativa risk. Det kan finnas flera orsaker bakom vald metod och sedermera val av implementeringsätt. Enligt Finansinspektionen (2007b) krävs det en ständig utveckling av IRK-metoden för att den ska vara verklighetsanpassad. Har bankerna en plan för att utveckla de metoder de har valt att använda för att så småningom kunna övergå till mer avancerade metoder? Vid införandet av nya metoder uppkommer ofta svårigheter, bland annat nämner Akhtar (2006a, 2006b) att bankerna behöver tillgång till stora mängder data för att kunna införa en IRK-metod. Att samla in och sammanställa dessa data skulle kunna vara problematiskt för bankerna och vara ett exempel på flera svårigheter vid implementeringen av Basel II.

I Sverige har bankerna traditionellt varit relativt decentraliserade och de olika bankkontoren har haft ledningens förtroende att ta egna beslut (Jönsson, 1995). Basel II innebär för bankerna en hårdare reglering som kan påverka styrningen, vilket möjligtvis kan förändra graden av centralisering i banken.

Det har spekulerats i om Basel II-reglerna kommer att påverka bankernas portföljer, då bankerna med det nya regelverket bättre kan kvantifiera risk och arbeta med en riskjusterad avkastning (Forsell & Lönnqvist, 2004). Enligt Akhtar (2006b) kommer låntagare med hög risk och dåliga krediter att bli förlorare, medan de med låg risk och bra krediter kommer få fördelar.

De nya Basel II-reglerna är mer konjunkturkänsliga än de gamla reglerna (Finansinspektionen, 2006b). Akhtar (2006a) skriver att banker i och med de nya reglerna kan förstärka konjunktursvängningarna. På vilket sätt kan regelverket bidra till en förstärkning av konjunktursvängningarna och vad får det för konsekvenser för bankerna?

Enligt Forsell & Lönnqvist (2004) kan IRK-banker få ett övertag på schablonbankerna då de förväntas att ta hand om de bästa riskerna och schablonbankerna får nöja sig med ett sämre klientel. Leder detta till att vissa banker blir vinnare och andra blir förlorare?

Många forskare, bland andra McGoun (1995) och Danielsson (2002), har diskuterat begreppet risk och vad det innebär. McGouns diskussion har handlat om huruvida det går att mäta risk på ett tillförlitligt sätt och de problem som finns

med de sannolikhetsberäkningar och antaganden som riskmätning grundar sig på. Danielsson har fört ett resonemang om riskmodellens relevans och tillförlitlighet. Han tycker att de överväganden och förenklingar som görs för att kunna utveckla en användarvänlig modell innebär att den inte längre blir tillförlitlig. Danielsson säger vidare att modeller som används i regulativa syften inte fungerar eftersom det leder till att alla aktörer kommer agera på samma sätt. Basel II utgår från att risken för olika låntagare uppskattas och utifrån dessa antaganden beräknas bankens kapitalkrav fram. Det kan diskuteras huruvida denna bedömning verkligen är en tillförlitlig utgångspunkt för bankerna att räkna sin risk utifrån. Speglar detta experters och bankers syn på användningen av modellerna för att mäta och kvantifiera risk, som har utvecklats på grund av det nya regelverket?

1.3 Forskningsfråga

Hur har användningen av det nya kapitaltäckningsregelverket Basel II påverkat svenska banker och deras agerande?

1.4 Syfte

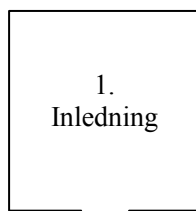
Vårt syfte med denna uppsats är att förklara hur tillämpningen av Basel II har påverkat bankerna. Utifrån pelare ett³ ämnar vi att undersöka och öka förståelsen för vad som har förändrats i bankerna samt analysera vilka effekter dessa förändringar har medfört och kan komma att medföra.

1.5 Avgränsningar

Forskningsfrågan är omfattande och därför har en avgränsning gjorts till att utforska hur bankerna har agerat vid tillämpningen av pelare ett i Basel II och då särskilt utifrån kreditrisken och den operativa risken. Det är också pelare ett som i störst grad har påverkat bankerna ifråga om kapitalkravet. Eftersom marknadsrisken inte har förändrats mellan Basel I och Basel II, undersöks inte denna då ingen påverkan borde ha skett. En andra avgränsning är valet att fokusera på Sverige och de fyra storbankerna samt fyra mindre banker. Detta för att kunna få en mer djupgående information om hur användningen av de nya reglerna har påverkat bankerna.

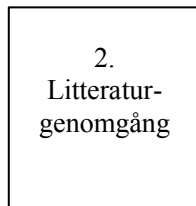
³ Pelare ett är en av tre pelare inom Basel II-regelverket. Pelare ett behandlar kreditrisk, marknadsrisk och operativ risk.

1.6 Disposition

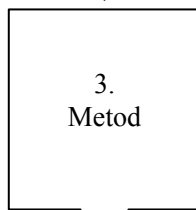
1.
Inledning

Kapitel ett har redogjort för några finansiella kriser som har påverkat Sverige och världen. Därefter fortsatte kapitlet med att beskriva bankernas inverkan på finansiella kriser. Kapitlet avslutades med en problemdiskussion som ledde fram till forskningsfrågan och syftet med uppsatsen.

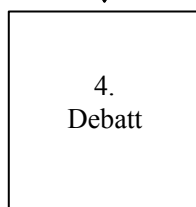
2.
Litteratur-
genomgång

Det andra kapitlet inleds med en grundläggande presentation av Basel II och de delar inom regelverket som är intressant ur uppsatsens synvinkel. Därefter redogörs för forskares teorier om begreppet risk utifrån dess definition, kritik, problem och relationen till Basel II.

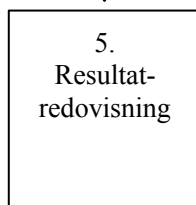
3.
Metod

I kapitel tre redogörs för uppsatsens metodologiska överväganden och insamling av empirisk data. Först beskrivs uppsatsens vetenskapliga ansats och val av metod. Därefter presenteras primär- och sekundärdata. Avslutningsvis behandlas uppsatsens källkritik utifrån begreppet trovärdighet.

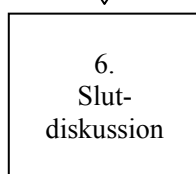
4.
Debatt

Uppsatsens fjärde kapitel presenterar en allmän debatt kring Basel II-regelverket. Debatten utgår från åsikter från personer insatta i Basel II och hur de tror att användningen av regelverket kommer att påverka bankerna och deras agerande.

5.
Resultat-
redovisning

I detta kapitel redogörs för den information som har samlats in via intervjuer. Resultatredovisningen innehåller både en presentation av det empiriska resultatet och en invävd analys av detta. Analysen kommer att göras med hjälp av den litteratur och debatt som har presenterats i tidigare kapitel.

6.
Slut-
diskussion

Det avslutande kapitlet summerar uppsatsen genom att besvara forskningsfrågan och presentera studiens teoretiska bidrag. Därefter presenteras uppsatsförfattarnas egna reflektioner över studiens slutsatser och tillvägagångssätt. Avslutningsvis ges förslag till fortsatta studier inom problemområdet.

2. LITTERATURGENOMGÅNG

Detta kapitel inleds med en grundläggande presentation av Basel II och de delar inom regelverket som är intressanta ur uppsatsens synvinkel. Därefter redogörs för forskares teorier om begreppet risk, utifrån dess definition, kritik, problem och relationen till Basel II.

2.1 Basel II

2.1.1 Baselkommittén

Baselkommittén bildades i slutet av 1974 av centralbankerna i G10-länderna. Idag består medlemmarna i kommittén av 13 länder, där varje land representeras av sin centralbank. Om inte övervakningen av bankerna sköts av centralbanken är också landets tillsynsmyndighet representerad i kommittén (BIS, 2007a). Sverige representeras således av Riksbanken och Finansinspektionen (BIS, 2007b). Presidenten i kommittén sedan 1 juli 2006 heter Nout Wellink och är för övrigt också Nederländernas centralbankschef. Baselkommittén träffas regelbundet fyra gånger per år (BIS, 2007c).

Baselkommittén är varken en myndighet som utövar tillsyn över länderna eller en myndighet vars beslut har laga kraft. Det övergripande målet är att utöka förståelsen för tillsynsfrågor och förbättra kvaliteten på bankövervakning runt om i världen. För att uppnå dessa mål utbyts information om nationella tillsynsfrågor, attityder och tekniker. Denna information utnyttjas i kommitténs arbete för att utveckla standards och riktlinjer. Målet är att det individuella landets myndighet ska implementera dessa regler, genom att lagstadga eller på annat sätt inkorporera reglerna på det sätt som bäst passar landets egna lagar. Kommittén uppmuntrar således till en konvergens länderna emellan genom gemensamma standards, dock utan att i detalj harmonisera sättet länderna implementerar dessa. Ett viktigt mål för kommittén har varit att täppa till luckan i den internationella tillsynen, när det gäller principen om att ingen bank etablerad i utlandet ska kunna fly från tillsyn och att den tillsyn som utförs ska vara adekvat. Baselkommittén har omorganiserats och sedan oktober 2006 består den av fyra olika underkommittéer med olika ansvarsområden. Dessa ansvarsområden är följande: (BIS, 2007b)

- Implementeringen av Basel II
- Identifiera tillsynsfrågor och utveckla och ge förslag på nya riktlinjer för banktillsyn

- Garantera att internationella redovisnings- och revisionsstandards verkar för en sund riskhantering hos finansiella institut
- Fördjupa Baselkommitténs engagemang med tillsynsmyndigheter i världen

2.1.2 Basel I

Inom Baselkommittén uppstod en konsensus om att det behövdes en internationell överenskommelse, för att förstärka stabiliteten i det internationella banksystemet och för att få bort de konkurrerande olikheterna som uppstått på grund av ländernas olika krav på kapital. Baselkommittén introducerade därför 1988 ett kapitalmätningssystem som kallades Basel Capital Accord, även benämnt Basel I. Detta kapitalmätningssystem medförde ett kreditrisksystem med en riskbaserad kapitaltäckningsgrad på minst åtta procent i bankerna. (BIS, 2007a) En riskbaserad kapitaltäckningsgrad innebär att olika låntagare tilldelas olika riskvikter, som är knutna till risken i att låntagaren ej kommer att betala tillbaka krediten. Kapitalkravet på ett lån beräknas genom att ta lånebeloppet multiplicerat med riskvikten och åtta procent. Sedan 1988 har detta system implementerats inte bara i alla medlemsländer utan också i alla de länder som har aktiva internationella banker. (Lind, 2005)

Det har skett en stor utveckling av mätningen och hanteringen av risker sedan Basel I lanserades. Bland annat har nya finansiella instrument tillkommit för att hjälpa bankerna att bättre mäta sina risker. En omarbetning av regelverket var således nödvändigt. Baselkommitténs mål med att revidera Basel I var att ytterligare stärka sundheten och stabiliteten i det internationella banksystemet. Syftet var att det nya regelverket, som benämndes Basel II, skulle medföra att bankbranschen skulle adoptera nya riskhanteringstekniker och se detta som en av de största fördelarna. (BIS, 2007a) En viktig skillnad mellan regelverken är att Baselkommittén med Basel II har försökt att få en närmare koppling mellan risk och kapitalkrav i varje enskilt fall. Kapitalkravet för en bank som beviljar ett lån till ett stabilt företag, exempelvis Volvo, blir således mycket lägre jämfört med ett lån till en nystartad restaurang (Lind, 2005). Olika regler för bankerna införs också i och med Basel II beroende på hur avancerad bankernas risk- och kapitalhantering är. Angående kapitalkravet i banken tillkommer den operativa risken i samband med införandet av Basel II. Motsvarande fanns inte på samma sätt i Basel I. Basel II innefattar också ett mycket större krav på att bankerna ska rapportera och ge ut information till tillsynsmyndigheten, men även också till allmänheten (BIS, 2007a). Ett skifte av fokus kan enligt Himino (2004) utronas mellan det gamla regelverket Basel I och det nya Basel II. Basel I:s fokus låg på

det kapitalbelopp som banken hade, medan Basel II koncentrerar sig på mätning och styrning av nyckelrisker inom banken.

2.1.3 Allmänt om Basel II

Processen att utforma Basel II började redan 1998 och en första konsultativ rapport publicerades året därefter. Nya rapporter utkom både 2001 och 2003, men det var först 2004 som regelverket var färdigt (Himino, 2004). Syftet med Basel II är att regelverket ska vara framåtsträvande och där möjligheten finns till en förändring med tiden. Detta är en nödvändighet för att regelverkets utveckling ska hålla jämna steg med utvecklingen på den finansiella marknaden och framstegen med nya riskhanteringstekniker (Basel II Framework, 2006). Det är vidare väsentligt att det nya regelverket inte bara är tillämpligt på mer avancerade banksystem, utan även täcker andra former av infrastrukturer (Himino 2004). De stora förändringarna jämfört med tidigare är att bankerna nu får en större valmöjlighet att välja mellan olika metoder för att beräkna kapitalkravet, det vill säga det kapital som bankerna fordrar för att kunna möta förluster, som beror på de risker som de utsätter sig för. En mer riskkänslig metod för att mäta risk visar en bättre bild av risken i verksamheten. (Finansinspektionen, 2007a)

Pelare ett, av sammanlagt tre pelare som Basel II är uppbyggd kring, omfattar kapitalkravet för kreditrisk, operativ risk och marknadsrisk. En mer djupgående genomgång av denna pelare kommer att presenteras efter den allmänna genomgången av Basel II längre fram i detta kapitel.

Pelare två behandlar tillsynsmyndighetens utvärderingar och dess krav på bankernas risk- och kapitalhantering. Pelare två syftar till att bankerna och tillsynsmyndigheten ska arbeta tillsammans men också var för sig, för att uppnå en omfattande och bra värdering av bankernas risker, riskhantering och kapitalbehov. Denna tillsyn av bankerna har som mål att försäkra att banker har tillräckligt med kapital för de risker som de utsätter sig för. Samtidigt syftar den till att uppmuntra banker till att utveckla och använda bättre riskhanteringstekniker för att kontrollera och styra sina risker. Tanken bakom pelare två är att den ska fånga upp alla de risker som bankerna kan vara exponerade för, vilket innebär ett bredare spektrum av risker än den första pelarens kreditrisk, operativ risk och marknadsrisk. (Finansinspektionen, 2005)

Pelare två består i huvudsak av tre områden. Det första handlar om risk som finns under pelare ett, men som inte täcks fullt ut av denna. Det andra området behandlar riskfaktorer som inte ingår i pelare ett (Basel II Framework, 2006) såsom exempelvis likviditetsrisk, koncentrationsrisk och konjunkturella risker.

Likviditetsrisk innefattar risken att banker i vissa lägen får svårt med kapitalförsörjningen, medan koncentrationsrisken behandlar de engagemang bankerna har som är koncentrerade till ett begränsat antal kunder, till en viss bransch eller ett geografiskt område, som innebär sårbarhet. Den konjunkturella risken handlar om att bankerna via sin utlåning eller på annat sätt kan vara känslig för konjunktursvängningar. (Finansinspektionen, 2005) Det sista området inom den andra pelaren tar slutligen upp de minimistandarder som finns för kapitalkrav och krav på den rapportering som bankerna måste avlägga till tillsynsmyndigheten för de avancerade interna metoderna i pelare ett. (Basel II Framework, 2006)

Inom kravet för pelare två ska bankerna göra en intern kapitalutvärdering (IKU) och det är företagets styrelse och ledning som har det yttersta ansvaret för denna. Utvecklingen av den interna kapitalutvärderingen är företagets egen uppgift, då tillsynsmyndighetens roll är att utge ett antal grundläggande riktlinjer och krav för arbetet samt att sedan bedöma om företagen uppfyller dessa mål. Denna utvärdering ska fungera som ett verktyg för att bankerna på ett tydligt och korrekt sätt ska kartlägga de risker de utsätts för och bedöma sin riskhantering och sitt kapitalkrav efter detta. (Finansinspektionen, 2005)

Arbetet med pelare två handlar om, som nämnts ovan, en växelverkande process mellan bankerna och tillsynsmyndigheten. Den interna kapitalutvärderingen står företaget för, medan tillsynsmyndighetens sak blir den samlade kapitalutvärderingen (SKU). Tillsynsmyndigheten har alltid det sista ordet i denna växelverkande process och om skäl finns kan både krav och sanktioner tilldelas bankerna. Tillsynsmyndigheten kan exempelvis kräva att bankerna har ett högre kapitalkrav än vad de själva beräknat. (Finansinspektionen, 2005)

Pelare tre behandlar de krav som ställs på bankerna att offentliggöra information om deras risk- och kapitalhantering. Den syftar till att komplettera kapitalkravet under pelare ett och tillsynsmyndighetens kontroll under pelare två. En utökad informationsskyldighet har stor relevans för investerare, eftersom bankernas modeller för att mäta risk under pelare ett bygger på interna metoder. Fördelarna för marknaden blir att de får information om bankens riskexponeringar samtidigt som det ökar jämförbarheten bankerna emellan. (Basel II Framework, 2006)

2.1.4 Pelare ett

Pelare ett innehåller, som skrivits tidigare, kapitalkrav för kreditrisk, operativ risk och marknadsrisk. Då marknadsrisken ej nämnvärt förändrats sedan Basel I infördes, kommer denna genomgång av pelare ett att behandla kreditrisk och operativ risk, då studien utgår ifrån dessa.

2.1.4.1 Kreditrisk

Mätningen av kreditrisk hos banker har under de senaste åren utvecklats i snabb takt. Denna förändring beror på behovet i bankerna av att få mer information om riskerna för att ha möjlighet att göra bättre affärer (Finansinspektionen, 2007b). En minimering av bankens kapital gör att de frigjorda ekonomiska resurserna kan ge upphov till vinstgivande investeringar (BIS, 2005). Det torde därför finnas incitament hos bankerna att utnyttja de nya metoderna för beräkning av kreditrisk på det sätt som Basel II förespråkar. Det finns två olika sätt att beräkna kapitalkravet för kreditrisken med det nya regelverket, nämligen en schablonmetod och en intern riskklassificeringsmetod, även kallad IRK-metod (Basel II Framework, 2006).

Schablonmetoden

Schablonmetoden är den enklaste metoden och liknar den schablonmetod som användes i Basel I. Skillnaden jämfört med det förra regelverket är att den nya schablonmetoden innehåller fler riskvikter. Detta innebär att bankernas krediter kan matchas bättre beroende på hur säker, alternativt hur riskfylld, den är. Krediter av relativt säker natur får då en lägre riskvikt, vilket innebär att bankens kapitalkrav för den krediten minskar. De allra säkraste krediterna kan således tilldelas en riskvikt på 0 %, medan ej värderade och osäkra krediter får en riskvikt på 100 %. (Basel II Framework, 2006)

Bankerna har också en möjlighet att utöka tillsynsmyndighetens riskvikter genom att använda kreditriskbedömningar från erkända och accepterade institut som exempelvis Standard & Poor's (Lind, 2005).

Intern riskklassificeringsmetod (IRK-metoden)

I Sverige kan banker, värdepappersbolag och kreditinstitut i och med det nya regelverket ansöka hos Finansinspektionen om att få använda sig av en intern riskklassificeringsmetod för att beräkna sina kreditrisker (Finansinspektionen, 2007b). IRK-metoden mäts utifrån tre dimensioner som alla läggs ihop och utgör tillsammans förväntad förlust. De här dimensionerna är följande: (Finansinspektionen, 2007b)

- Sannolikhet för fallissemang (PD = probability of default)
- Förlust givet fallissemang (LGD = loss given default)
- Exponering vid fallissemang (EAD = exposure at default)

Inom IRK-metoden finns det både en grundläggande och en avancerad metod för att beräkna kreditrisken. Vid den grundläggande metoden ska bankerna själva

räkna ut sin sannolikhet för fallissemang genom att använda sig av en egen riskklassificering vid beräkning av riskvikterna. De två andra riskdimensionernas riskvikter erhålls från Finansinspektionen. Den avancerade metoden innebär att bankerna själva ska räkna ut riskvikterna för samtliga tre riskdimensioner. (Basel II Framework, 2006)

Sannolikhet för fallissemang (PD - probability of default)

Sannolikheten för fallissemang beskriver den genomsnittliga procentsatsen av förlusterna på ett år. För att bankerna ska kunna få tillstånd av Finansinspektionen att använda en IRK-metod ska de använda sig av en riskklassificering som kallas "trough-the-cycle" (TTC), när de räknar på sannolikheten för fallissemang. Den risk som motparten eller exponeringen innebär ska då mätas över en hel konjunkturcykel, vilket innebär att motparterna eller exponeringarna stannar i samma riskklass oavsett konjunkturläge. Vid beräkning av sannolikheten för fallissemang krävs det att banken har tillgång till detaljerad data från en hel konjunkturcykel. De ekonomiska förhållandena under de senaste åren har dock varit gynnsamma och Sveriges banker har haft väldigt få kreditförluster. För att beräkna den långsiktiga fallissemangsfrekvensen behövs kompletterande data för en mer representativ konjunktur. (Finansinspektionen, 2007b)

Förlust givet fallissemang (LGD - loss given default)

Förlust givet fallissemang är en viktig del för att mäta kreditrisken. Den anger, vid en motparts fallissemang, hur stor andel av den kredit som lämnats som banken förväntas förlora. Det som eftersträvas är således den ekonomiska förlusten på affären. Det som kan vara problematiskt är att fastställa den tidsperiod som ska belöpa innan en förlust är given. I en rapport från Finansinspektionens står det att normalfallet är två år. (Finansinspektionen, 2007b)

Exponering vid fallissemang (EAD - exposure at default)

Exponering vid fallissemang mäter hur stort motpartens eller exponeringens belopp är vid fallissemang (Finansinspektionen, 2007b).

2.1.4.2 Operativ risk

Operativa risker är de förluster som beror på icke-ändamålsenliga eller rent av misslyckade interna processer, mänskliga fel, felaktiga system eller externa händelser. Bankerna har tre möjliga metoder att välja mellan när det gäller operativ risk; basmetoden, schablonmetoden eller internmätningssystemet. De förväntas över tiden förflytta sig mot mer avancerade metoder för att beräkna den operativa risken i takt med utvecklingen av riskhanteringssystemen. (Finansinspektionen, 2006a) Internationellt aktiva banker och andra banker med

stor operativ risk förväntas att använda någon annan metod än basmetoden (Basel II Framework, 2006).

Basmetoden

Basmetoden är den minst avancerade av de tre metoderna och innebär att bankerna måste hålla kapital för operativ risk bestående av 15 % av den genomsnittliga årsinkomsten för de tre senaste åren (Basel II Framework, 2006).

Schablonmetoden

Enligt den något mer avancerade schablonmetoden är bankaktiviteterna indelade i åtta olika affärsområden, som har tilldelats riskvikter på antingen 12 %, 15 % eller 18 %. Schablonmetoden fungerar således på samma sätt som basmetoden, förutom att de olika affärsområdena har olika riskvikter. (Basel II Framework, 2006)

Internmätningmetoden

Internmätningmetoden, som är den mest avancerade metoden gällande operativa risker, innebär att bankerna själva beräknar risken genom att utveckla interna statistiska modeller som ska kvantifiera risken baserat på historiska data (Basel II Framework, 2006).

När det gäller både kreditrisk och operativ risk och valet av metod för beräkningarna finns det i båda fallen incitament för att bankerna ska välja mer avancerade nivåer, då detta skulle innebära en närmare koppling mellan den faktiska risken och kapitalkravet i banken (Lind, 2005). För att inte kapitalkravet i bankerna ska falla alltför kraftigt finns det inlagda övergångsregler på hur mycket kapitalkravet kan sänkas de tre första åren. För 2007, 2008 och 2009 gäller 95 %, 90 % respektive 80 % av det kapitalkrav som skulle ha gällt enligt Basel I (Basel II Framework, 2006).

2.2 Finansinspektionen

Finansinspektionen är Sveriges tillsynsmyndighet och övervakar den finansiella marknaden. På uppdrag av regering och riksdag syftar Finansinspektionen till att kontrollera att det finansiella systemet fungerar effektivt och stabilt för att motverka att finansiella kriser uppstår. (Finansinspektionen, 2007c)

Finansinspektionen har tre huvuduppgifter, bestående av att utfärda tillstånd, utforma regler och utöva tillsyn. Det är Finansinspektionen som godkänner och utfärdar tillstånd om exempelvis bankernas ansökan om att få använda sig av en

IRK-metod. Finansinspektionens uppgift när det gäller att utforma regler är att komplettera lagar och förordningar med råd och bindande föreskrifter. (Finansinspektionen, 2007d) Tillsynen omfattar över 3 500 företag. Då det är omöjligt att utöva en fullständig tillsyn över alla företag, delas tillsynsarbetet upp i en klassificering av företag och deras produkter. Företagsklassificeringen delar upp företagen i fyra olika grupper. Den första gruppen innehåller företag som bedöms vara viktiga för det finansiella systemet, däribland de fyra storbankerna. Kontroller och övervakning sker kontinuerligt. Tillsynen av dessa företag ska förhindra att finansiella problem uppstår. Denna stabilitetstillsyn är väsentlig både för det finansiella systemet i stort, men också som ett skydd för de konsumenter som placerat pengar i företagen. Klassificeringen av produkterna delar in dem i tre olika nivåer beroende på vilket tillsynsbehov som krävs. Det högsta tillsynsbehovet har pensionssparande i livförsäkringar medan checkbetalningar har den lägsta tillsynen. (Finansinspektionen, 2007e)

I och med den nya kapitaltäckningslagen ingår det i Finansinspektionens uppgifter, som nämnts tidigare, att årligen göra en samlad kapitalutvärdering (SKU) för företagen som är under tillsyn. Kapitalbedömningen grundas på den information som erhålls från respektive banks interna kapitalutvärdering (IKU), information som inrapporteras och de bedömningar som erhålls vid ordinarie tillsynsarbete. (Finansinspektionen, 2007f)

Finansinspektionen har även som uppgift att godkänna kreditvärderingsföretag vid tillämpningen av den nya kapitaltäckningslagen (Finansinspektionen, 2007g). Detta godkännande krävs för att banker, kreditinstitut och värdepappersbolag ska kunna användas sig av kreditvärderingsföretagens kreditvärdering vid beräkning av riskvikter. För att få tillstånd att använda sina kreditvärderingar måste kreditvärderingsföretagen ansöka om detta. En ansökning genomgår en gemensam granskning som utförs av Committee of European Banking Supervisors (CEBS), vilka är Europas banktillsynsmyndighet (Finansinspektionen, 2007h). Denna granskning har sedan Finansinspektionen som grund när de beslutar om huruvida de ska godkänna kreditvärderingsföretaget eller inte. Finansinspektionen har hittills godkänt två kreditvärderingsföretag, nämligen Standard & Poor's och Fitch Ratings. (Finansinspektionen, 2007h)

2.3 Risk

Anledningen till att Basel I och nu Basel II har införts är att bankerna ska kunna identifiera och skydda sig mot de risker som finns i deras verksamhet, i form av bland annat kreditrisk, operativ risk och marknadsrisk som finns under pelare ett i

Basel II. Riskerna beräknas med hjälp av olika modeller, schablonmodeller eller interna modeller, som bankerna har utvecklat själva. Många akademiker och forskare har diskuterat och kritiserat begreppet risk och i följande avsnitt redogörs för en del av deras teorier.

2.3.1 Historia

I slutet på 1800-talet började forskningen inom matematik och ekonomi att komma igång (McGoun, 1995). I samband med detta inleddes diskussionen om risk och om vinster var avkastningen för den risk som exempelvis entreprenörer tog vid uppstartandet av nya företag. Avkastningen jämfördes med löner och ränta som är arbetares och kapitalisters avkastning på arbete och pengar. Sambandet mellan sannolikhet och risk började också utforskas, framför allt inom försäkringsområdet. McGoun (1995) skriver att det främst var Haynes (1895) och Ross (1896) ståndpunkter som levde kvar i den efterkommande forskningen om risk. Haynes poäng var att det finns risker som kan grundas på tillförlitlig statistik och risker som inte kan göra det. Ross åsikt var att det är icke-kvantifierbar variation som skapar osäkerhet.

Riskbegreppet och hur risk beräknas, utvecklades under 1900-talet. Fram till 1920-talet försökte forskare reda ut begreppen sannolikhet, slump, risk och osäkerhet. En del forskare ansåg också att riskmätning var en subjektiv bedömning och att den inte endast kunde grunda sig på historiska händelser och sannolikheter. (McGoun, 1995)

Förr i tiden ansågs det vara skillnad mellan de som använde sig av siffror till vardags och de som använde dem i mer formella sammanhang. Den senare gruppen, som bestod av högre tjänstemän som gjorde statsaffärer, utsåg sig själva till en elit och de skrivna siffrorna sågs som speciella och nästintill heliga (Chua, 1996).

2.3.2 Vad är risk?

Enligt Young (2001) spelar metaforer en stor roll i dagens komplexa värld och hon har med hjälp av dem beskrivit begreppet risk. För att kunna uppfatta och förstå vad risk är menar Young att risk måste ses som något som existerar utanför ekonomiska enheter och använder den ontologiska metaforen för att beskriva detta. Ontologi är läran om varandet eller existensen av något. Inom den ontologiska metaforen kan risken uppfattas som substans, rörligt objekt, börda,

exponering, sjukdom eller motståndare. Nedan följer en redogörelse för Youngs syn att se på begreppet risk.

När risken ses som en substans kan en jämförelse göras med en vätska. Liksom vatten kan nå en viss nivå, har också risker olika nivåer som varierar företag emellan och över tiden. Kreditrisker kan till exempel vara koncentrerade till ett visst geografiskt område, på samma sätt som vissa typer av vätskor är koncentrerade.

Vid betraktandet av risk som ett rörligt objekt ur ett redovisningsperspektiv är det beskrivet som något som varierar och förändras samt är komplext, exempelvis variationen i förväntad avkastning på investeringar. Information om finansiella instrument kräver data om varianser för att kunna uppskatta en enhets risk. Det är känt att risk är känslig för förändringar i marknadspriser och fluktuationer på lånemarknader. Risk är därmed likställt med förändringspotential. Till följd därav innefattar risk både ett rörligt objekt och potentialen för ett objekt att röra på sig.

Ett annat sätt att beskriva risk är att se det som en börda, som vid ett eventuellt misslyckande måste bäras av företagen. Risken kan minskas, alternativt reduceras med hjälp av diversifiering, genom att överföra den från en enhet till en eller flera andra. Företag kan välja att bära hela bördan själv eller om de vill göra en överföring i form av försäkringar och hedging.

Ytterligare ett sätt att gestalta risk är att se den som en exponering. Detta synsätt förklarar risk som ett externt hot mot vårt finansiella välbefinnande. Metaforen förklarar risk som en typ av exponeringsstadium med avsaknad av skydd och försvar. Företag som är utsatta för riskexponering kan själva välja om de vill vara kvar i denna position eller om de vill röra sig bort från den och därmed förflytta sig nedåt på avkastningskurvan.

Metaforen som framställer risk som en sjukdom försöker visualisera risken som en företeelse och används inom redovisningsstandards. Genom olika typer av ekonomiska förbindelser kan denna företeelse infektera oss som en sjukdom på samma sätt som en individ kan bli utsatt för diverse smittor. Liksom människor kan vaccinera sig mot vissa sjukdomar kan företag göra detsamma genom olika former av avtal, exempelvis terminskontrakt för att skydda sig mot prisförändringar gällande råvaror, valutor etc. På så sätt drar denna riskmetafor paralleller till vår kännedom och rädsla för sjukdomar i samband med ekonomiska kontakter som kan medföra risker.

En sista riskmetafor som Young presenterar är att se risk som en motståndare. Vi reagerar på risk på samma sätt som vi gör gentemot fiender, genom att försöka

neutralisera dem och skydda oss själva. Detta görs genom att kontrollera risken och avvärja den.

De olika ontologiska metaforerna beskrivna ovan förklarar alla risken som en separat enhet som det både kan diskuteras och informeras om. Fördelen med att klä risker i form av dessa metaforer är att en diskussion möjliggörs om källan till de utfall och resultat som framkommit. Dessa metaforer förklarar att det finns sätt att minska eller eliminera riske exponeringen eller riskbördan. Företag kan således argumentera för valen av en speciell risknivå och tillvägagångssätt. Metaforerna är också ett verktyg för att fokusera på att finna nya och bättre sätt att besegra, kontrollera och dominera vår motståndare, risken. (Young, 2001)

Enligt McGoun (1995) är det viktigt att kunna mäta risk eftersom det är grunden för att kunna beräkna värdet på en del viktiga tillgångar. Risk mäts som sannolikhet för olika utfall och det finns flera olika sannolikhetsteorier: (Weatherford, 1982 i McGoun, 1995)

Klassisk sannolikhet: sannolikheten för att en viss händelse ska inträffa i proportion till alla möjliga utfall.

Relativ frekvenssannolikhet: den relativa sannolikheten är baserad på antalet observerade och därmed historiska händelser.

Logisk sannolikhet: sannolikheten för att en händelse ska inträffa är graden av rationell tro, relativt till den givna informationen, att händelsen ska inträffa.

Subjektiv sannolikhet: sannolikheten för att en händelse ska inträffa är den kvantitativa graden av individuell tro på att händelsen ska inträffa.

Enligt McGoun (1995) är den relativa frekvenssannolikheten den sannolikhetsteori som har fått genomslag inom ekonomi, finans och redovisning.

2.3.3 Användning av siffror och kvantitativ metod

Det har sedan 1970-talet enligt Chua (1996) funnits en oro över att empirisk vetenskap och den vetenskapliga metoden har dominerat debatten i många naturvetenskapliga discipliner. Trots att denna misstro har existerat och debatterats i ett par decennier har den endast haft liten inverkan på den högkvalitativa redovisningsforskningen. Konsekvensen av att fortsätta uppfostra och stöpa framtida redovisningsakademiker och utövare i endast en empirisk-matematisk tradition, blir att de kommande användarna är lärda att legitimitet

bygger på den vetenskapliga metoden, som traditionellt är av matematisk karaktär. Det kan ifrågasättas varför forskare och redovisningspedagoger fortsätter att modellera sina aktiviteter och ideal utifrån naturvetenskap och därmed bevara dominansen av den empirisk-matematiska traditionen trots att de är medvetna om att siffror kan bli ohjälpsamma i sig själva. Vidare påstås det att det förekommer sofistikerade matematiska modeller endast för sakens skull eller för att avskräcka användaren. (Chua, 1996)

Porter (1996) förklarar dominansen av den matematiska traditionen och det kvantitativa språket med att det är starkt strukturerat och regelstyrt och därmed objektivt. Det matematiska språket kräver en sträng disciplin från sina användare, en disciplin som är nästintill likartad i hela världen. Detta är inte något som har utvecklats automatiskt, till en viss grad är det strävan mot en sträng disciplin som har format den moderna matematiken. Ett högt disciplinerat argument bidrar till att producera kunskap som är oberoende och fristående från de enskilda personer som har skapat den. I officiell och vetenskaplig användning av matematik och av den kvantitativa metoden har matematik länge varit synonymt med rigiditet och likformighet. Eftersom normerna för att samla in och hantera siffror är vitt spridda, kan siffrorna lätt förflyttas över oceaner och kontinenter och användas för att koordinera aktiviteter och avgöra dispyter. Kanske det mest avgörande för dominansen av den kvantitativa metoden är att tron på siffror och kvantitativ hantering minimerar behovet av ingående kunskap och förtroende. Kvantifiering är också lämpligt för kommunikation som sträcker sig längre än det lokala samhället. Mätmetoder och kvantifiering är ofta antingen regelstyrda eller officiellt sanktionerade, detta gör att alternativa och konkurrerande metoder ofta har en stor nackdel jämfört med sanktionerade metoder. (Porter, 1996)

Även om tekniskt sofistikerade modeller används på ett lämpligt sätt menar Verrecchia (1982) enligt Chua (1996) att de ändå bara är lite mer än ett påfund för att kunna göra ett bra ekonomiskt argument bättre genom att addera den uppfattade legitimitet som anses finnas i dessa modeller. Dock blir sådana argument, liksom alla andra, snabbt värdelösa – vissa skulle till och med säga dysfunktionella – när de blir överhopade med avancerade konstrueringar som är svåra att förstå och ta till sig utifrån förutsättningar som endast är till för att främja argumentets ändamål. Även om förbättringar i ekonometriska och statistiska tekniker är en förutsättning och källa för legitim redovisningsforskning finns alltid risken att fokus kommer att ligga på själva tekniken, det vill säga att medel blir mål. (Chua, 1996)

Trots denna kritik anser Chua att sifferspråket är ett kommunikationsmedel som övervinner vissa språkliga hinder och kulturbarriärer. I rätt sammanhang är det ett

elegant och förenklande språk som möjliggör för människor att tillfälligt fly den empiriska världen.

2.3.4 Problem med att mäta risk

Kritiken mot ovan nämnda modeller och tekniker kan transfereras till metoderna för att mäta risk som de nya kapitaltäckningsreglerna medför, eftersom det krävs ett upprättande av en modell, som är estimerad utifrån olika data. För att kunna göra detta måste det enligt Danielsson (2002) göras antaganden gällande både modellens utformning och datans statistiska rekvisit. Därför är det inte möjligt att göra en perfekt fungerande riskmodell. Kvaliteten på modellen beror därutöver på den skicklighet som personen som formulerar modellen besitter, eftersom riskmodeller alltid kommer att vara baserade på de antaganden som modelleraren gör utifrån egenskaperna på statistiska data från objektiva observationer samt subjektiva åsikter (Danielsson, 2002).

Enligt Porter (1996) är den ideala modelleraren och kalkylatorn en dator, då den är inkapabel att vara subjektiv. Detta gör att förutfattade meningar och önsknings försvinner vid beräkningar. En strikt kvantifiering genom mätningar, beräkningar och kalkyleringar är bland de mest trovärdiga strategierna för att återge naturen eller samhället objektivt. Detta har varit ett utbrett och accepterat faktum som efter tvåhundra år fortfarande vinner mark. (Porter, 1996)

Danielsson (2002) menar att varje modell har brister och skavanker där modelleraren har gjort övervägningar för och emot varje teknik och datauppsättning, funderat över val av längd för exempelvis estimerings- och prognostiseringshorisonter samt signifikansnivån på prognoserna. På grund av dessa begränsningar blir den resulterande modellen bildad av det inre för dess avsedda användning. Två olika användare, med samma syn på risk men med olika preferenser, kommer därför att kräva olika riskprognoser.

McGoun (1995) redogör för tre typer av problem vid mätning av risk med utgångspunkt i den relativa frekvenssannolikheten (presenterades tidigare i detta avsnitt), som är den enda signifikanta teorin som används inom ekonomi, finans och redovisning. Det kan dock ifrågasättas om denna teori är lämplig att använda för riskmätning utifrån dessa tre problem. Det första problemet är att det inte finns något enkelt tillvägagångssätt för att avgöra vilka historiska tillstånd, om det finns några överhuvudtaget, som är tillräckligt lika det nuvarande tillståndet för att kunna användas för att mäta den relativa frekvensen. Det andra problemet illustreras med hjälp av den så kallade "lagen om stora siffror". Medel- och väntevärdet av en fördelning är värdet som realiserar under en längre tid, det vill

säga med ett flertal utfall. Används för kort tid för att beräkna medel- och väntevärdet finns det stor risk att det blir felaktigt. Detta kan lätt exemplifieras med ett tärningsexempel. Vid kast med en tärning, som är graderad från 1 till 6 på sidorna, blir medel- och väntevärdet vid ett stort antal kast ca 3,5. Eftersom sannolikheten är lika stor för varje utfall (1-6) kan medelvärdet mycket väl hamna relativt mycket högre eller lägre än 3,5 vid endast ett fåtal kast. Ponera att tre kast med tärningen ger utfallen 1, 2 och 4. Detta ger ett medelvärde på drygt 2,3, vilket är ca 34 % lägre än medel- och väntevärdet vid många kast på 3,5. Det tredje problemet rör begränsningen och osäkerheten med uppskattningar. Inte sällan är det tvunget att uppskatta likheten i historiska förutsättningar med de nu rådande för att kunna använda den faktiska spridningen i de historiska utfallen och för att beräkna och uppskatta spridningen i framtiden. Detta uppskattningsproblem gör att själva beräkningen av framtida risker grundar sig på en vansklig mätning. (McGoun, 1995)

Utöver dessa nämnda svårigheter med att upprätta och anta adekvata modeller för riskmätning, påstår dessutom Latour (1987) i Chua (1996) att framgången med en modell, för att exempelvis mäta risk, inte förklaras av att en fungerande modell övertygar folk utan framgången föds snarare när betydelsefulla personer är övertygade. Med detta menas att det inte finns någon eller något som avgör huruvida en modell ska bli klassad som bra eller dålig utifrån opåverkbara kriterier. Istället är det deltagarna och användarna och deras nätverk som bedömer om modellen är acceptabel eller ej. (Chua, 1996)

Det är inte kunskaper om modellernas uppbyggnad som avgör om de blir användbara i verkligheten eller inte och därefter kan tillämpas med syftet att identifiera och hantera risker. Detta nämns i artiklar både av Wahlström (2006) och Daniélsson (2002). I en intervju Wahlström gjort säger en av intervjupersonerna att trots att dennes bank har anställt matematikprofessorer för att utveckla riskmodeller har de ändå haft två stora krascher. Detta visar på tillkortakommanden med att lita alltför mycket enbart på matematiska modeller. Daniélsson (2002, s 1278) citerar i sin artikel ett utdrag från *The Economist* som också påvisar kritik mot att lita på matematiska modeller, fastän de har utvecklats av framstående teoretiker inom matematik:

”Financial firms employed the best and the brightest geeks to quantify and diversify their risks. But they have all – commercial banks, investment banks and hedge funds – been mauled by the financial crisis. Now they and the world regulators are trying to find out what went wrong and to stop it happening again.... the boss of one big firm calls super-sophisticated risk managers high-IQ morons”

2.3.5 Risk och Basel II

I en vetenskaplig undersökning och artikel (Wahlström, 2006), som redogjorde för de fyra största svenska bankerna och deras syn på det nya kapitaltäckningsregelverket och i synnerhet den operativa risken, behandlades även språket och den retorik som förekommer både i själva regelverket och i de stödjande dokumenten. Wahlström menar att språket som Baselkommittén använder sig av är ett argumentmässigt övertygelsespråk som får de nya reglerna att framstå som tillförlitliga och nödvändiga, för att på så sätt tysta ner eventuella möjliga alternativ. Detta är visserligen inte svårt att förstå då en institution såsom Baselkommittén, som ger ut bestämmelser av standardiserande och normgivande karaktär, måste vara övertygande då de är involverade i en politisk process (Wahlström, 2006).

På samma gång som Baselkommittén eftersträvar att användarna ska bli övertygade att Basel II är ett bra regelverk blir de beroende av olika fakta. Exempel på sådana fakta är att det går att kvantifiera och mäta risk och att detta är något bra. Faktumens öde å sin sida ligger enligt Latour & Woolgar (1986) i händerna på hur de tolkas av mottagarna. Det är troligare att en faktalik text tolkas som fakta än en som är mer spekulativ, vilket gör att omständigheterna som texten presenteras runt påverkar huruvida ett faktum konstrueras eller ej. I en situation där en text snabbt lånas, används och återanvänds, kommer det snart ett stadium där texten inte längre ifrågasätts, då har ett faktum konstruerats. Om, och i så fall när, det sker kommer påståendet därefter att ingå i den allmänna kunskapsbasen och i det som tas för givet. Utsagor och texter från experter och vetenskapsmän ifrågasätts sällan av allmänheten, eftersom dessa fackmän är bättre på att forma omvärlden än allmänheten är på att dekonstruera den. (Latour & Woolgar, 1986)

Forskning bygger ofta på tidigare forskning och vetenskapliga föreställningar. Denna tidigare forskning tolkas på ett sådant sätt att den överensstämmer med de nya teorier och faktum som presenteras. Följden av detta blir att validiteten och legitimiteten i dem ökar och till slut blir de accepterade till den grad att de anses vara fakta. (Latour & Woolgar, 1986)

För att etablera ett faktum om Basel II som något bra använder sig Baselkommittén av uttryck som exempelvis krav och reglemente. Wahlström (2006) menar att Baselkommittén inte inriktar sig på att försöka förklara vad risk är och inte heller de betydande begränsningar som finns i statistiska data vid riskmätning, som presenterats i avsnitt 2.3.4 ovan enligt McGoun (1995). Om det anses korrekt att siffror tillkännager kvalitet och objektivitet och inger förtroende som Porter (1996) säger, går det att säga att de nya kapitaltäckningsreglerna från

Baselkommittén är konstruerade och kommunicerade som det enda och rätta sättet att mäta risk. Därmed blir läsaren övertygad om att de nya reglerna är korrekta, värdefulla, lämpliga och användbara. (Wahlström, 2006)

Danielsson (2002) ifrågasätter vidare användandet av riskmodeller för regulativa syften. Utifrån Goodharts lag, om att alla statistiska relationer kommer att haverera när de används i politiska syften, menar Danielsson att en naturlig följd av detta påstående blir att en riskmodell havererar när den används för regulativa syften. Denna följd har sin grund i att de flesta statistiska modeller av finansiell natur bygger på antagandet om att de statistiska rekvisiten är desamma både under stabila perioder och under krisperioder. Detta antagande är självfallet inte korrekt. Under stabila förhållanden agerar marknadsaktörer individuellt, vissa säljer medan somliga köper. På så sätt behålls hela tiden en viss jämvikt då någon drar åt ett håll samtidigt som andra drar i andra riktningar. Däremot förändras beteendet hos aktörerna på marknaden under förhållanden när det råder kris, från att ha varit individuellt präglad till att mer och mer likna ett flockbeteende, för att undvika och skydda sig mot risk. Generellt sett sker en förflyttning från riskabla investeringar till mer säkra tillgångar. Detta leder till att dessa statistiska modeller havererar under krisförhållanden. Därför rekommenderas inte regleringar baserade på riskmodeller på grund av de inneboende brister som de har. Om regleringar påverkar banker att agera på samma sätt under kriser, kan det leda till en snöbollseffekt och att krisen därmed eskalerar (Danielsson, 2002).

2.4 Sammanfattning

Syftet med Baselkommitténs arbete är att öka förståelsen för tillsynsfrågor och förbättra kvaliteten på banktillsyn i världen. Detta görs genom arbetet med att ta fram standards och riktlinjer som medlemsländerna ska följa. Baselkommittén gav 1988 ut ett kapitalmätningssystem, kallat Basel Capital Accord (Basel I). I takt med att bankbranschen förändrats ökade behoven av ett nytt, uppdaterat regelverk för bankernas kapitaltäckning. Detta mynnade ut i Basel II som sedermera implementerades i svensk lag genom Lagen om kapitaltäckning och stora exponeringar, som trädde i kraft den 1 februari 2007. Basel II består av tre pelare. Pelare ett omfattar kapitalkravet för kreditrisk, marknadsrisk och operativ risk. Pelare två behandlar tillsynsmyndighetens utvärderingar och dess krav på bankernas risk- och kapitalhantering, medan pelare tre berör bankernas krav på att offentliggöra information om denna hantering. Finansinspektionen är Sveriges tillsynsmyndighet och övervakar den finansiella marknaden så denna fungerar effektivt och stabilt för att motverka att finansiella kriser uppstår.

Finansinspektionen har tre huvuduppgifter; utfärda tillstånd, utforma regler och utöva tillsyn, däribland över bankerna.

Riskerna som bankerna enligt Basel II ska kvantifiera, mäta och ha kontroll på beräknas utifrån olika sorters modeller. Många akademiker och forskare har diskuterat och kritiserat begreppet risk och även riktat kritik mot modeller och att mäta risk. Exempelvis har det påståtts att sofistikerade modeller endast har använts för sakens skull eller i försök att skapa uppfattad legitimitet för ekonomiska argument. För att kunna modellera risk behövs stora mängder data, som påverkas av dess rekvisit och modellerarens kunskap och färdigheter. Uppskattningsproblemen med en beräkning av framtida risker grundar sig på vanskliga mätningar. Som ett led i att anpassa sig till mer avancerade statistiska modeller, har bankerna bland annat anställt teoretiskt duktiga matematiker. Trots detta har det ändå förekommit missöden för bankerna, vilket kan tyda på att riskmodellernas dugligheter ibland överskattas. Det har även riktats kritik mot att använda riskmodeller i regulativa syften, eftersom dessa statistiska modeller tenderar att haverera under krisförhållanden.

Efter att i denna litteraturgenomgång ha redogjort för bland annat Basel II och risk kommer vi i nästa kapitel att presentera våra metodval. Anledningen till att vi lägger litteraturgenomgången före vårt metodkapitel är att vi anser detta vara en bra struktur, då läsaren lättare kan ta till sig våra metodologiska överväganden.

3. METOD

I kapitel tre redogörs för uppsatsens metodologiska överväganden och insamling av empirisk data. Först beskrivs uppsatsens vetenskapliga ansats och val av metod. Därefter presenteras primärdata där metoderna för insamlingen av empirisk data beskrivs. Därpå redogörs för uppsatsens sekundärdata där litteratursökningens tillvägagångssätt förklaras. Avslutningsvis behandlas uppsatsens källkritik utifrån begreppet trovärdighet.

3.1 Vetenskaplig ansats

Vårt uppsatsämne uppkom av att vi studerade verkligheten och hittade ett ämnesområde, Basel II, som var aktuellt i tiden, relativt utforskat och intressant att studera. En förutsättning för att kunna analysera uppsatsens problemställning är en grundläggande kunskap om Basel II-regelverket och de förändringar som det nya regelverket medfört. Då Basel II bygger på att mäta och kontrollera risk har vi i litteraturgenomgången en diskussion om risk, som bygger på ett antal artiklar av olika forskare. Diskussionen tar upp kritik mot riskmodeller, problem med att mäta risk och risk kopplat till Basel II. Vi har därefter gjort två empiriska undersökningar. Den första undersökningen, som vi kallar debatt, bygger på artiklar som flertalet debattörer har skrivit. Artiklarna skildrar påståenden och antaganden som debattörerna har samt undersökningar som har gjorts angående hur användningen av regelverket kommer att påverka banker och deras agerande. Debattartiklarna, skrivna av personer väl insatta i Basel II och dess effekter, har delvis legat som grund för de empiriska data vi samlat in genom intervjuer i den andra undersökningen. Med utgångspunkt i litteraturgenomgången och vår empiriska undersökning kommer ett teoretiskt bidrag att formuleras. Uppsatsen har följaktligen en induktiv ansats eftersom den utgår från verkligheten, för att senare hitta förklarbar teori (Rienecker & Stray Jørgensen, 2002).

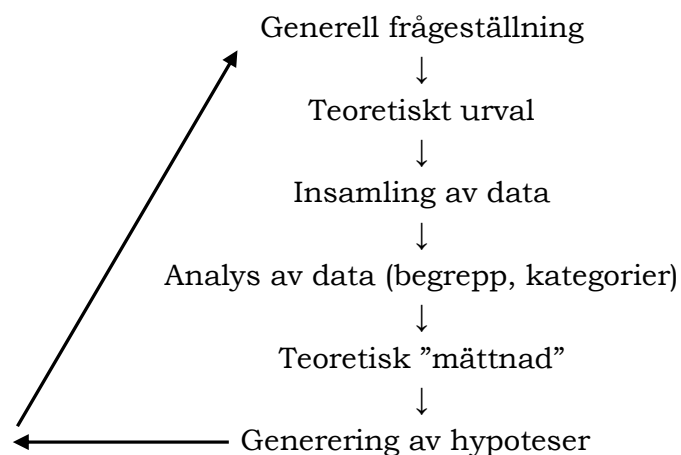
Idealet med den induktiva ansatsen är enligt Jacobsen (2002) att forskare går ut i verkligheten utan förväntningar, för att sedan med utgångspunkt från de data som samlats in formulera en teori. Vi är dock medvetna om att vi med vår bakgrund som ekonomistuderande redan besitter viss kunskap inom ämnet, som kan göra att vi indirekt påverkas av de förväntningar vi har. Uppsatsens ansats kommer att kompletteras med en deskriptiv utformning (Jacobsen, 2002), då avsikten med uppsatsen är att förklara och analysera hur en användning och tillämpning av Basel II har påverkat bankerna.

3.2 Forskningsmetod

Vi anser att den kvalitativa forskningsmetoden är mest lämplig för vår studie då denna metod ofta förknippas med en beskrivande ansats, vilket stämmer överens med vårt deskriptiva syfte med uppsatsen, till skillnad från den kvantitativa metoden som är mer analyserande (Denscombe, 2000). Bristen på kunskap och forskning om Basel II:s faktiska påverkan och användning i bankerna, har gjort att vi valt att ha en omfattande problemställning som utgångspunkt. Detta har gjorts med avsikt, för att vi ska kunna vara flexibla för oväntade sidospår i undersökningen, vilket en kvalitativ metod främjar (Jacobsen, 2002). Denna flexibilitet har varit viktig för oss, då möjligheten finns att gå tillbaka och ändra i både problemställning och datainsamling vid behov. Då vi inte ville begränsa den information vi fick ut av intervjuerna har öppenheten varit viktig för oss. Den kvalitativa forskningsmetoden kräver inte att specifika frågeställningar eller ett utvecklande av redskap för att få svar på frågorna görs i förväg (Bryman & Bell, 2005).

3.3 Grounded theory

Då uppsatsen har en induktiv ansats med en kvalitativ metod, har vi inspirerats av grounded theory. Enligt skaparna, Glaser & Strauss (1967), innebär grounded theory en formulering av teori utifrån systematiskt insamlad och analyserad data under forskningsprocessens gång. Uppsatsens teoretiska bidrag bygger således på de empiriska data som vi samlat in och analyserat med hjälp av både litteraturgenomgången och debatten. Tillvägagångssättet för en grounded theory sammanfattas i följande modell:

Figur 1. Tillvägagångssättet vid grounded theory (Bryman & Bell, 2005, s 350)

För vår kvalitativa undersökning är ett strategiskt urval, med ett slumpmässigt val av intervjupersoner inte en lyckad metod, enligt Strauss & Corbin (1990), då sannolikhets- och urvalsprinciper inte fungerar på kvalitativa studier eftersom de bygger på statistiska kriterier och inte på teoretiska. Det är viktigt att det antal banker som undersöks speglar det syfte vi har med uppsatsen. Ett teoretiskt urval av banker har i stället gjorts, där vi noga tänkt igenom vilka banker som ska ingå i studien, med tanke på storlek och självständighet. När det gäller expertintervjuerna, har vi noga undersökt huruvida dessa var berättigade och vilka som skulle vara lämpliga. Under avsnittet intervjuer (3.4.1) behandlas mer utförligt bakgrunden till valda banker och expertpersoner.

Enligt Strauss & Corbin (1990) kan data som samlats in från redan gjorda studier användas för att få en överblick över studiens problemområde. I vårt kommande debattkapitel har vi, som nämnts tidigare, samlat åsikter från olika personer insatta i regelverket, om vilken inverkan detta kommer att ha på bankerna. Denna information påverkade utformningen av intervjufrågorna och följaktligen insamlingen av empirisk data. Syftet med detta förfarande var att, efter insamlingen av egen empirisk data och insikter utifrån denna, knyta an till debatten. På så sätt får vi ytterligare en dimension och större legitimitet i den information vi fått fram i våra intervjuer. En kodning (Strauss & Corbin, 1990) av den empiriska information som samlats in har gjorts. Till skillnad från kvantitativa studier där kodningen passar in på i förväg gjorda modeller (Bryman & Bell, 2005), har vi utifrån empiriskt insamlad data brutit ner den i olika teman. De olika teman som valts är kategorier som har en praktisk betydelse och relevans för analysen.

3.4 Primärdata

Primärdata är den datainsamling som är avsedd just för vår problemställning (Jacobsen, 2002). Uppsatsens primärdata består av de data vi själva har samlat in via de genomförda intervjuerna.

3.4.1 Intervjuer

Då studien har en kvalitativ metod, är fördelen med en insamling av empiriska data genom intervjuer att den skapar en stor öppenhet och därmed en stor flexibilitet jämfört med enkätundersökningar (Kvale, 1997). Det är lättare att få ut mer djupgående information från intervjuer, eftersom intressanta följdfrågor, till följd av intervjuobjektens svar är möjliga. Vi har använt oss av vad Denscombe

(2000) kallar semistrukturerade intervjuer, där vi har haft förberedda frågor men varit öppna för relevanta sidospår och synpunkter. Intervjuguider (Bryman & Bell, 2005) har använts som underlag för våra intervjuer. Då vi har valt att intervjua både banker och experter inom Basel II-regelverket har två olika intervjuguider gjorts, eftersom frågorna till experterna skiljde sig en del från bankernas. Däremot ställdes samma frågor till alla banker, oavsett storlek, för att på ett bättre sätt kunna analysera och jämföra svaren bankerna emellan och därmed öka validiteten i den information vi fått fram.

Det kan ibland vara en svår avvägning att avgöra hur många intervjuer som ska ingå i studien. För att uppnå ett tillfredställande urval av intervjuer användes en metod som Kvale (1997) förespråkar, som säger att kvalitativa intervjuer normalt sett inkluderar 15 ± 10 intervjuer, beroende på de resurser och den tid som finns. Vi har sammanlagt gjort elva intervjuer, varav åtta av dem var bankintervjuer och tre var expertintervjuer. Detta ansåg vi vara en klok avvägning på grundval av den problemställning vi har. Vi är medvetna om att en vidare generalisering skulle kunna vara möjlig med ett större antal respondenter (Kvale, 1997), men vi tror inte att fler intervjuer i vårt fall skulle bidra med så mycket mer till studien. Syftet med uppsatsen är inte heller främst att kunna generalisera med hjälp av den information vi samlat in. Det är för oss viktigare att kunna förklara skiljkaktigheter intervjuobjekten emellan i form av värderingar och åsikter (Bryman & Bell, 2005).

Vi har använt oss av öppna intervjuer, både besöksintervjuer och telefonintervjuer, när vi samlat in våra empiriska data. Öppna intervjuer lämpar sig bäst enligt Jacobsen (2002) när relativt få enheter ska undersökas och när den enskildes tolkning av ett fenomen är intressant. Detta tillvägagångssätt passar vårt syfte med uppsatsen, då vi är intresserade av intervjupersonens åsikt om hur användningen av Basel II har påverkat bankerna. De flesta intervjuer vi gjort har skett per telefon, eftersom kunniga experter på bankerna om Basel II sitter på huvudkontoren i Stockholm där implementeringsarbetet skett. Vi ansåg att nyttan med att göra besöksintervjuer inte skulle överstiga den tid och kostnad som intervjuerna skulle medföra. Vi har dock gjort tre besöksintervjuer med mindre banker, då de bankerna har sitt säte nära vår hemort. Med en besöksintervju skapas lättare en förtrolig stämning (Jacobsen, 2002), vilket möjligen kan ha påverkat de svar vi fick. Vår ambition har dock varit att få ut samma information oavsett intervjumetod, men vi är medvetna om både de positiva och negativa egenskaper de olika intervjumetoderna för med sig.

Enligt Jacobsen (2002) kan det vara enklare att genomföra ett öppet samtal vid en besöksintervju än vid en telefonintervju. Det är vid en intervju ansikte mot ansikte möjligen lättare att uppfatta när det är lämpligt och hur långt intervjuaren kan gå

när det handlar om följdfrågor. En telefonintervju minskar däremot vad Jacobsen (2002) kallar intervjuareffekten, det vill säga att vår fysiska närvaro gör att intervjupersonen uppträder på ett onormalt vis.

Känsligare ämnen kan vara lättare att få fram vid en besöksintervju än vid en telefonintervju (Jacobsen, 2002). Detta skulle kunna göra att informationen vi erhållit från telefon- respektive besöksintervjuer kan skilja sig åt, då exempelvis eventuella strategier på grund av implementeringen av Basel II inte vill avslöjas. För att undvika den här sortens skevhet i insamlingen av empirisk data, har alla intervjupersoner frågats om de ville vara anonyma, men en sådan önskan har dock ingen av intervjupersonerna uttryckt. Detta hindrar ändå inte att intervjupersonerna hållit inne med viktig och intressant information, vilket vi är medvetna om.

Vi hade som mål att alla i gruppen skulle vara med vid varje intervju. Detta nåddes nästan, då det endast under tre intervjuer saknades en person. En av oss förde samtalet med intervjupersonen medan de andra två förde anteckningar. Efter att en av oss sammanställt intervjun, läste de andra två texten för att verifiera att all relevant information kommit med. Alla intervjupersoner godkände också att intervjuerna spelades in på en diktafon (Kvale, 1997), för att vi i efterhand skulle kunna skriva ner exakt vad som sagts samt på vilket sätt intervjupersonerna sa informationen på. Jacobsen (2002) skriver att intervjupersoner kan reagera negativt på att intervjun spelas in. Detta var ingenting vi märkte av under våra intervjuer, vilket förmodligen har att göra med intervjupersonernas höga positioner inom organisationerna samt deras långa erfarenheter. Under telefonintervjuerna användes en högtalartelefon för att kunna spela in intervjun på diktafonen. Detta för att vi skulle kunna anteckna intervjun, samt för att alla i gruppen skulle kunna ha möjlighet att medverka under intervjun och komma med följdfrågor. Intervjuguiderna skickades till intervjupersonerna några dagar i förväg. Genom att göra detta skulle intervjupersonerna vara väl förberedda och insatta i ämnet innan intervjun påbörjades. Detta ansåg vi vara av vikt för att få ut så mycket som möjligt av båda intervjumetoderna, men i synnerhet avseende telefonintervjuerna. Med intervjuguiden vid sin sida kunde intervjupersonen lätt följa med under intervjuns gång och i förväg eventuellt kunnat ta reda på information som intervjupersonen saknade.

Varje intervju, oavsett metod, inleddes med att vi presenterade uppsatsen och dess syfte och därefter fick intervjupersonen presentera sig själv och sin koppling till vårt ämnesområde Basel II. Detta förfarande stöds av Jacobsen (2002) som säger att en presentation av uppsatsen fungerar som en bra uppvärmning innan själva intervjun börjar. Att börja med en allmän fråga till intervjupersonen är alltid bra, eftersom precisa frågor till en början kan göra att vi bara får svar vi anser är

viktiga och inte det intervjupersonen anser är viktigt. Intervjuerna tog allt från trettio minuter och upp till en och en halv timme, men de flesta varade cirka en timme. Intervjutidens längd hade inget att göra med om det var en besöksintervju eller telefonintervju, utan snarare om intervjupersonens vilja att prata brett om frågorna.

Intervjuerna som har gjorts kan delas in i bankintervjuer och expertintervjuer. Urvalet av respondenter vi har intervjuat har i de flesta fall varit ett icke-sannolikhetsurval (Bryman & Bell, 2005), då vi visste från början vilka målgrupper vi ville studera för att täcka in alla önskade aspekter inom vår problemställning.

3.4.2 Intervjuer banker

Avsikten med bankintervjuerna var att vi ville få fram hur användningen av de nya kapitaltäckningsreglerna praktiskt går till och har påverkat bankerna, nu när reglerna har implementerats i Sverige. Med Basel II finns möjligheten för bankerna, som tidigare nämnts, att anpassa och välja metoder för kreditrisk och operativ risk beroende på bankens förutsättningar (Basel II Framework, 2006). Vi kom fram till att det var både intressant och nödvändigt att studera både stora, men också små banker, för att på bästa sätt kunna besvara uppsatsens syfte. Ett komplext regelverk kan ha olika betydelse för bankerna, beroende på om det är en liten eller stor bank och vilken sorts organisation eller kund- och kreditportfölj banken har. Då bankerna på grund av varierande storlek och begränsade resurser kommit olika långt i utvecklingen av modeller för kreditrisk respektive operativ risk, borde respondenterna ha skiftande åsikter när det gäller hur regelverket påverkar banken.

Vi har haft som mål att intervju personer inom banker som har stor kunskap om Basel II och då framför allt kunskap om hur bankerna påverkats av kreditrisk respektive operativ risk. Bankerna har dock inte haft samma system och beteckningar, vilket har försvårat letandet efter intervju personer på bankerna med likvärdiga arbetsuppgifter och ansvar. Då uppsatsens fokus har varit hur användningen av Basel II har påverkat bankernas agerande med hänsyn mest till pelare ett, har en bred kunskap om Basel II hos intervju personerna efterfrågats mer än en nischkompetens inom ett visst område av regelverket. Alla intervju personer vi haft kontakt med har arbetat övergripande med Basel II, men med varierande uppgifter. Vi är medvetna om att urvalet av intervju personer med delvis olika positioner och ansvarsområden i bankerna, kan ha påverkat den information de velat ge ut och att en viss skevhet i informationsinsamlingen därmed kan ha uppstått.

3.4.2.1. Stora banker

Finansinspektionen har fått in och godkänt ett antal organisationers ansökningar om att få använda en IRK-metod. Utifrån denna vetskap och att Sveriges storbanker troligtvis tillhör denna skara, därför valde vi att intervjua samtliga fyra storbanker. Att arbeta fram en IRK-metod borde ha påverkat storbankernas agerande på flera olika sätt och var därför ett självklart val av intervjuobjekt. Avsikten med att intervjua alla fyra storbanker i Sverige var för att kunna jämföra likheter och skilljaktigheter bankerna emellan. De intervjuade storbankerna är följande:

<i>Handelsbanken</i>	<i>Annika Brunnéd, verksamhetskoordinator för Basel II- implementeringen</i>
<i>Nordea</i>	<i>Johan Giertz, expert tillhörande avdelningen Group Corporate Center</i>
<i>SEB</i>	<i>Agneta Lind, arbetar med kreditriskkontroll inom Retaildivisionen</i>
<i>Swedbank</i>	<i>Magnus Eriksson, ansvarig för finansiell analys inom Group Treasury</i>

3.4.2.2 Mindre banker

Vi har också intervjuat fyra något mindre banker för att få insikt i hur deras arbete har förändrats på grund av Basel II-implementeringen samt vilka ställningstaganden de har gjort. Då mindre banker på grund av sin storlek har begränsade resurser, har regelverket delvis haft en annan påverkan på dem jämfört med storbankerna. I urvalet av de fyra bankerna var kravet att de var mindre och självständiga banker. Efter att ha konsulterat Finansinspektionens hemsida över tillgängliga banker valdes fyra stycken ut genom ett slumpmässigt urval (Jacobsen, 2002). De mindre bankerna som intervjuats är följande:

<i>ICA-banken:</i>	<i>Anne Melin, stabschef med ansvar för säkerhet och risk inom Clients</i>
<i>Ikanobanken:</i>	<i>Anders Björkvall, kreditchef</i>
<i>Sparbanken Finn:</i>	<i>Jan-Olof Arvidsson, kreditchef och Caroline Mattson, finansanalytiker</i>
<i>Sparbanken Gripen:</i>	<i>Anders Enberg, ekonomi- och finanschef</i>

En beskrivning av respektive bank finns att läsa i bilaga 3.

3.4.3 Intervjuer experter

Syftet med expertintervjuerna var att de skulle komplettera bankintervjuerna genom den erfarenhet och kunskap de personerna har av implementeringen av Basel II. Vi tror att expertintervjuerna kan bidra med fler intressanta synpunkter angående implementeringen och användningen av Basel II i bankerna, som ytterligare kan förstärka kommande analys. Vi har sammanlagt intervjuat tre experter.

Kennet Berg, enhetschef för kredit- och operativa risker, Finansinspektionen

Då Finansinspektionen är Sveriges tillsynsmyndighet ville vi komplettera vår studie med deras syn på hur implementeringen och användningen av regelverket har påverkat bankerna. Kennet Berg valdes på grund av hans position som chef för kredit- och operativa risker på Finansinspektionen, eftersom det är den del av Basel II som vi främst valt att fokusera på.

André Wallenberg, ansvarig för konsultverksamhet inom det finansiella riskhanteringsområdet, Öhrlings PricewaterhouseCoopers

Valet av André Wallenberg och Öhrlings PwC var delvis slumpartat, då vi syftade till att intervjuva någon konsult med kunskaper om Basel II på någon av de större revisionsbyråerna. Öhrlings PwC har arbetat med fem av de åtta institut som har ansökt om att få använda en IRK-metod.

Per Lönnqvist, Emric

Per Lönnqvist har tidigare jobbat på KPMG med frågor rörande Basel II. Anledningen till att vi intervjuade Lönnqvist var att han 2004 publicerade en artikel i tidskriften Balans där han tog upp hur han trodde att Basel II skulle komma att påverka bankerna. Det var intressant att vid tiden för vår studie undersöka om åsikterna var desamma eller skiljde sig åt sedan artikeln publicerades, efter att regelverket har implementerats i bankerna.

Vi hade för avsikt att intervjuva Bankföreningen, men de ville tyvärr ej ställa upp och angav sekretesskäl som orsak.

3.5 Sekundärdata

Sekundärdata är information som baseras på andra personers insamling av data och som oftast är insamlad för andra ändamål (Bryman & Bell, 2005) Uppsatsens sekundärdata består av regelverket Basel II, som utgör grunden för vår frågeställning. Relevanta artiklar, för vår studie, om riskmätning utgör en del av

våra sekundärdata, som ska understödja våra argument. Artiklar om debattörers åsikter om Basel II:s påverkan på bankerna ingår också i uppsatsens sekundärdata och har i vår uppsats fått ett eget kapitel. Slutligen innefattar sekundärdata all annan litteratur, exempelvis metodlitteratur, vi använder för att bearbeta vårt material. I följande stycke presenteras tillvägagångssättet med att leta upp de artiklar som använts i uppsatsens litteraturgenomgång och debatt.

3.5.1 Informationssökning

Sökningen av artiklar till litteraturgenomgången har gjorts på Lunds universitets artikelsöksfunktion ELIN⁴, där sökordet främst varit risk och på rekommenderade författares namn.

En diskussion kommer i debattkapitlet att föras utifrån vad experter inom Basel II anser om kreditrisker och operativa risker. Rienecker & Stray Jørgensen (2002) kallar dessa bruksskrifter, vilka är texter ska som underbygga, kritisera och kommentera de teorier och begrepp som valts. Detta kapitel finns med för att bidra till en bättre analys av den primär- och sekundärdata vi valt. Då mycket av den debatt som finns tillgänglig om Basel II främst har tagit fasta på olika mättekniker, är det relativt sparsamt med artiklar som handlar om hur just användningen av Basel II kommer att påverka bankerna.

Informationssökningen har gått via Bank for International Settlements (BIS) hemsida, som är ett samarbetsorgan för ett stort antal centralbanker i hela världen, med sökorden Basel och risk. En artikel har använts ur tidningen Balans, som har varit av stort intresse och hittats genom att söka på Basel. Avslutningsvis har vi också till debattkapitlet tagit del av Lunds universitets artikelsöksfunktion ELIN med sökorden Basel och risk.

3.6 Källkritik

Lincoln & Guba (1985) och Guba & Lincoln (1994) i Bryman & Bell (2005) hävdar att en bedömning av kvaliteten i en kvalitativ uppsats inte ska göras med de metoder som kvantitativa forskare använder sig av. Vi kommer därför att använda oss av begreppet trovärdighet för att analysera kvaliteten på uppsatsen. Denna trovärdighet kan delas in i tillförlitlighet, överförbarhet, pålitlighet samt styrka och bekräftelse. (Bryman & Bell, 2005) Vi kommer inte att ta upp begreppet överförbarhet här, då det kan vara svårt att generalisera vår uppsats till

⁴ Electronic Library Information Navigator

andra sociala miljöer eller i samma miljö men vid en senare tidpunkt. Då regelverket precis har implementerats kan vi i vår uppsats endast utforska de allra första effekterna och konsekvenserna av regelverket. Dessa torde ändras med tiden, då regelverket varit implementerat i bankerna en tid och större erfarenhet om regelverket kan bevitnas.

3.6.1 Tillförlitlighet

För att uppnå en så trovärdig undersökning som möjligt är det viktigt att insamlad data och metoderna för detta har varit säkra och riktiga (Jacobsen, 2002). Det är viktigt att vara medveten om att förhålla sig kritiskt till de sekundärdata som samlats in. Artiklar som använts rörande riskmätning och förtroende kan vara svåra att mäta validiteten i, då de inte specifikt är gjorda för det användningsområde vi undersöker (Bryman & Bell, 2005). Information som samlats in av någon annan kan vara manipulerad för den ursprungliga forskarens behov (Jacobsen, 2002). När det gäller val av artiklar har vi, som nämnts tidigare, utgått från Bank for International Settlements, tidskriften *Balans* och Lunds universitets artikelsöksfunktion ELIN. Vi anser att vi med detta tillvägagångssätt försökt att använda oss av så tillförlitliga och respektabla källor som möjligt. I den mån det har varit möjligt har vi, när vi letat litteratur, använt oss av förstahandskällor. Giltigheten i informationen anses då vara större, eftersom informationen i andrahandskällor ofta tolkats ännu en gång av den nye forskaren. (Jacobsen, 2002)

För att vår empiriskt insamlade information ska bli så tillförlitlig och trovärdig som möjligt har en respondentvalidering gjorts, där en sammanfattning av intervjun skickas tillbaka till intervjupersonen (Bryman & Bell, 2005). Detta förfarande förstärker uppsatsens interna validitet (Jacobsen, 2002). Vi säkerställer i och med det att missuppfattningar eller fel inte uppstått i materialet. Våra expertintervjuer ska ytterligare stärka uppsatsens giltighet då vi med hjälp av sakkunniga kan jämföra den information vi erhållit från bankintervjuerna. Då de flesta av våra intervjuer skett via telefon kan eventuellt tillförlitligheten i den information vi fått från intervjupersonerna ifrågasättas. Som nämnts tidigare kan det vara lättare att föra ett öppet samtal och använda sig av öppna frågor vid besöksintervjuer (Jacobsen, 2002). Telefonintervjuerna gör också att möjligheten att observera hur respondenterna uppträder under intervjuerna går förlorad. Eftersom våra intervjuer inte är personligt relaterade till respondenterna själva utan till deras arbete och kunskap, tror vi inte att tillförlitligheten kommer att hotas avsevärt trots att vi kommer att använda oss av öppna frågor.

3.6.2 Pålitlighet

En fullständig och tillgänglig redogörelse av uppsatsens samtliga faser är enligt Bryman och Bell (2005) viktigt för reliabiliteten i uppsatsen och för att den ska kunna replikeras. Vi har försökt göra en djupgående beskrivning av hur denna studie har gjorts, vilka redskap vi har tagit hjälp av och de olika metoder vi har använt. Det är däremot svårt med replikerbarheten eftersom det är svårt att ”frysa en social miljö” (Bryman & Bell, 2005, s 306), då både social miljö och betingelser är föränderliga. Detta är minst sagt aktuellt när det gäller vår uppsats då ett nytt regelverk precis implementeras och effekterna av användningen av Basel II i bankerna, samt deras påverkan och agerande utifrån detta förmodligen kommer att förändras med tiden.

Pålitligheten i de empiriska data som samlats in via intervjuer har stärkts genom att alla uppsatsförfattarna har varit närvarande vid de flesta av intervjuerna som har gjorts. Intervjuerna har spelats in på band vilket är den vanligaste metoden för registrering av intervjuer (Kvale, 1997). Sammanställningen av varje intervju gjordes direkt efter, med både bandupptagningen och anteckningar ifrån intervjun till hands, för att inte relevant information skulle gå förlorad på grund av att för lång tid hade gått efter intervjun. Bandupptagningen och våra egna anteckningar förstärker därmed uppsatsens reliabilitet, då de förhindrar eventuella tolkningsfel av vad som framkommit under intervjuerna.

3.6.3 Att styrka och konfirmera

Intervjun som forskningsmetod kan enligt Kvale (1997) vara objektiv om den är fri från bias, det vill säga förutfattade meningar. Den insamlade informationen måste vara tillförlitlig, det vill säga ordentligt undersökt och kontrollerad och därmed inte innehålla personliga värderingar. Det är viktigt att vara medveten om att vi genom kunskap och erfarenheter inom ekonomi är präglade av tankegångar som kan göra att vi inte ser uppsatsen med ett helt öppet sinne. Vi vill göra läsaren uppmärksam på att vi är medvetna om att våra tidigare erfarenheter på området kan påverka objektiviteten i uppsatsen.

3.7 Sammanfattning

I detta metodkapitel har vi presenterat uppsatsens metodologiska överväganden och insamlingen av empirisk data. Uppsatsen har en induktiv ansats och kommer således att utgå från verkligheten, för att senare hitta förklarbar teori till de

empiriska data vi har samlat in. Den kvalitativa metoden anser vi vara mest lämplig för uppsatsens ändamål, då syftet är att förklara hur användningen av Basel II har påverkat bankernas agerande. Vi har inspirerats av grounded theory vid datainsamlingen och vid den efterföljande analysen av empiriska data. Våra primärdata består av de data vi samlat in genom intervjuer. Intervjuerna har varit semistrukturerade, för att ha en möjlighet till sidospår och synpunkter och av en öppen karaktär, då vi gjort både besöks- och telefonintervjuer. Vi kom fram till att det var intressant och nödvändigt att studera både stora och mindre banker, då de på grund av storlek och resurser torde ha påverkats på olika sätt av implementeringen och tillämpningen av det nya regelverket. Expertintervjuerna syftar till att komplettera bankintervjuerna med hjälp av den erfarenhet och kunskap dessa personer har av Basel II. Uppsatsens sekundärdata består av regelverket Basel II, artiklar om riskmätning samt debatten, som innehåller artiklar om debattörers åsikter om Basel II:s påverkan på bankerna. Slutligen innefattar sekundärdata all annan litteratur, exempelvis metodlitteratur, vi använder för att bearbeta vårt material. Vi har till sist använt oss av begreppet trovärdighet och utifrån de tre begreppen, tillförlitlighet, pålitlighet samt att styrka och konfirmera, analyserat kvaliteten på uppsatsen, det vill säga kritiserat de källor vi har använt oss av.

4. DEBATT

I detta kapitel presenteras en allmän debatt kring Basel II-regelverket. Debatten utgår från åsikter från personer insatta i Basel II och hur de anser att användningen av regelverket kommer att påverka bankerna och deras agerande.

4.1 Inledning

Då uppsatsens frågeställning är omfattande har det varit nödvändigt att utgå ifrån och presentera flertalet intressanta ämnen som skrivits om Basel II och dess påverkan på bankerna. Detta för att säkerställa att studien täcker in alla de effekter som regelverket kan ha inneburit på bankernas verksamhet. Denna debatt har legat till grund för de intervjufrågor som använts vid insamlingen av empirin, som kommer att redovisas i nästföljande kapitel.

För att lättare förstå och följa resonemangen i debatten har vi samlat de teman som vi avser att presentera. Dessa är följande:

- Kreditrisk
- Operativ risk
- Kundstock
- Vinning med Basel II
- Stora vs mindre banker
- Konsolideringstrend
- Subjektivt regelverk
- Konjunktursvängningar

4.2 Kreditrisk

Det gamla regelverket, Basel I, innehöll relativt enkla schabloniserade metoder för att bestämma riskvikter som innebar att bankerna, för att vara förberedda inför eventuella fallissemang, var tvungna att hålla eget kapital motsvarande åtta procent av riskvägda tillgångar. Detta system blev allt mer föråldrat eftersom marknadens behov av riskmätning och kontroll har blivit mer komplext. Vid val av metod när det gäller kreditrisk och operativ risk finns med Basel II möjligheten att välja den metod som bäst motsvarar bankens förutsättningar, ambitioner och riskvilja (Forsell & Lönnqvist, 2004). Mindre aktörer kommer enligt Forsell &

Lönnqvist (2004) att till en början välja schablonmetoden. Av konkurrensskäl tror de dock att de mindre aktörerna kommer att övergå till IRK-metoden i framtiden.

IRK-metoden är kostsam att utveckla för bankerna (Forsell & Lönnqvist, 2004). Stora banker har mycket större resurser än de små bankerna tack vare storleken och lönsamheten, att utveckla den grundläggande IRK-metoden och i framtiden att uppgradera den till en mer avancerad variant av denna (Lind, 2005). Rätt implementering av den avancerade IRK-metoden ger det lägsta kapitalkravet (Kupiec, 2007). Detta för att bankerna ska uppmuntras att vilja övergå från den grundläggande till den avancerade IRK-metoden. Kupiec (2007) framhäver att de kostnadsbesparingar som den avancerade metoden möjliggör ska uppväga de utvecklingskostnader och det operativa arbete denna metod innebär. Mindre banker har enligt Akhtar (2006a) inte den här möjligheten, men de kan komma att dra fördelar av de stora bankernas utveckling på området och, med smärre modifieringar för att bättre passa bankens krav, implementera dessa i banken. Det är vinningen med IRK-metoden som gör att bankerna eftersträvar denna metod. Det är dock för bankerna en oerhört lång och krävande process att utarbeta modeller för en IRK-metod. Det krävs mycket data från bankerna som ska ligga som grund för de modeller som ska upprättas, godkännas och senare implementeras i bankerna (Akhtar 2006a). Utan en databas med historiska kreditförluster, riskmodeller och riskhanteringssystem är inte en IRK-metod genomförbar (Akhtar 2006b).

Enligt Kupiec (2007) finns det en risk att bara de största bankerna kommer att få nytta av den avancerade IRK-metoden. Detta om regleringshinder och fasta kostnader associerade med implementeringen av den avancerade metoden är höga. Akhtar (2006a) anser att det är korrektheten och pålitligheten i de kvalitativa data som tas fram av bankerna som avgör om Basel II kommer att bli ett bra och framgångsrikt ramverk eller inte.

4.3 Operativ risk

Avregleringar och globalisering av den finansiella sektorn samt en växande förfining av finansiell teknologi har skapat nya operativa risker hos bankerna, som kräver ett bättre system för operativ risk (KPMG, 2003a). Till skillnad från marknadsrisk och kreditrisk påverkar den operativa risken hela organisationen där fastställandet av risken är betydligt mer kvalitativ och subjektiv. KPMG (2003a) skriver i sin rapport att banker kan ha intrycket av att de redan behärskar företagets operativa risker, vilket ofta är en uppfattning som bara delvis är korrekt. Det är nämligen mycket komplext och svårt att försöka identifiera och fastställa

sådana risker. I hanteringen av den operativa risken utgör organisatoriska och kulturella problem en större utmaning för bankerna än de tekniska hinder som bankerna måste övervinna för. De operativa riskerna har inte setts som en del av bankernas totala risk och har heller inte till fullo insetts de fördelar banker kan erhålla genom en grundlig och konsistent inställning till den operativa risken.

4.4 Kundstock

De senaste tjugo åren har bankerna ökat sitt kunnande om risk och diversifierat sin portfölj genom att behålla de ur deras synvinkel bästa kunderna och lämna resten åt andra aktörer (The Economist, 2005). Basel II innebär att bankerna får en bättre förståelse för hur de ska allokera sitt kapital och hur mycket kapital som måste bindas för en viss risk. Denna diversifiering av bankernas portföljer kan komma att fortsätta enligt Forsell & Lönnqvist (2004), då de tror att bankernas kundstockar kan komma att förändras i och med de nya kapitaltäckningsreglerna. En väldiversifierad portfölj innebär mindre volatilitet och är därmed mindre riskfylld än en icke-väldiversifierad portfölj. Effekten blir att risken för en specifik tillgång eller skuld kan ha varierande attraktion för olika banker beroende på val av portföljstruktur. (KPMG, 2003b)

Då bankerna kommer att allokera sitt kapital på bästa sätt, kommer kunder med hög risk och dåliga krediter att bli förlorare medan kunder med låg risk och bra krediter kommer att få fördelar (Akhtar, 2006b). Det effektivaste sättet att reducera kapitalkravet borde vara att omstrukturera, sälja eller utesluta exponeringar mot dåliga krediter, eftersom de kommer att kräva ett större kapitalkrav av bankerna (Himino, 2004). Akhtar (2006a) hoppas dock att detta inte ska avskräcka banker ifrån att låna ut till exempelvis små företag. IRK-bankerna kommer enligt Akhtar (2006b) inte att vilja låna ut till lågt värderade låntagare, då de på dessa osäkra krediter måste hålla mer kapital i banken. Däremot skulle en bank med schablonmetoden kanske vara likgiltig, eftersom de ändå måste hålla ett visst kapital i banken. Schablonbankerna kommer således inte att kunna konkurrera med IRK-bankerna om de högt värderade kunderna, utan de kunderna kommer att välja IRK-banker och de lågt värderade kunderna väljer schablonbanker (Akhtar, 2006b). Detta resonemang stöds till viss del av Forsell & Lönnqvist (2004), då de anser att IRK-banker kommer att ta hand om de bästa riskerna. Med hjälp av de förfinade modellerna kan de få en effektivare marknadsbearbetning, som på sikt kommer att utveckla engagemanget med goda kunder. Konsekvenserna för schablonbankerna kan bli stora, eftersom de saknar de system som differentierar risk som IRK-metoderna innehåller. De kan bli hänvisade till kunder med sämre kvalitet och bearbeta mindre attraktiva

marknader, där dessa dåliga risker kan vara felaktigt prissatta (Forsell & Lönnqvist, 2004).

4.5 Vinning med Basel II

4.5.1 Minskad kapitaltäckning

Baselkommittén har gjort en studie, Quantitative Impact Study (QIS 5, 2006), av banker och hur de nya kapitaltäckningsreglerna kan komma att påverka kapitalkravet. Inom EU har motsvarande studie gjorts av Comité of European Banking Supervisors (CEBS). Data samlades in i sammanlagt 31 länder under hösten 2005. För Sveriges räkning deltog de fyra storbankerna. Studien visade att kapitalkravet under pelare ett skulle minska med Basel II jämfört med Basel I i genomsnitt med 6,8 % inom G10-länderna. Uppgifterna är baserade på de metoder som bankerna själva tror de kommer att använda sig av. (QIS 5, 2006) För de fyra svenska storbankerna minskade kapitalkravet med 1,2 % vid schablonmetoden och 25,8 % enligt den grundläggande IRK-metoden, som var den metod bankerna räknade med att använda sig av vid tillfället för studien. Svenska bankers kapitalkrav minskade dock mer i förhållande till andra länders kapitalkrav. Detta beror på den stora andelen hushållskrediter, där fastighetskrediter bidrar mest till minskningen. Däremot svarade den operativa risken för en viss ökning av kapitalkravet. (Finansinspektionen, 2006b)

Enligt Le Pan (2006) kommer kapitalkravet att minska med ungefär 15-30 %, men ifrågasätter syftet med att ha en minskad kapitaltäckning som mål. Han menar att det inte finns något sätt att komma ifrån cykliska effekter då de finns i riskbaserade system. Forsell & Lönnqvist (2004) säger att kapitalkravet kommer att minska för de aktörer som har förstått hur regelverket kan användas på bästa sätt, samt att regelverket ger bankerna bättre möjligheter att styra verksamheten. Vidare anser Forsell & Lönnqvist (2004) att vinsterna med Basel II inte primärt kommer att vara en minskad kapitaltäckning utan effektivitetsvinster och vinster i form av bättre kreditbeslut och färre kreditförluster.

4.5.2 Effektivare resursallokering

Med de nya Basel II-reglerna antas effektiviteten förbättras och ge en klokare resursallokering, eftersom reglerna ger utrymme för en utveckling av sunda riskhanteringstekniker. Basel II är gjord för att främja finansiell stabilitet, genom

att riskhanteringssystemen är robustare och bättre kan hantera komplexiteten som uppstår vid nya risker. (Akhtar, 2006b)

Basel II innebär att kapital bättre kan relateras till risken i bankerna (Le Pan, 2006 och Akhtar, 2006b). Detta är nyckeln för att kunna bibehålla en finansiell stabilitet. Basel II möjliggör, både med utökade riskvikter i schablonmetoden men framför allt med IRK-metoden, att bankerna kan bygga ett förfinat system för kapitalhantering. Detta system gör att de bättre kan kvantifiera risk och arbeta med en riskjusterad avkastning (Forsell & Lönnqvist, 2004). Detta får till följd, enligt Forsell & Lönnqvist (2004), att bankerna får bättre inblick i vad de tjänar på och prissättningen på produkter och tjänster. Den riskbaserade prissättningen innebär att vid varje enskilt engagemang kommer kapital för att täcka risken att tilldelas. Med Basel II kan goda krediter uppnå en bra rating och detta kommer därmed rimligtvis att leda till en lägre prissättning på krediterna (The Economist, 2007).

4.5.3 Riskmedvetenhet

En implementering av Basel II innebär en mängd olika risker. Enligt Le Pan (2006) vill vi kunna förstå risk för att kunna minimera den och skydda oss mot den. Basel II:s påverkan på kapitaltäckningen hos bankerna har det skrivits mycket om, men en effekt som är minst lika viktig är den utökade riskmedvetenhet som Basel II:s regler innebär för bankerna. Bankerna blir nu tvungna att tänka igenom risken i alla sina affärer och hur, i enlighet med denna risk, de bäst kan använda och fördela kapitalet i banken (The Economist, 2002). Bankernas fokusering på kapitaltäckning medför en förbättrad kunskap och medvetenhet om risk och riskstyrning i hela organisationen (KPMG, 2003b).

4.5.4 Kommunikation

Basel II leder enligt Himino (2004) till ett nytt gemensamt språk i bankbranschen som underlättar kommunikationen mellan tillsynsmyndigheter och banker. Enligt Wellink (2007) är Basel II ett bra verktyg för tillsynsmyndigheten när graden av risköverföring och kapitallindring ska uppskattas under både normala och mer stressade marknadsförhållanden. För banker innebär detta att de måste visa tillsynsmyndigheten att de kan hålla kapital i goda tider och använda detta vid en signifikant kreditnedgång. Basel II kan ses som ett komplement till redovisningsstandards för att möta investerarens och marknadens behov av information, då de blivit mer uppmärksamma på risk (Himino, 2004).

4.6 Stora vs mindre banker

I den allmänna debatten har det framförts åsikter om att stora banker kommer att gynnas av Basel II, eftersom de i större utsträckning troligtvis kommer att använda mer avancerade modeller. Egentligen handlar det enligt Lind (2005) inte om små och stora banker utan istället om hur komplexa bankerna är snarare än om deras storlek. Dock är det ansett som riktigt att fler stora banker än mindre banker kommer använda avancerade modeller. De avancerade modellerna medför stora implementeringskostnader som de mindre bankerna inte har tillräckliga resurser att investera i. Däremot är driftskostnaderna för riskhanteringssystemen inte så stora när de väl är implementerade. Detta innebär att de mindre bankerna i nuläget inte kommer att kunna sänka sina kapitalkrav lika mycket som de stora bankerna och därmed inte heller kunna erbjuda samma låga prissättning. Lind skriver vidare att de dock konkurrerar med andra saker än priset för sina tjänster och nämner kundkännedom och lokal närvaro som exempel. De mindre bankerna har oftast inte heller inte samma krav på avkastning och utdelning som de större börsnoterade bankerna, det gör att de inte har samma incitament att sänka kapitalkraven och maximera avkastningen. (Lind, 2005)

4.7 Konsolideringstrend

En konsolidering av bankbranschen pågår och har pågått under en längre tid. Forsell & Lönnqvist (2004) skriver att det har diskuterats om Basel II kommer att påskynda konsolideringen i branschen. Trenden har varit att mer sofistikerade institut har köpt upp andra institut. På grund av det nya regelverket skulle då IRK-banker på samma sätt köpa upp schablonbanker, då de ej har möjlighet att anpassa sig till de kostnader de nya reglerna ger upphov till alternativt att regelverket medfört att de tappat marknadsandelar.

4.8 Subjektivt regelverk

Basel II kritiseras hårt av amerikanska myndigheter eftersom de anser att regelverket bygger för mycket på bankernas interna riskmodeller. Vissa anser att modellerna är felbara och alldeles för subjektiva (The Economist, 2007). Basel II står inför stora utmaningar då kapitalkravet kommer att minskas på grund av de interna modeller bankerna arbetar fram. Modellerna kräver mer granskning och frågan är om dessa modeller är tillräckligt säkra under konjunktursvängningar (Wellink, 2007).

4.9 Konjunktursvängningar

Farhågor finns att Basel II skulle kunna komma att förstärka konjunktursvängningarna, vilket skulle undergräva huvudsyftet med regelverket, nämligen en förbättrad stabilitet i ekonomin (Finansinspektionen, 2006b). I och med Basel II blir affärs cyklerna i ekonomin mer uttalade och detta kan skapa problem för regelskapare samt för den ekonomiska stabiliteten skriver Akhtar (2006a). Argumenten som används är att banker vid en regression i ekonomin ökar på låntagarnas kreditrisk och skär ner på utlåningen (Lind, 2005), vilket i slutändan leder till en minskad ekonomisk tillväxt. Vid högkonjunktur kommer det motsatta att inträffa. Det är inte möjligt att undvika denna procyklikaltitet, eftersom det nya regelverket bygger på att kapitaltäckningskraven relateras till de risker bankerna utsätter sig för (Finansinspektionen, 2006b).

Enligt Akhtar (2006a) anser förespråkare av Basel II att med de nya reglerna kommer försämringar i bankers portföljer att upptäckas på ett tidigare stadium. Flertalet valmöjligheter har diskuterats för att förhindra att konjunkturläget förvärras. Tillsynsmyndighetens krav på en ökad buffert av kapital och en justering av IRK-modellens sannolikhet för fallissemang (PD) är två exempel på detta. Enligt Himino (2004) kan Basel II-regelverket bemöta snarare än förstärka cykliska fluktuationer om regelverket används på rätt sätt. Detta för att i förväg kunna förbereda för möjliga framtida problem. Förluster är oundvikbara både på grund av bankernas risktagande och på branschens affärs cykler. Det som är viktigt för bankerna enligt Akhtar (2006a) är då att kunna definiera och fånga in dessa risker på ett effektivt sätt. Basel II är ett verktyg som definierar och lägger grunden till ett sunt riskhanteringssystem.

4.10 Sammanfattning

Användandet av Basel II-regelverket har på flertalet sätt påverkat bankerna. Vid val av metod för kreditrisk och operativ risk, är det viktigt att se till bankernas förutsättningar. Mönstret som kan utrönas ur debatten är att storbankerna kommer att använda sig av en IRK-metod, medan de mindre bankerna väljer en schablonmetod. Bankernas kundstockar kommer troligtvis att förändras, då bankerna kommer att allokera sitt kapital på bästa sätt. Kunder med hög risk och dåliga krediter kommer att bli förlorare, medan de med låg risk och goda krediter att bli vinnare, då bankerna kommer att prisdifferentiera sina kunder. För bankernas del kommer de som valt en IRK-metod förmodligen att ta över de bästa riskerna, medan schablonbankerna blir hänvisade till sämre kunder, eftersom IRK-bankerna har ett bättre verktyg att kvantifiera och mäta risk med. Det har

sedan länge pågått en konsolideringstrend inom bankbranschen, men det förutspås att Basel II-regelverket möjligtvis kommer att påskynda denna process i och med att mindre aktörer kommer att få svårt att anpassa sig till det nya komplexa regelverket. Basel II innebär fördelar för bankerna, då kapitalkravet kommer att minska i bankerna och detta förmodligen oberoende av vilken metod för kreditrisk och operativ risk som väljs. Regelverket innebär också att banker bättre kan kvantifiera risk och arbeta med en riskjusterad avkastning. En nackdel är däremot att det hävdas att Basel II kan komma att öka konjunktursvängningarna.

5. RESULTATREDOVISNING

I det här kapitlet kommer vi att redogöra för den information vi via intervjuer har samlat in. Resultatredovisningen innehåller både en presentation av det empiriska resultatet och en invävd analys av empirin. Analysen har utförts med hjälp av den litteratur och debatt som redogjorts för tidigare.

Utifrån den empiri som har samlats in har en kategorisering och en indelning av resultatredovisningen gjorts i fyra teman; implementering och tolkning, nytta, förändringseffekter samt framtid.

I resultatredovisningen har vi valt att använda bankernas namn istället för intervjupersonens namn. Detta för att göra det mer lättöverskådligt att jämföra svaren från de olika bankerna. Gällande expertintervjuerna har vi presenterat åsikterna från intervjupersonerna från Öhrlings PwC och Finansinspektionen med organisationens namn. Den enda intervjuperson som återges med namn är Per Lönnqvist då han inte har representerat sitt företag, utan sina egna personliga åsikter och erfarenheter.

För att lättare kunna tillgodogöra sig resultatredovisningen rekommenderas att bilaga 3 läses. I bilagan finns information om bankerna som kan vara av vikt för studien.

Bank	Kreditrisk	Operativ risk
ICA-banken	Schablonmetod	Basmetod
Ikanobanken		
Sparbanken Finn		
Sparbanken Gripen		
Handelsbanken	IRK-metod	Schablonmetod
Nordea		
SEB		
Swedbank		

Figur 2. Översikt av bankernas val av metoder för beräkning av kapitalkrav

5.1 Implementering och tolkning

5.1.1 Val av metod

Akhtar (2006a, 2006b) har i debatten, vilket också har framgått i våra intervjuer, poängterat att det är en oerhört lång och krävande process att utarbeta IRK-metoder och modeller och att det framförallt är väldigt kostsamt för mindre banker med knappa resurser. Forsell & Lönnqvist (2004) tror dock att även de mindre bankerna kommer att övergå till IRK i framtiden på grund av konkurrensskäl. Enligt de mindre bankerna Sparbanken Gripen och Ikanobanken, som båda har valt att tillämpa schablonmetoden för kreditrisk och basmetoden för operativ risk, är inte detta särskilt givet på förhand. Visserligen har Sparbanken Gripen startat ett samarbete med ett par banker i Danmark och Norge, som kanske skulle kunna påskynda och underlätta införandet av IRK-metoden i banken, men de anser ändå att IRK-metoden främst är avsedd för större banker med mer resurser, vilket överensstämmer med vad Lind (2005) säger. Sparbanken Gripen trivs med att vara en mindre bank som därmed är mer snabbfotad och anpassningsbar. De har sin styrka i personliga relationer med sina kunder, vilket i sin tur leder till lojala sådana. Utöver ökade resurser för att hantera en IRK-metod hade Sparbanken Gripen även behövt utöka sin personalstyrka med ett flertal tjänster, för att på bästa sätt implementera IRK-metoden i organisationen. För Ikanobankens del är främsta anledningen till vald metod resultatet av den analys som banken har gjort av de två metoderna. Där framkom det att de positiva effekterna av en IRK-metod inte skulle bli påtagligt större jämfört med schablonmetoden på grund av utseendet på bankens kundstock. Dessutom har Ikanobanken, liksom Sparbanken Finn, inte några krav från utomstående ägare att maximera avkastning på satsat kapital. I och med detta har bankerna inga påtryckningar eller incitament till att ligga i framkant gällande utvecklandet av IRK-metoder. ICA-banken har på grund av att de är en liten och relativt nystartad bank inte kunnat utveckla en IRK-metod, eftersom de saknar tillräckligt med historisk data. De säger också att det är ett önskemål från tillsynsmyndigheten att inte alla banker börjar utveckla avancerade metoder samtidigt.

Samtliga mindre banker som intervjuats välkomnar de större bankernas initiativ till att tillämpa IRK-metoden redan nu. Med nyfikenhet följer de storbankernas utveckling för att möjligtvis själva gå över till IRK-metoden om ett par år, om det visar sig nödvändigt för deras överlevnad och lönsamhet. Bland storbankerna, som är börsnoterade, föreligger det andra anledningar till metodvalet. Swedbank menar att det förväntas av marknaden att banker som vill vara lite mer avancerade ska använda IRK-metoden. Schablonmetoden anses främst finnas till för väldigt små banker som kanske inte har tillräckligt med kompetens och resurser för att

bygga upp egna riskmodeller. Swedbank betonar att det för banker av deras rang är ”best practise” att tillämpa de mer avancerade modellerna, eftersom de innebär en tydligare koppling mellan risk och kapitalutnyttjande samt att det bättre beskriver den verkliga risken.

Storbankernas strategier för att implementera IRK-metoden i sina portföljer ser olika ut i storbankerna. SEB, Handelsbanken och Swedbank har alla börjat med att implementera delar av sina retailportföljer⁵ samt delar av de lite större företagsexponeringarna. Nordea valde däremot att inte ansöka om IRK-metoden för sin retailportfölj, då de vid ansökningstiden ansåg att retailportföljen skulle vara alltför komplex att börja med. Istället ansökte de om en IRK-metod för den del av företagsportföljen som innehåller deras större företagsexponeringar i Sverige. Detta upplägg av implementeringsstrategi skulle Nordea, enligt egen utsaga inte ha valt idag. Detta kan bero på att de ännu inte har fått sin IRK-modell för större företagsexponeringar godkänd av tillsynsmyndigheten, medan de övriga tre storbankerna har fått sina IRK-modeller för delar av både retailportföljen och företagsexponeringar godkända. Samtliga storbanker säger att de strävar efter att på sikt implementera den mer avancerade varianten av IRK-metoden, vilket skulle medföra att de ytterligare skulle kunna sänka sina kapitalkrav.

Öhrlings PwC kommenterar det faktum att en av storbankerna inte lyckats få sin ansökan om att få tillämpa IRK-metoden godkänd av tillsynsmyndigheten som en nagel i ögat för denna bank. Övergångsregler tillämpas för tillfället, vilket gör att effekterna av att endast använda sig av schablonmetoden istället för IRK-motsvarigheten i nuläget inte blir så stora som de kan bli på sikt. Dock sänder det negativa signaler till marknaden och investerarna att ligga efter de andra storbankerna.

Ingen bank anser att Basel II:s olika tillämpningsmetoder medför sådana svårigheter att det skulle påverka bankernas val av metod. De mindre bankerna räknar på skillnaderna alternativen emellan och ser till sina egna organisationer i första hand. De större bankerna verkar inte ha något val utan låter mestadels marknadens krav på dem att använda avancerade modeller få styra, eftersom det i längden torde ge bättre avkastning på satsat kapital i banken.

⁵ En retailportfölj innebär hos de flesta bankerna en portfölj innehållande privat- och hushållslån samt lån till små företag.

5.1.2 Svårigheter

5.1.2.1 Datainsamling

Större delen av bankerna samt experterna från Öhrlings PwC och Finansinspektionen anser att den största svårigheten med övergången till Basel II har varit den datainsamling, som har behövts göras för att kunna upprätta användbara och regelrätta modeller för de olika riskbedömningarna. Handelsbanken uttrycker det som en tuff uppgift att hitta all information som analytiker och statistiker behöver. Sedan 2002, då Handelsbanken startade sitt Basel II-projekt, har arbete pågått med att datorisera informationen som i stor utsträckning fanns skrivet på papper. Att föra in all data i systemet har tagit mycket tid, men idag har de ett systemstöd i hela koncernen för att underlätta arbetet med datainsamlingen. Finansinspektionen medger att det funnits begränsat med data på ett tillgängligt sätt. De benämner det som en stor utmaning för bankerna att hantera och systematisera informationen. Swedbank påpekar att en stor del av arbetet inte enbart gått åt till att fånga data utan också att till kontrollera att den är korrekt och användbar. Detta har gjorts under en lång tid, vilket har gett banken data som sträcker sig över flera år och därmed över hela konjunkturcykler för de flesta portföljer. För resten av portföljerna har banken varit tvungen att göra justeringar för att få rättvisande data.

Öhrlings PwC framhåller vikten av att de data som bankerna samlar in innehåller tillräckligt många fallissemang. Detta krävs för att bankerna ska kunna motivera och argumentera för sin kreditrisk till tillsynsmyndigheterna. SEB tycker att det har varit svårt att hitta mönster i datan och att de inte har haft tillräckligt med historiska fallissemang som grund för att beräkna en tillförlitlig sannolikhet. Om detta skriver McGoun (1995), när han beskriver problemet med uttrycket ”lagen om stora siffror”. Den innebär att om för kort tid eller för få utfall används för att beräkna medel- eller väntevärde är risken stor att det blir ett felaktigt värde (se avsnitt 2.3.4). Angående de data som bankerna har byggt sina modeller kring har Wellink (2007) framfört viss skepsis, då han anser att modellerna kräver mer granskning för att det ska vara möjligt att säkerställa deras tillförlitlighet i perioder med skiftande konjunkturer. Denna skepsis mot modellerna för utvecklandet av en IRK-metod har vi inte kunnat urskilja ur intervjuerna, trots att historiska fallissemang ibland har saknats.

5.1.2.2 Tolkning av regelverket

Nordea skiljer sig från de övriga bankerna gällande frågan vad som har varit de största svårigheterna med implementeringen av Basel II. Istället för att nämna insamlingen av data och valideringen av denna pekar Nordea på svårigheterna med att förstå kraven i regelverket. De personer inom banken som är och har varit insatta i Basel-frågorna inom Nordea har haft en stark uppfattning om hur saker och ting skulle göras och vad som varit väsentligt gällande implementeringen av det nya regelverket. Tillsynsmyndigheten har dock haft andra uppfattningar vilket har inneburit att banken varit tvungna att ändra på redan genomförda implementeringar. Det har således varit en stundtals tung process för Nordea och tillsynsmyndigheten att förstå varandra i de här frågorna enligt Nordea själva. Även Finansinspektionen framhåller att svårigheterna för bankerna gällande implementeringen av Basel II, förutom datainsamlingen, också ligger i tolkningarna av regelverket.

Bankerna som har arbetat med övergången de senaste åren, har enligt Finansinspektionen fått tilldelat sig olika utkast till regelverk som det varit en del skillnader emellan. Finansinspektionen medger att det inte varit helt enkelt för bankerna att veta hur reglerna skulle se ut och hur vissa tolkningar skulle göras. Att de skilda tolkningarna av det nya regelverket kan få direkta och kännbara konsekvenser för bankerna framfördes av Forsell & Lönnqvist (2004), som exempelvis pekade på att kapitalkravet kommer att minska för de banker som har förstått hur regelverket kan användas på bästa sätt, och att det dessutom ger ökade möjligheter för bättre verksamhetsstyrning.

En åsikt som delas av bland andra Sparbanken Gripen och Ikanobanken är att övergången till Basel II i sig inte vållat några större problem. Detta tack vare likheterna mellan schablonmetoden i Basel II som de har valt och det gamla regelverket, Basel I. Andra anledningar till att de mindre bankerna inte lika påtagligt har pratat om svårigheterna med Basel II, är exempelvis att Sparbanken Gripen fortfarande tillämpar övergångsreglerna som ger tillåtelse att använda Basel I året ut. Ikanobanken i sin tur anser sig inte ha blivit särskilt berörda av det nya regelverket då de inte har några företagskunder som medför avancerade riskberäkningar. Istället framför Ikanobanken den förvirring som ända in i det sista har förekommit kring regelverket som främsta svårighet med Basel II. Därmed bekräftas indirekt de tolkningssvårigheter kring regelverket som Nordea har framfört.

Handelsbanken nämner att vissa delar av regelverket har varit svårare än andra att implementera. Det har exempelvis varit komplicerat att veta vad som ligger bakom texten i regelverket och tolkningar har därmed behövt göras. Detta håller

även ICA-banken med om, då de tycker att tillsynsmyndigheten har lämnat mycket till de enskilda instituten att själva tolka. De anser att svårigheten för lite mindre aktörer är att ta till sig och förstå vad tillsynsmyndigheten egentligen menar att de ska göra, exempelvis med den interna kapitalutvärderingen i pelare två.

5.1.2.3 Resurskrävande

En nackdel Finansinspektionen tar upp med Basel II är att det har varit väldigt resurskrävande både för dem och för bankerna att införa de nya metoderna. Vidare anser både Ikanobanken och Nordea att rapporteringen tillsynsmyndigheten kräver av dem är orimlig. Ikanobanken påpekar att rapporterna egentligen är gjorda för stora banker och Nordea anser att den är onödigt dyr och omfattande. En annan nackdel som flera banker har tagit upp är att det har varit oerhört kostsamt att införa Basel II, Nordea säger att det i Europa har kostat åtskilliga miljarder euro. Lönnqvist instämmer i att det är dyrt och kräver mycket sofistikerade system för att bankerna ska kunna implementera IRK-metoden. Trots den höga kostnaden anser alla bankerna att nyttan kommer överstiga kostnaderna, vilket överensstämmer med vad Akhtar (2006a) påstår. Vidare nämner han att kostnaden har gjort det omöjligt för de mindre bankerna att införa IRK-metoden. Dock tror Akhtar att de med smärre modifieringar kommer att kunna dra fördel av de större bankernas utveckling av IRK-modeller, vilket även Sparbanken Gripen tror.

Sparbanken Gripen anser att de banker som inte har infört IRK-metoden kommer att missgynnas, eftersom en schablonmetod inte ger samma effektivisering av verksamheten som en IRK-metod. Det kommer enligt Sparbanken Gripen att ta dem ytterligare fem till tio år innan de kan införa en IRK-metod. Finansinspektionen anser att IRK-banker ska få fördelar över schablonbanker, detta eftersom de kommer att ha bättre kontroll på sina risker och de har också lagt ner stora kostnader på att införa metoderna. Tack vare sin storlek och en stor lönsamhet har storbankerna mycket större resurser för att utveckla IRK-metoder (Kupiec, 2007). I överensstämmelse med vad Finansinspektionen säger om att det ska vara en fördel att vara en IRK-bank, säger Kupiec att de banker som implementerar den avancerade IRK-metoden kommer att få det lägsta kapitalkravet. Detta för att uppmuntra bankerna att sträva mot de avancerade metoderna.

5.1.2.4 Organisationskultur och förklarbarhet

Lönnqvist pekar i sin intervju på två andra typer problem som uppstått vid bankernas implementering av Basel II. Det främsta problemet är enligt Lönnqvist bankernas organisationskultur och beskriver dessa som extremt konservativa. Den rådande hierarkin inom en bank innebär att den mest prestigefyllda enhet medarbetarna kan tillhöra är kreditorganisationen. Det har betraktats som fint att arbeta inom kredit eftersom att det är bankernas kärnverksamhet. Rent generellt har det enligt Lönnqvist varit gamla erfarna ”krediträvar” som tittat på finansiella nyckeltal, som är historia redan när de presenteras, och därefter gått på magkänsla när de sedan beviljat krediter. Här blir det oundvikligen en kulturkrock inom organisationerna när de nya avancerade metoderna, som bygger på statistiska modeller och tar fasta på andra parametrar som finns i bankernas reskontror, ska implementeras. Enligt Lönnqvist har de som arbetat länge i banken inom kredit vuxit upp med den klassiska kreditanalysen med finansiella nyckeltal. Då de inte är statistiker utan har en helt annan bakgrund, känner de sig därför obekväma med de nya metoderna. Kulturen i bankerna har därmed gjort det svårt att få ut en acceptans för Basel II i linjerna. Ikanobanken instämmer i Lönnqvists resonemang om att det nya regelverket är något som ledningen gillar, eftersom det ger dem verktyg för att mäta risk och optimera lönsamheten. Den enskilde banktjänstemannen däremot som ska möta kunden och förklara för denne att de inte beviljas någon kredit, eftersom kunden har en för låg kreditvärdighet enligt de nya modellerna, har inte klarat av detta och hamnat i ett dilemma.

Detta leder slutligen till det andra problemet som Lönnqvist nämner, vilket är förklarbarheten, och att information och utbildning är den enda lösningen på dessa barriärer för bankerna att ta sig över. SEB nämner förklarbarheten som en av de största svårigheterna med implementeringen av Basel II. Eftersom SEB är en stor organisation med många människor är det svårt att nå ut och förklara innebörden av Basel II och att få samtliga att börja använda det nya regelverket samtidigt.

5.1.3 Riskmätning, modellering och kvantifiering

Enligt Öhrlings PwC började en del svenska banker redan under 1980-talet att använda sig av interna riskklassificeringssystem, eftersom de såg en fördel i att kunna riskdifferentiera sina motparter. Detta gjordes antagligen för att i viss mån få en bättre prissättning och/eller beslutsprocess. Öhrlings PwC tror därför att merparten av bankerna är positiva till att kvantifiera risk på det här sättet, som regleras i och med införandet av Basel II. Dock förutsätts det att bankerna har rätt verktyg för att kunna göra detta på respektive portfölj, exempelvis olika slags

regressionsanalyser och expertkunskap. Bankernas positiva inställning till kvantifiering av risk bekräftas bland annat av Nordea och Swedbank. Nordea anser att det är av vikt att kvantifiera risk med statistiska modeller, eftersom det med deras innehav av stora portföljer annars skulle vara svårt agera på marknaden. Swedbank framhåller det goda med interna modeller för riskmätning då det innebär att banken får en koppling till vad som uppfattas som den verkliga risken. Att riskmätning går hand i hand med kapitalkrav ser Swedbank som enbart positivt. Nordea är här dock av en annan uppfattning och menar att det nya regelverket inte fullt ut tillåter bankerna att använda sina egna metoder så som det var tänkt från början. Andra pelaren i Basel II anses vara väldigt styrd av tillsynsmyndigheten vilket kan leda till en kontraproduktiv utveckling som i bästa fall kan utmynna i ett kapitalkrav som är på samma nivå som med Basel I. Därför anser Nordea att det är viktigt att det nya regelverket inte blir för regelstyrt.

Därmed får den kritik mot modeller som Chua (1996) har inte anses vara överensstämmande med bankernas egna uppfattningar om att kvantifiera och risk med hjälp av avancerade metoder och modeller. Argumentet från Chuas sida att det förekommer sofistikerade matematiska modeller endast för sakens skull eller för att avskräcka användaren, överensstämmer inte med de större bankernas tro på sig själva att kunna hantera avancerade modeller och få dem att visa den verkliga riskexponeringen. Dock får Chua ett visst medhåll i sina farhågor om faran med att medel blir mål, då Nordea understryker vikten av att det nya regelverket inte får bli för regelstyrt. Denna detaljstyrning från tillsynsmyndigheten, som Nordea och ett par andra banker nämner att de upplever, kan även exemplifieras med en liknelse från Ikanobanken om att man inte ser skogen för alla träden samt Öhrlings PwC:s tvivel angående befogat rapporteringskrav för bankerna till tillsynsmyndigheten. Informationen som efterfrågas är visserligen i högsta grad relevant, men sättet som det görs på känns inte adekvat, enligt Öhrlings PwC, vilket i sin tur leder till ett betungande och komplicerat arbete för bankerna. Till följd därav är det inte helt orimligt att ge stöd för Verrecchia (1982) i Chua (1996), som menar att det kan utvecklas dysfunktionella beteenden när användare blir överösta med avancerade konstrueringar som är svåra att förstå och ta till sig.

5.2 Nyttan

Uppfattningen hos alla de intervjuade bankerna är att nyttan med reglerna i Basel II överstiger kostnaderna för att införa dem. Nordea bedömer att fördelarna med att införa Basel II bör vara väldigt stora på lång sikt, trots att regelverket har varit kostsamt att implementera. Huruvida nyttan med att gå mot den avancerade IRK-metoden överstiger kostnaden beror dock på tillsynsmyndighetens krav utifrån

pelare två, som kan motverka och minska sänkningen av kapitalkravet från pelare ett. Nordea säger vidare att det krävs att tillsynsmyndigheten tror på systemet och inte genom pelare två ålägger bankerna att hålla alltför stora kapitalbuffertar. Handelsbanken påpekar att Basel II inneburit stora kostnader, även för de som använder sig av schablonmetoden, men genom att se affärsmöjligheterna som den ökade kompetensen om risk ger kan nyttan ökas. Sparbanken Gripen som har valt att tillämpa schablonmetoden, undersöker just nu om nyttan med att införa IRK-metoden kommer att överstiga kostnaderna. Öhrlings PwC anser att svenska banker generellt är gynnade av Basel II eftersom de har mycket hushållskrediter, säkerställd utlåning, bolån samt en låg utlåning till företagssektorn. Detta kommer att leda till att kapitalkravet blir lägre för svenska banker än för banker i övriga Europa, vilket är i överensstämmelse med en rapport från Finansinspektionen (2006b). Enbart detta lägre kapitalkrav gör att nyttan för de flesta bankerna överstiger kostnaderna enligt Öhrlings PwC.

5.2.1. Minskat kapitalkrav

Bankerna kommer i och med tillämpningen av Basel II att få ett lägre kapitalkrav oavsett val av metod enligt vår studie. Detta kunde konstateras redan 2005 för Sveriges storbanker enligt en undersökning gjord av Baselkommittén. I denna beräknades att svenska storbanker med en IRK-metod skulle sänka sitt kapitalkrav med 25,8 % och med en schablonmetod med 1,2 % (Finansinspektionen, 2006b).

Nu när de flesta storbanker har implementerat IRK-metoden på delar av sina kreditportföljer kommer deras kapitalkrav under pelare ett, enligt dem själva, att minska med 30-40 %. Gällande de mindre bankerna är samma siffra cirka 10 %. Detta inkluderar dock inte pelare två och tillsynsmyndighetens krav på en kapitalbuffert, som antagligen kommer att öka kapitalkravet en del, vilken kan komma att reducera en del av den minskning som kapitalkravet enligt pelare ett medför.

Ett lägre kapitalkrav för bankerna, tack vare deras bättre riskmätning, gör att de kan frigöra eget kapital. Detta frigjorda kapital kan sysselsättas på bättre sätt och generera avkastning. Detta ger i så fall bankerna en högre avkastning på det egna kapitalet och/eller förbättrad lönsamhet i form av starkare nyckeltal. Öhrlings PwC anser att storbankerna borde förmedla till marknaden att de tänker använda detta frigjorda kapital till att öka sina volymer eller sin verksamhet, då andra användningsområden för kapitalet vore tjänstefel. Nordea och SEB nämner att deras intentioner med det frigjorda kapitalet är överensstämmande med vad Öhrlings PwC anser vara det enda rätta. Utöver volym- och verksamhetsökningar uppger Nordea även ökad utdelning och återköp av aktier som två andra

alternativ. Övriga banker har inga uttalade strategier för det frigjorda kapitalet. Ikanobanken påpekar dock att det frigjorda kapitalet endast är att betrakta som en fiktiv intäkt och därmed ingen realiserad förtjänst.

5.2.2 Ökad kunskap om risker och krediter

5.2.2.1 Mäta och hantera risk

Den största fördelen är genomgående enligt bankerna att de ökar sin kunskap om risk och att det har blivit mer fokus på att mäta och hantera risk, vilket har lett till en ökad kontroll över riskerna. Sparbanken Finn säger att det som påverkat dem mest är den kartläggning som har gjorts av samtliga risker i banken. Detta har resulterat i en lång lista som kontinuerligt ska uppdateras, följas upp och rapporteras till styrelsen. De ser dock detta som något positivt. SEB tror även att Basel II medför ett bättre verktyg för att kunna mäta och jämföra banker, vilket kan vara en fördel för investerare och andra intressenter. Lönnqvist säger att den största fördelen med Basel II är att bankerna får ett känsligare instrument att mäta sina risker med. Danielsson (2002) menar dock att det inte är möjligt att göra en perfekt fungerande modell för att mäta risk. Alla modeller har brister på grund av de överväganden som har behövts göras vid utformningen av modellen. Finansinspektionen är medveten om att det finns risker med att använda interna modeller. Av denna anledning är regelverket så pass detaljerat som det är, vilket också är skälet till att de genomför en omfattande granskning av bankernas metoder och modeller innan de får tillstånd att använda dem. Öhrlings PwC påpekar också att det finns en viss risk med modelleringen, särskilt i de rent statistiska modellerna. Det kan innebära en för stor tilltro till de statistiska modellerna som kan innehålla systematiska fel vilket gör att risken bedöms på ett felaktigt sätt.

Finansinspektionen ser det som en fördel att de nya kapitaltäckningsreglerna är mer riskkänsliga än de tidigare reglerna, som var väldigt schabloniserade. Att bankerna ska hålla kapital utifrån hur stora risker de tar är enligt dem den största fördelen. Vidare finns det en nytta med att bankerna måste fokusera på riskmätning samt utveckla en bra process för att hantera och följa upp sina risker och krediter. Sparbanken Gripen håller med om detta och säger att riskklassificeringen har utvecklats mycket och att bankerna nu har ett bättre verktyg för att kontrollera risken och utvecklingen i sina kreditportföljer. Att bankerna tror på att modellerna fungerar för att mäta risk är enligt Latour (1987) i Chua (1996) en förutsättning för att de ska bli framgångsrika, då han påstår att en modell endast når framgång när alla betydelsefulla personer är övertygade om att den fungerar. En bättre möjlighet för uppföljning och kontroll minskar enligt

Finansinspektionen risker för stora resultatsvängningar och stora förluster. Att kunna identifiera eventuella problem i god tid är bra. Risken för att det byggs upp stora problem utan att de identifieras minskar, även om det inte innebär någon garanti för att stora förluster undviks. Ikanobanken ser affärsnyttan med Basel II genom att de måste ha bra ordning och kontroll på riskerna, vilket ger dem möjlighet att skapa en mer lönsam verksamhet.

5.2.2.2 Effektivare kreditprissättning

Swedbank tycker att en fördel med de nya modellerna är att de får en koppling till vad som uppfattas som den verkliga risken. När de beviljar krediter är den risk som finns i den enskilda transaktionen en viktig parameter vid prissättningen. I enlighet med vad Forsell och Lönnqvist (2004) skriver, tror Swedbank att det minskade kapitalkravet för krediter med lägre risk kan leda till en ökad differentiering i räntesättningarna. Exempelvis kommer krediter med lågt uppfattad risk att gynnas eftersom de får en lägre ränta, medan de nya reglerna för en del företag kommer att innebära dyrare krediter. Detta har enligt Swedbank redan märkts av på de relativt säkra bolånen där det har varit en kraftig marginalpress de senaste åren. Eftersom kapitalkraven skiljer sig för olika typer av utlåningar ska detta även synas i räntorna. Nordea är av samma åsikt; sämre krediter blir dyrare medan bättre krediter, såsom hushållskrediter, blir billigare. Finansinspektionen säger att bättre kontroll och kunskap om kreditportföljen och krediter i allmänhet kan vara en fördel då det blir en tydligare koppling mellan kredit och risk. Prissättningen kommer sannolikt att anpassas mer efter risken. Finansinspektionen påpekar att det har varit så även innan, i alla fall när det gäller annat än mindre krediter, men nu kommer det bli tydligare och lättare att räkna på den faktiska risken och vad banken anser att de ska ta betalt. Det kan ses som en fördel att prissätta efter risken, men det kan också innebära större konkurrens och att marginalerna pressas nedåt ytterligare.

Handelsbanken tycker att det är viktigt att se affärsmöjligheterna som de fått med den ökade kompetensen om risk, vilket kan leda till prisdifferentieringar mellan olika kategorier av kunder. Lönnqvist säger att i nuläget subventionerar de bra krediterna de sämre, genom att de betalar i princip samma pris. För tillfället befinner vi oss i en högkonjunktur där marknaden sätter priset, men detta kommer enligt Lönnqvist att ändras i framtiden, framförallt om det blir en lågkonjunktur. Då kommer risken i betydligt högre grad att påverka prissättningen av krediter. Under en högkonjunktur, som den vi befinner oss i nu, är det svårt att praktisera individuell prissättning eftersom konkurrensen på marknaden är hård. SEB säger att om de skulle ge någon ett högre pris baserat på dennes risk, skulle de antagligen bli utkonkurrerade av någon annan bank som följer marknadspriserna.

Dock praktiserar både Ikanobanken och ICA-banken redan nu en individuell räntesättning på privatpersoner. De strävar efter en rättvis risk- och kreditbedömning och tycker inte att skötsamma kunder ska behöva betala för de slarviga. Detta torde bero på att de båda bankerna är starkt nischade genom att främst tillhandahålla blancolån till privatpersoner.

5.2.3 Förbättrad affärsmässighet och marknadsföring

Alla intervjuade banker påpekar att riskhantering har fått större fokus i och med Basel II och riskenheter inom bankerna har utökats och fått en tydligare roll i organisationen.

En fördel med att använda sig av riskklassificering och att kvantifiera risken är, enligt Öhrlings PwC, att den verkliga exponeringen mot risk blir tydligare. Det ger möjlighet att riskdifferentiera sig mot olika grupper på ett helt annat sätt än tidigare. På så sätt blir det lättare att påvisa skillnader i olika risker, vilket kan användas för att få en mer effektiv kreditprocess. Besluten gällande krediter med lägre risk kan tas längre ner i organisationen medan den övre delen kan fokusera på de större riskexponeringarna. Vidare menar Öhrlings PwC att ytterligare en fördel med Basel II är just fokuseringen på riskhantering och att kvaliteten på denna höjs i organisationen. Ju mer avancerade modeller som används, desto bättre kvalitet och nivå på riskhanteringen, som i sin tur leder till att bankerna kan ha ett lägre kapitalkrav för att driva verksamheterna. Implementeringen av bättre riskhanteringssystem innebär ökad kunskap för bankerna om sina kunder, vilket medför bättre affärsbeslut och en helt annan marknadsföring. Genom att de kan plocka ut kunder ur ett visst segment med ett visst beteende och agerande kan de rikta marknadsföringen mot dessa bättre än tidigare. Detta är i linje med vad Forsell & Lönnqvist (2004) har skrivit, eftersom IRK-modellerna innebär att bankerna kommer att kunna identifiera de bästa riskerna och utifrån dessa bearbeta marknaden. På sikt medför detta att bankerna kan utveckla sitt engagemang i goda kunder. Detta kan leda till stora konsekvenser för schablonbankerna som inte har samma system för att differentiera risk som IRK-bankerna.

Forsell & Lönnqvist (2004) säger vidare att IRK-metoden gör att bankerna kan förfina sitt system för kapital, vilket gör att de kan kvantifiera och mäta risken och arbeta med en riskjusterad avkastning. Utav detta följer att bankerna kan få en bättre inblick i vad de tjänar pengar på och på prissättningen av produkter och tjänster. Nordea säger att det finns vissa affärer de inte vill göra i och med de nya reglerna. Detta torde bero på att det med de nya modellerna ska bli ett mer verklighetsanpassat förhållande mellan kapitalkrav och risk. Därmed medför

högriskkrediter att banken måste ha en högre kapitaltäckning än vid krediter med lägre risk. Därmed inte sagt att krediter med hög risk är dåliga om de kan prissättas tillräckligt högt. Lönnqvist säger att det till syvende och sist gäller att kunna prissätta krediten på rätt sätt, så att banken erhåller en tillfredsställande avkastning. Basel II och dess avancerade modeller är ett verktyg vars syfte är att hjälpa banken med detta.

5.3 Förändringseffekter

5.3.1 Organisatoriska förändringar

Effekterna av Basel II:s inträde i bankerna kan se olika ut beroende på bankernas storlek, kunder, portföljer och marknader. Akhtar (2006a) har utifrån en rapport från KPMG dragit slutsatsen att Basel II kommer att orsaka förändringar i de interna processerna i bankerna. Nedan presenteras de främsta organisatoriska förändringarna som orsakats av implementeringen av Basel II.

5.3.1.1 Organisationsstruktur

Basel II har inneburit en del förändringar i organisationsstrukturen hos bankerna. Enligt bankerna kräver myndigheterna att det finns en riskkontrollenhet skild från affärsverksamheten, vilket har gjort att alla banker implementerat denna förutom Ikanobanken som argumenterat att de är så pass små att det inte behövs. Överlag har inga stora omorganisationer skett i och med Basel II-implementeringen. På Handelsbanken har en tydligare riskenheter bildats, som arbetar med de nya reglerna och krav som en implementering av Basel II innebär. Enligt Nordea har det inte krävts stora omorganisationer, dock har enheten där respondenten från Nordea jobbar fått nya uppgifter för att möta de nya krav som innefattas av Basel II. Sparbanken Gripen har på grund av de nya reglerna instiftat två nya riskposter, som till viss del även fanns tidigare, men som nu förtydligats för att kunna identifiera risker. Detta har inneburit att banken tydliggjort vem som är ansvarig för den operativa risken och därmed ska se till att banken har en korrekt bild av de risker som finns. För Ikanobanken har inte några nya positioner eller enheter tillkommit. Däremot har en förskjutning av arbetsuppgifter gjorts. En del personer jobbar nu mestadels med implementering av och frågor kring Basel II och har därmed lämnat över många av de tidigare arbetsuppgifterna till andra personer. För ICA-banken har inga speciella organisatoriska förändringar behövt göras, eftersom de fortfarande är en ung verksamhet som gör lite förändringar varje år.

Däremot finns regelverket alltid som grund när banken planerar och utvecklar nya ansvarsområden.

5.3.1.2 Nyanställningar

Basel II, framför allt på grund av utvecklingen av IRK-metoden, har medfört nyanställningar för Swedbank och Handelsbanken. Detta i form av matematiker och statistiker, då den kunskapen fordras för en utveckling av de modeller som en IRK-implementering kräver. Nordea har också anställt matematiker, men detta gjordes redan innan Basel II-implementeringen. SEB har dock främst anlitat konsulter som har arbetat med att utveckla IRK-modellerna. Sparbanken Gripen kommer att nyanställa en person under våren med ansvar för operativ risk. Överlag har de mindre bankerna vi intervjuat, ICA-banken, Sparbanken Gripen, Sparbanken Finn och Ikanobanken, som redovisar enligt schablonmetoden, inte behövt nyanställa personer med statistiska kunskaper. Sparbanken Finn tillägger dock att nyanställningar kan bli aktuellt om banken beslutar om en IRK-implementering.

5.3.1.3 Utbildningar

Det nya, komplexa och detaljerade regelverket har gett upphov till internutbildningar i flertalet av bankerna. Inom Swedbank har det pågått ett projekt vars syfte har varit att sprida kunskap brett inom organisationen om Basel II och verktygets användning för banken. På Nordea har ett hundratal personer genomgått en internutbildning om Basel II, varav ett tiotal ska vara väl insatta i regelverket. Hos Handelsbanken ingår numera en genomgång av Basel II i den basutbildning som alla som hanterar krediter i banken ska gå. Ikanobanken har haft möten där information om Basel II spridits internt i organisationen. De har också benchmarkat med andra banker, såsom Sparbanken Gripen och Sparbanken Finn, för att bättre kunna tolka regelverket. På Sparbanken Finn har utbildningar främst hållits med cheferna, med övergripande information om vad de ska göra.

5.3.1.4 Centralisering/Decentralisering

När det gäller Basel II:s inverkan på bankernas styrning verkar den vara tudelad bankerna emellan. Swedbank och Handelsbanken anser sig inte blivit mer centraliserade på grund av det nya regelverket. Bankerna har fortfarande ett decentraliserat beslutsfattande ute på bankkontoren, bland annat vid val av kund. Swedbank anser att Basel II har medverkat till ökade möjligheter till ett bättre

decentraliserat beslutsfattande på lokal nivå. SEB, Sparbanken Gripen, Sparbanken Finn och Ikanobanken tycker inte heller att de blivit mer centraliserade. SEB tillägger att de likt Handelsbanken ej ändrat i beslutsvägar på grund av Basel II. Nordea är en bank som har varit och är fortfarande centraliserad. Banken tror på denna princip och anser att den förstärkts i och med det nya regelverket. Ikanobanken påpekar däremot att det finns en skillnad inom organisationen i hur Basel II uppfattas. De som är mer administrativt lagda tycker det är bra med struktur, medan de som säljer bankens tjänster tycker det är jobbigt med alla nya krav med Basel II. ICA-banken är en ganska liten bank som har en liten ledningsgrupp och är enligt dem själva en ganska centraliserad bank. Det har inte skett några förändringar inom detta område på grund av Basel II.

5.3.2 Kundstock

”Det handlar framförallt om att bygga upp en bra risk management så att de kan plocka russinen ur kakan. De [bankerna] kan ta de goda riskerna på marknaden, det är dem de vill ha och sedan helst prissätta dem på ett korrekt sätt.”

Intervju med en expert

Den generella uppfattningen hos alla de banker som intervjuats är att deras kundstockar och portföljer inte nämnvärt kommer att få en annan sammansättning på grund av införandet av det nya regelverket. Tendenser finns dock hos intervjupersonerna att kundstockarna ändå redan har eller kommer att förändras.

5.3.2.1 Förändring av kundportfölj

Det har debatterats en del innan implementeringen av regelverket att effekten av Basel II kan medföra att bankernas kundstockar kan komma att förändras (Forsell & Lönnqvist, 2004). Swedbank säger att deras portföljer på längre sikt troligen kommer att se likadana ut som de gör nu och även gjort tidigare. Nordea har däremot under de senaste fem åren anpassat sin kundportfölj till de kunder som bäst passar bankens sätt att se på risk. Portföljen kan enligt dem fortsättningsvis komma att förändras och detta hänger indirekt ihop med det nya regelverket och den ökade medvetenheten i systemet. Enligt Akhtar (2006b) blir följderna av att bankerna allokerar sitt kapital på bästa sätt, att kunder med hög risk och dåliga krediter blir förlorare medan kunder med låg risk och goda krediter kommer att få fördelar. För Nordeas del kan en anpassning av portföljen leda till att de söker sig till andra segment jämfört med övriga banker. Tack vare de nya metoderna kan de som hanterar företagskunder med hög risk i viss mån välja bort kunder som inte

passar företagets syn på risk. Sparbanken Finn instämmer i att de kunder som inte passar in i modellerna och kreditmallarna hamnar utanför, men att de då finns andra institut som har specialiserat sig på dessa segment. Med denna utveckling kan en kund som inte får lån hos vissa banker kanske få det hos andra, då dessa är villiga att ta kundens risk samtidigt som de är bra på att prissätta krediten i enlighet med riskexponeringen.

Forsell & Lönnqvist (2004) anser att det är de banker som godkänts att använda IRK-metoden som kan förväntas ta hand om de bästa riskerna. Detta för att en IRK-metod bättre kan mäta och prissätta efter risken än en schablonmetod kan göra. Detta anser Lönnqvist fortfarande och tror att IRK-bankerna kanske kommer att finkamma marknaden på goda risker och göra sig av med de dåliga krediterna de har i portföljen. Överbliven kredit som finns kvar på marknaden tas således om hand av andra institut med sämre risk management. Utvecklingen är på väg mot så kallade A-banker (banker med IRK-metod) och B-banker (banker med schablonmetod).

Enligt Finansinspektionen är det inte säkert att bankens kundstock kommer att förändras genom Basel II, utan förändringen skulle snarare beror på vilken strategi bankerna har. Lönnqvist tror dock att det kommer att ske en viss överströmning av krediter hos bankerna, framför allt när det gäller små och medelstora företag, då det är i den sektorn riskerna finns. Där kommer det att ske en omfördelning mellan instituten och de som är skickliga på att identifiera risker kommer således att bli vinnare. Öhrlings PwC tror inte att några större förändringar kommer att ske på bankernas kundstockar, då alla banker oavsett vald metod måste göra riskbedömningar.

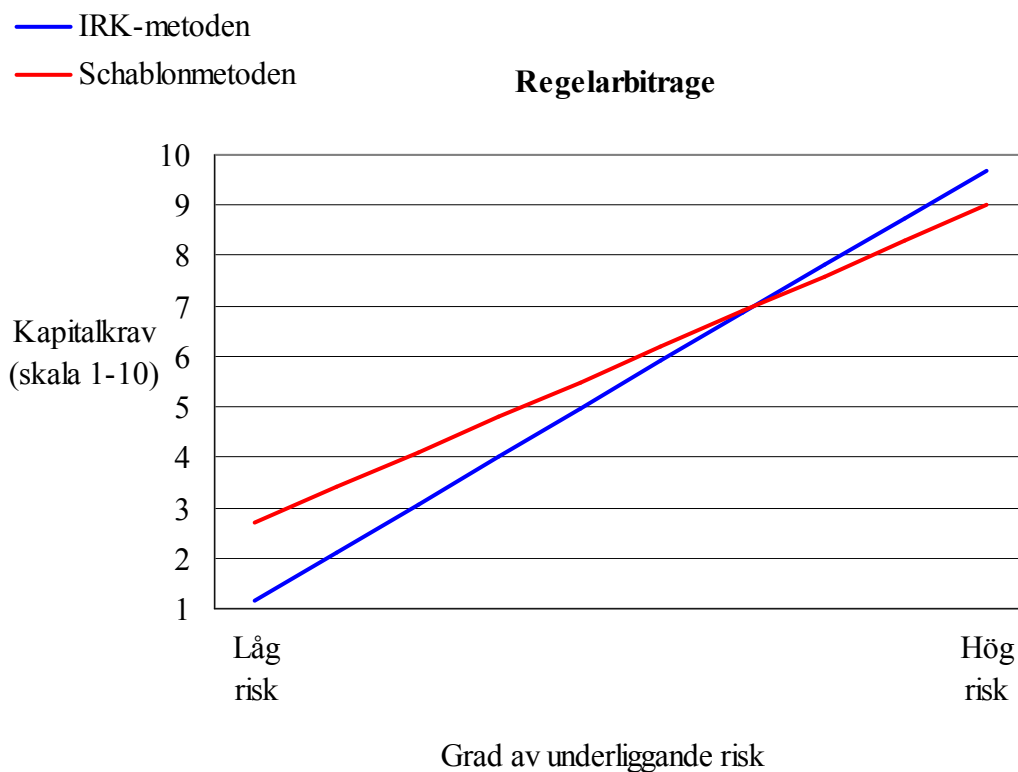
5.3.2.2 Övergång till mer säkra kunder?

Handelsbanken säger att ett tänkbart scenario är att IRK-banker tar sig an mer säkra kunder, medan schablonbanker går mot mer osäkra kunder av konkurrensskäl. Detta handlande hos schablonbankerna är att likställa med Youngs (2001) syn på risk som en exponering, där de själva kan välja att utsätta sig för högre risker för att öka sina intäkter.

Basel II innebär att säkra krediter, såsom bolån, medför att bankerna kan hålla mindre kapital (QIS 5, 2006). På bolånemarknaden är det redan nu väldigt pressade marginaler, enligt i princip alla intervjuade banker, eftersom den minskade kapitaltäckningen har varit inräknad sedan den först kunde fastställas, det vill säga sedan ett par år tillbaka. Detta har lett till sänkta utlåningsräntor, vilket leder till en lägre vinst. En personlig reflektion från en av de mindre

bankerna var att det för några år sedan blev tydligt att vissa banker blev betydligt aggressivare i sin marknadsföring mot de segmenten som innebär ett lägre kapitalkrav, antagligen för att få en annan fördelning av kunder i sin portfölj. SEB berättar att de har fört en kampanj mot hushållen. Det berodde delvis på att de ville visa för marknaden att de var intresserade av privatkunder, men också till viss del för att de var för små i segmentet och ville få en större differentiering av portföljen. Detta resonemang stämmer med vad som tidigare nämnts om Nordea, där de anpassat sin portfölj till de kunder som bäst passar deras sätt att se på risk.

Följden av Basel II kan enligt Handelsbanken bli att schablonbanker som har hypotekslån, kan få inrikta sig på sämre betalare. Detta kan få stora konsekvenser, enligt Lönnqvist, då det finns en risk att schablonbanker bygger upp en portfölj bestående av högriskengagemang. Detta kan en bank med en schablonmetod göra eftersom kapitalkravet för en kredit inte på samma sätt, som med en IRK-metod, höjs när kreditrisken ökar eftersom schablonmetoden inte är lika riskkänslig. Det är tillsynsmyndighetens uppgift att kontrollera detta, eftersom de här instituten skulle kunna gömma sig bakom en schablonmetod därför att den inte avslöjar de höga riskerna på samma sätt som IRK-metoderna. Detta är vad Lönnqvist kallar regularbitrage. Denna problematik instämmer Nordea i då de inte handlar om vilka kunder bankerna vill ha eller inte, utan snarare att schablonbankerna tar för dåligt betalt. Detta kan vara en risk i systemet då de sitter på portföljer med låg avkastning vilket kan bli ett problem i dåliga tider.

Figur 3. En approximation av hur regularbitraget med schablonmetoden kan se ut. Regularbitraget är området mellan graferna efter att de korsat varandra.

Svenska storbanker har, jämförelsevis med andra länder i Europa, en hög andel säkrade hushållslån (Finansinspektionen, 2006b). Denna inriktning på mer säkra krediter betonar Handelsbanken, som enligt dem själva alltid har jobbat inom segmentet säkrare kunder och aldrig nischat in sig på mer osäkra kunder för att kunna ta mer betalt. Merparten av bankerna säger att de också söker sig till säkra kunder och att det är mer nischade institut som kommer ta de krediter förknippade med högre risk. Detta gör att det inte torde vara så troligt att storbankerna kommer att differentiera sig mot olika segment. Detta håller Finansinspektionen med om, då stora banker kanske inte är så intresserade av att gå mot högre risk. Det är då mer troligt att banker som Ikanobanken, som enbart har blancolån, fångar upp de kunder som inte kan få lån i andra banker. Ikanobanken säger i sin intervju att det då är viktigt att prissätta kundens risk rätt. ICA-banken befinner sig på en relativt säker marknad i och med att de bara har privatpersoner i sin kundstock. Banken bekräftar den ökade konkurrensen i detta segment och planen för att tackla hotet från andra konkurrenter är att så småningom gå mot en IRK-metod. När det gäller mindre banker och dess fortsatta överlevnad tror Ikanobanken att en viss nisch på dessa banker är nödvändig. Små banker som erbjuder samma tjänster som de stora, men i en mycket mindre skala, får svårt att konkurrera i denna redan marginalpressade bransch. För att kunna erbjuda sina kunder helhetslösningar har Sparbanken Finn och Ikanobanken exempelvis ett samarbete med SBAB gällande bolån.

Forsell & Lönnqvist (2004) håller med om att konsekvenserna för schablonbankerna kan utmynna i att de blir hänvisade till kunder med sämre kvalitet. Dessa banker får då ta emot kunder med dåliga risker som kan vara felaktigt prissatta, eftersom ett bra system för differentiering av risk saknas. Det torde dock inte gå att dra slutsatsen att mindre banker kommer att missgynnas med det nya systemet på grund av deras metodval. Ikanobanken, som ansökt och fått godkänt att använda sig av en schablonmetod för kreditrisk, använder internt ett mycket mer komplicerat system att prissätta risken på. De anser sig redan prissätta risken rätt och en övergång till en IRK-metod nu skulle inte ge någon nytta enligt de beräkningar de gjort. När det gäller små sparbanker, som använder schablonmetoden till en början, är det viktigt att få kunden att se fördelarna med att ha en liten bank, som alltid är nära till hands. Lönnqvist bekräftar att det finns institut som har jobbat igenom hela processen med IRK-metoden, men valt att inte skicka in sin ansökan för att det skulle bli för dyrt och mödosamt att upprätthålla hela apparaten som det innebär att vara ett IRK-institut.

Det är däremot enligt Nordea inte omöjligt att vissa sämre kunder kan få svårt att få lån vid en lågkonjunktur, då bankerna inte accepterar för dåligt betalt. Följden kommer att bli, enligt Sparbanken Finn, att sämre betalare får betala en högre ränta för den ökade risk krediten innebär. Lönnqvist säger att det antagligen

kommer att finnas företag som egentligen inte är så dåliga, men som inte kommer att passa in i modellerna och därför inte får krediter. Detta skulle i så fall hämma hela näringslivet. Han är dock osäker på hur många dessa företag är samt hur övergående denna problematik är. Akhtar (2006a) hoppas att denna utveckling inte ska medföra att banker avskräcks att låna ut pengar till exempelvis småföretag. Lönnqvist anser att företagsutlåningen kanske inte kommer att påverkas så mycket. En diskussion om prissättningen har förts redan innan implementeringen av Basel II, eftersom de har jobbat med prisdifferentiering länge, även om de inte haft ett bra verktyg för att sätta ett pris relaterat till risken.

I och med att bankerna bättre kan prissätta sina kunder kan de lättare se vilka som är säkra respektive osäkra kunder, på så sätt kan bankerna lättare få en ultimata portföljsammansättning sett till riskexponering och avkastning.

5.3.3 Intern rapportering och kommunikation

5.3.3.1 Intern rapportering och styrsystem

När det gäller den interna rapporteringen går åsikterna isär bankerna emellan hur de har påverkats av tillämpningen av det nya regelverket. Swedbank har sedan länge ett internt rapporterings- och styrsystem som successivt utvecklas hela tiden. Basel II har inte påverkat bankens rapportering i så stor grad. För Nordeas del har implementeringen av Basel II inneburit att regelverkets krav kommit närmre deras eget krav på kapital. Sparbanken Gripen har ej genomfört övergången till Basel II än, men säger att de har infört vissa riktlinjer för hur stor marginalen ska vara för olika kundgrupper, som kommer att påverka banken. Hos Handelsbanken pågår diskussioner om lönsamhetskravet i banken ska ändras i och med Basel II. Däremot har ej styrsystemet påverkats när det gäller kapitaltäckningen, eftersom kapitaltäckningskostnaden alltid legat på varje kredit och det gör den än idag. För Ikanobanken har Basel II:s krav på styrelsens medvetenhet påverkat dem mycket, då de ej förut sammanställt en rapport kvartalsvis till styrelsen. Rapporternas syfte är att redogöra för riskerna i banken, föra en diskussion samt att underlätta styrelsens arbete. För ICA-banken och generellt för alla de mindre bankerna, som fortfarande har schablonmetoden för kreditrisk, ligger de största förändringarna när det gäller rapportering och styrning på den operativa risken. Den operativa risken har förts fram och förtydligats i och med de nya reglerna (KPMG, 2003a). På Sparbanken Finn har grunden funnits där sedan tidigare angående intern rapportering av risker. Det nya regelverket har dock inneburit ett förtydligande och fler omfattande krav. SEB säger att de nu mäter andra saker än vad de gjort tidigare. Basel II har bidragit till att styrsystemen ger kontoren bättre stöd för att sälja tjänster och ha kunder de tjänar

pengar på. När de enskilda kontorens prestationer utvärderas är det inte bara kreditvolymerna som mäts utan även vilket kapitalkrav som krävs för att utlåningen.

5.3.3.2 Kommunikation

Tillsynsmyndigheten har fått en utökad roll med det nya regelverket (Forsell & Lönnqvist, 2004). I de intervjuer som gjorts med storbankerna säger intervjupersonerna att kommunikationen mellan banken och tillsynsmyndigheten har varit tät angående metodvalen, vilket överensstämmer med vad Himino (2004) säger om att Basel II leder till en ökad kommunikation mellan bankerna och tillsynsmyndigheten. Sparbanken Gripen håller med om att tillsynsmyndigheten har fått en annan roll, då ett större samarbete dem emellan krävs på grund av exempelvis den interna kapitalutvärderingen. ICA-banken och Sparbanken Finn upplever ej någon större förändring. Handelsbanken tror dock att kommunikationen dem emellan kommer att bli mindre påtaglig när tillsynsmyndigheten övergår till att mest utöva tillsyn över bankerna igen.

5.4 Framtid

5.4.1 Konjunktursvängningar och finansiella kriser

Gällande identifiering av kommande konjunktursvängningar råder det viss oenighet mellan både banker och experter om huruvida detta skulle bli lättare tack vare införandet av det nya, mer riskkänsliga regelverket. Swedbank, Nordea och Sparbanken Finn anser att Basel II inte kommer att påverka bankernas förmåga att kunna identifiera konjunktursvängningar i någon större grad. Sparbanken Finn menar att arbetssättet för att jobba med konjunktursvängningar ser likadant ut som tidigare och är redan allmänt vedertaget. Dock inflikar Sparbanken Finn att det har gått för kort tid med det nya regelverket för att kunna dra några större slutsatser angående detta, samtidigt som det varit en ständig konjunkturuppgång den senaste tiden. Bankens åsikt är ändå att Basel II inte anses medföra någon hjälp till att identifiera svängningar i konjunkturen.

Finansinspektionen menar att bankerna inte kommer att kunna förutse konjunkturer, men att de däremot kommer att kunna märka av effekterna på sina låneportföljer tidigare än förut med Basel I. Riskklassificeringen har utvecklats mycket och bankerna har därmed ett bättre verktyg för att följa sin risk och utvecklingen i sina kreditportföljer. Det är en stor fördel för bankerna att i god tid kunna identifiera eventuella problem. Dock menar Finansinspektionen att det inte

innebär någon garanti mot stora förluster, men det minskar risken för att det ska byggas upp stora riskproblem utan att bankerna identifierar dem.

Handelsbanken, ICA-banken, Lönnqvist och Öhrlings PwC anser alla att det nya regelverket torde underlätta för bankerna att identifiera konjunktursvängningar. Handelsbanken menar att bankerna borde kunna vara mer förutseende och förberedda eftersom de i början av en konjunkturförsämring har omvärderat eller bedömt en kund på ett annat sätt. Öhrlings PwC lyfter fram bankernas process för den interna kapitalutvärderingen som skäl för en förbättrad konjunkturidentifiering. Medan ICA-banken är lite mer försiktig i sin bedömning, som sträcker sig till i viss mån, är Lönnqvist övertygad om att bankerna definitivt kommer att bli skickligare på att identifiera konjunktursvängningar. Lönnqvist påstår att med de nya instrumenten som Basel II för med sig, kommer bankernas medvetande att leva på ett annat sätt. Basel II kommer enligt Lönnqvist att bli levande materia och det resulterar i att aktörerna blir duktigare på att predicera konjunktursvängningar och risker. Dessutom tror Lönnqvist att detta även kommer att innebära en nytta för samhället i stort.

5.4.1.1 Effekter av konjunktursvängningar

Till skillnad från frågan gällande bankernas förmåga att identifiera konjunktursvängningar, är bankerna och experterna generellt överens om att det blir skillnader beträffande effekterna av konjunktursvängningarna i och med Basel II. Riskvikterna för olika kundgrupper kommer inte att förändras för de banker som tillämpar schablonmetoden, till skillnad från dem som använder sig av IRK-metoden som måste anpassa riskvikterna i sina modeller efter konjunkturläget. Sparbanken Gripen påpekar emellertid att en förändrad konjunktur även kommer att ha inverkan på bankerna med schablonmetod, eftersom det är marknaden som styr och Basel II har påverkat den. Sambandet hänger ihop på så sätt att gällande effekterna av konjunkturförändringar påverkar Basel II först och främst bankerna med IRK-metod. Då dessa banker är storbankerna som nästintill styr marknaden – ett par av de mindre bankerna har pratat i termer om oligopol när det gäller kreditmarknaden – måste de mindre bankerna med schablonmetod rätta sig efter dem.

Ikanobankens åsikt om hur de som mindre bank påverkas av skiftningar i konjunkturen skiljer sig mot vad som framkommit under de andra intervjuerna. Ikanobanken uppger att de inom banken har kommit fram till att de konjunktursvängningar som påverkar deras kunder, som främst är privatpersoner med blacolån, är extremt små. Om de istället skulle ha haft företagskunder skulle svängningar i konjunkturen kunna få enorma konsekvenser. Anledningen till att

det förhåller sig så för Ikanobanken är det sociala skyddsnät som finns i det svenska samhället. Detta innebär att privatpersoner även i sämre tider, exempelvis med höjd arbetslöshet, i de flesta fall orkar med att betala sina mindre krediter, tack vare arbetslöshetskassor och inkomstförsäkringar. Vidare anser Ikanobanken även att Sverige är ett tacksamt land att bedriva kreditverksamhet i då svenskar generellt sett är ärliga och Sverige är ett ordentligt land. Ett tydligt exempel på detta är vårt personnummersystem, vilket medför att det är helt omöjligt att försvinna i Sverige som Ikanobanken uttrycker det, något som är lättare i andra länder där de inte har samma kontroll. Därmed är deras återvinning av kreditförluster extremt stark för kunderna som består av privatpersoner med mindre krediter. Det är bara en fråga om tid innan banken får tillbaka sina pengar enligt Ikanobanken. Om banken istället skulle ha haft mestadels företagskunder skulle skiftningar i konjunkturen få betydligt större konsekvenser på grund av företags benägenhet till att gå i konkurs i sämre tider. Då hade det i stort sett bara varit att skriva av fordringen på företaget, vilket hade lett till en lägre återvinning av kreditförluster. Därför har en nischad bank som Ikanobanken inte särskilt stora kreditförluster i sämre tider jämfört med banker med större andel företagskrediter. Dessa åsikter från Ikanobanken var dock inget som framgick i intervjun med ICA-banken, som erbjuder likartade produkter och har ungefär samma kundstock som Ikanobanken.

Förändringar i konjunkturen leder till ett förändrat riskläge, vilket medför att bankerna i och med Basel II i sämre tider får ett högre kapitalkrav, som i sin tur kommer att påverka bankernas prissättning på krediterna. Bankerna och experterna är alla överens om att sämre tider kommer att leda till högre priser på krediter och att det vice versa kommer att leda till lägre priser vid en högkonjunktur. Detta kan vid en konjunkturedgång medföra en negativ spiral som, enligt Finansinspektionen (2006b), kan komma att leda till en minskad utlåning och på så sätt bidra till en minskad ekonomisk tillväxt, vilket Lönnqvist håller med om. Dock nämner ingen av intervjupersonerna något om en positiv spiral som skulle kunna förstärka den ekonomiska tillväxten.

På grund av detta framkommer det en viss oro med det nya regelverket, bland både banker och experter, att det skulle kunna komma att spä på konjunktursvängningarna. Nordea menar att då dåliga kunder blir ännu sämre blir det svårare för dem att låna pengar samt att lånen de redan har blir för dyra att betala. Detta leder till att dessa kunder får en ännu sämre kreditvärdering och att en konjunkturedgång på så sätt förstärks. Det här resonemanget har även framförts i debatten av Akhtar (2006a), som dock hänvisar till förespråkarna för Basel II som menar att försämringar i bankernas portföljer kommer att upptäckas på ett tidigare stadium, vilket i sin tur till viss del skulle kunna eliminera faran med förvärrade konjunktursvängningar. Enligt Öhrlings PwC har denna

procykikalitet diskuterats mycket utifrån de negativa effekter som det nya regelverket medför i och med det högre kapitalkrav som det bidrar till i sämre tider. Finansinspektionen medger att uppfattningen att en kreditåtstramning skulle påskynda en konjunkturedgång är relevant, men att det är för tidigt att säga om det verkligen blir så att Basel II hjälper till att driva på konjunkturen.

5.4.1.2 Självgenererande kriser?

Nordea med flera framför en farhåga att banker och övriga kreditinstitut kommer att agera alltför likartat vid en mindre konjunktursvängning och att det skulle kunna leda till en självgenererad finansiell kris. Detta stämmer väl överens med den kritik som Danielsson (2002) riktar mot statistiska modeller och dess antagande om att de statistiska rekvisiten är desamma både under stabila och mindre stabila förhållanden. När marknadens aktörer antar likartade beteenden faller jämviktsförhållandet, vilket kan leda till en snöbollseffekt och en eskalerande kris. Dock tror exempelvis varken Nordea eller Öhrlings PwC att Basel II skulle medföra fler eller värre kriser i framtiden, snarare tvärtom. Öhrlings PwC menar dock inte att det nya regelverket skulle förhindra finansiella kriser – det finns det inget regelverk som skulle kunna göra. Däremot skulle Basel II kunna minska frekvensen och effekterna av finanskriser. Om Sverige i början av 1990-talet hade haft en riskhantering enligt Basel II-kraven, hade vi inte fått en lika stor kris. Krisen skulle antagligen fortfarande ha inträffat, men effekterna hade inte blivit lika stora. Detta resonemang styrks av Nordea som inflikar att både de själva och övriga marknaden idag har ett mycket större medvetande om riskerna som kreditgivning medför. Beträffande oron för en ny fastighetsbubbla är det inte Basel II som är problemet, då en sådan uppstår på grund av andra orsaker. Lönnqvist stödjer påståendet om att det är omöjligt att förhindra finansiella kriser, utan att det nya regelverket bara försvårar deras uppkomst. Det kan ske externa händelser av sådant exceptionellt slag, som exempelvis ett nytt Gulfkrig, som alltid skakar om marknaden och sådana företeelser kan aldrig fångas i några modeller. Genom att ha en bra riskkontroll kan bankerna försvåra uppkomsten av nya kriser.

Kapitaltäckningen en bank måste ha ska även vara anpassad till sämre tider. Pelare ett inom Basel II medför i allmänhet en lägre kapitaltäckning, medan pelare två innefattar en intern kapitalutvärdering som ska göras tillsammans med tillsynsmyndigheten. Där säkerställs det att banken har det kapital som behövs för att undvika en finansiell kris inom banken. Swedbank menar att kapitalutvärderingen i sig inte är något nytt fenomen, men däremot ser kraven från tillsynsmyndigheten numera annorlunda ut. Handelsbanken framhåller att bankerna idag inte vet vad tillsynsmyndigheten ämnar göra med pelare två. Detta

menar också ICA-banken som säger att tillsynsmyndighetens krav på bankerna utifrån pelare två än så länge är okänt för samtliga aktörer.

Den generella inställningen hos bankerna och experterna till pelare två är, trots den frånvarande kännedomen om vad den kommer att innebära, allmänt god. Detta torde bero på den underliggande skepsisen hos bankerna om att det vissa gånger kraftigt minskade kapitalkravet enligt pelare ett, verkligen är försvarbart för bankerna. Sparbanken Finn och Sparbanken Gripen understryker i sina intervjuer en viss oro över att det sänkta kapitalkravet inom pelare ett skulle kunna dränera bankerna på kapital i ett sämre konjunkturläge. Dock poängterar Handelsbanken att det är viktigt att risken för att bankerna kommer att sänka sitt kapitalkrav så mycket att de inte längre klarar av en konjunkturedgång eller en finansiell kris inte ökar. Vidare menar också Handelsbanken att tack vare pelare två kommer det totala kapitalkravet för bankerna inte alls att sjunka så kraftigt i samband med Basel II, som det enligt tillsynsmyndighetens utsagor skulle ha gjort. Öhrlings PwC framhåller att arbetet med och effekterna av pelare två torde minska risken för att hamna i krissituationer. Den samlade kapitalutvärderingen ska medföra att bankerna inte ska behöva drabbas av en konjunkturedgång på ett alltför negativt sätt i och med dess buffertegenskaper för sämre tider.

5.4.2 Konsolideringstrend

Enligt Forsell & Lönnqvist (2004) har bankbranschen i Sverige sedan länge haft en konsolideringstrend, men att denna trend skulle kunna påskyndas i och med implementeringen av Basel II. Intervjupersonerna har delvis olika syn på det nya regelverkets inverkan på konsolideringen i branschen, men de flesta bankerna tror inte att Basel II kommer att påskynda konsolideringen i branschen.

Handelsbanken och Finansinspektionen tror att regelverket kanske skulle kunna påskynda en viss konsolidering av branschen. Lönnqvist bekräftar att han fortfarande tror att Basel II kommer att påskynda konsolideringen i branschen, men tillägger att konsolideringen redan har påbörjats globalt. De små instituten, särskilt de riktigt små med endast ett kontor och tio till femton anställda, kommer sannolikt att försvinna. De små sparbankerna utan aktieägare kommer däremot att klara sig, eftersom de inte har något krav på sig annat än att täcka sina kostnader. De här bankerna kommer aldrig, enligt Lönnqvist, att bli IRK-institut. Samtidigt tänker Baselkommittén redan på framtiden med en Basel III och Basel IV. Med nya regelverk höjs hela tiden sofistikeringsgraden och till slut kommer de små bankerna inte längre att klara sig på egen hand. Följden blir att de måste fusionera sig med andra och bilda större enheter för att kunna överleva. ICA-banken håller med om att ett uppköpsläge kan bli aktuellt om kapitalkravet för de stora bankerna

sänks betydligt med hjälp av bättre modeller, samtidigt som de små bankerna måste ha oproportionellt mycket kapital i banken.

Sparbanken Finn, fortfarande en sparbank i företagsform enligt sparbankslagen, har aldrig haft någon tanke på konsolidering av banken trots sin ringa storlek och det nya regelverkets hårdare krav. Banken är snarare i en expansiv fas då de nyss öppnat två nya kontor. För att erbjuda sina kunder helhetslösningar samarbetar banken med ett antal partners. Sparbanken Gripen ser heller inte att en konsolidering är något som kommer att drabba banken på grund av Basel II.

Swedbank och Ikanobanken anser inte att den konsolidering som pågår i branschen skulle vara en effekt av eller skulle påskyndas av det nya regelverkets implementering. Swedbank anser däremot att en del småbanker, som använder sig av schablonmetoden, saknar både kompetens och ekonomiska resurser för att utveckla IRK-metoder. De tror då att det är möjligt att småbankerna börjar tänka på en sammanslagning och detta skulle i så fall bero på Basel II. Öhrlings PwC tror inte heller att Basel II skulle vara någon pådrivande faktor för uppköp. Däremot tror Öhrlings PwC att regelverket kommer att skapa hinder för nya aktörer att komma in på marknaden. Detta för att inträdesbarriärerna kommer att bli högre i och med att Basel II är ett så omfattande och komplext regelverk att anpassa sig till, vilket försvårar inträdet på marknaden för nya aktörer.

Nordea anser emellertid att Basel II kan få en motsatt effekt, det vill säga att regelverket bromsar vissa bankers letande efter nya partners, då själva implementeringen av regelverket upptagit en stor del av deras tid och fokus. Nordea säger att samtidigt kan det vara så att sammanslagningar av större banker blir något svårare med de nya reglerna. Detta tror däremot inte Öhrlings PwC, då det inte finns något som tyder på att banker inom en koncern inte kan använda olika IRK-ansatser och riskhanteringsverktyg.

För att det ska ske en konsolidering av banker krävs det att det finns en nytta för bankerna med sammanslagningen. Enligt Nordea drivs bankens storlek av kundernas storlek. Om banken har en kapitalbas som är tillräcklig för att låna ut pengar till sina kunder finns inga incitament till att bli större. Däremot skulle kanske en sammanslagning behövas, då de har kunder som är lite för stora för att de ska kunna serva dem på bästa sätt. När det gäller uppköp i Sverige handlar det för Nordeas del i så fall om vad de kallar små aktörer. Om priset var rätt på exempelvis SBAB, och ifall Konkurrensverket skulle bevilja ett uppköp, skulle Nordea troligen förvärva det. Annars skulle den enda anledningen för Nordea att köpa små institut vara att kunna komma in på en ny marknad, då de anser att det är det enda sättet för dem att komma in på nya marknader.

5.4.3 "Vinnare eller förlorare"

"De som om några år inte är med på resan kommer att få en konkurrensnackdel. Det handlar inte bara om kapitalkrav utan om image. Ska du vara en riktigt bank så ska du ha en avancerad metod där du kan visa att du har god kontroll på dina risker"

Intervju med en av bankerna

Öhrlings PwC anser att Sverige generellt är ett vinnarland i och med Basel II och då speciellt IRK-bankerna med mycket hushållsutlåning och bolån. Som exempel anges SBAB, vilka endast har hypoteksutlåning, som en långsiktig vinnare. Att banker med IRK-metod och med stor andel hypoteksutlåning blir vinnare håller även Swedbank med om. Eftersom de har den största marknadsandelen av denna, drygt 30 %, anser de att de kommer bli en självklar vinnare. Swedbank säger också att det inte enbart beror på vilken metod som valts som avgör om en bank blir en vinnare eller förlorare, utan också på hur deras portföljer är sammansatta. Finansinspektionen tycker att det inte säkert går att påstå att IRK-banker kommer att bli vinnare och schablonbanker förlorare, även om IRK-banker har en fördel. De har ett bra system och de har visat och fått ett bevis på att de har bra kvalitet och en bra process för att bedöma och riskklassificera sina kunder. Lönnqvist tror att de banker som kommer att diskriminera risk, det vill säga inte tar sig an krediter med hög risk, kommer att bli vinnarna. Detta tack vare det lägre kapitalkravet som krediter med lägre risk medför.

Alla banker ser sig själva som vinnare, även de mindre, vilket kanske är förståeligt då ingen vill framställa sig som förlorare. Ingen vill såklart medge att de inte har någon framtid. Sparbanken Gripen ser sig som vinnare just på grund av att den är en mindre bank som är snabbfotad och anpassningsbar. De har lojala kunder som de har personliga relationer med. Därmed bekräftas Linds (2005) diskussion om att mindre, lokala banker inte konkurrerar med låga priser utan med kundkännedom och närhet. Ikanobanken ser även de sig själva som vinnare eftersom de på kreditsidan redan använder sig av individuell räntesättning på privatpersoner, vilket de förutspår kommer att ske mer och mer oberoende av konjunkturläge och konkurrenssituation. De tror även att nischade banker kan bli vinnare om de har en hård kontroll av sina risker. Sparbanken Finn tror att storbankernas omfattande och komplicerade organisationer kan utgöra en flaskhals för att kunna leva upp till Basel II och anser att de har en fördel som en mindre, fristående bank just på grund av deras mindre organisation och självständighet. Då Handelsbanken historiskt sett har haft väldigt låga kreditförluster och tar få risker anser de att de blir vinnare med Basel II. Nordea tror att alla mer eller mindre kommer att tjäna på de nya reglerna, men säger att de

mellanstora instituten som använder schablonmetoden inte borde kunna klara sig lika bra som IRK-bankerna.

Öhrlings PwC tror att det är de riktigt små instituten, mindre värdepappersbolag och vissa fondbolag som kommer bli förlorare, eftersom de inte har den interna kunskap och organisation som krävs för att hantera ett så här komplext regelverk. Denna uppfattning verkar delas av alla de vi har intervjuat. Då vi inte har intervjuat några riktigt små banker kan vi inte redogöra för deras åsikt i frågan. Sparbanken Gripen tror att en bank för att leva upp till kraven i Basel II och överleva på sikt behöver runt tvåhundra medarbetare. Ikanobanken säger att det krävs många kunder, minst femtiotusen för att kunna samla bra data och utforma adekvata modeller. Detta kan bli svårt för små banker som har för små resurser och för liten kundbas. Småbankerna kan därmed även få problem med koncentrationsrisk, det vill säga att deras kunder är för få och för likartade, vilket medför dålig riskspridning.

När det gäller vinnare och förlorare bland bankens kunder är alla överens om att det är kunder med bra rating, det vill säga säkra kunder, som är vinnarna. De kommer att kunna få de lägsta räntorna medan mer osäkra kunder endast kommer att kunna få lån till högre räntor. Detta är i enlighet med vad Akhtar (2006b) har skrivit, nämligen att kunder med hög risk och dåliga krediter blir förlorare och kunder med låg risk och bra krediter blir vinnare.

Både Sparbanken Finn och Ikanobanken kan eftersom de inte har några utdelningskrav från sina ägare, koncentrera sig på att utveckla sina verksamheter istället för att maximera avkastningen. Båda bankerna anser sig ha ett starkt eget kapital som ger en relativt dålig räntabilitet, men att det inte är något negativt för dem som det skulle ha varit för en börsnoterad bank. De ser istället sitt stora egna kapital som en styrka och koncentrerar sig mer på att uppvisa ett bra resultat snarare än bra nyckeltal. De mindre bankerna ser sig som vinnare utifrån den bättre riskhantering som det nya regelverket har medfört och inte enbart utifrån det lägre kapitalkravet.

5.5 Sammanfattning

I det här kapitlet har resultaten från den empiri som samlats in presenterats, samtidigt som den empiriska datan har analyserats med hjälp av teorierna i litteraturgenomgången och av den offentliga debatten. Bankerna har genom användningen av Basel II, framför allt de med en IRK-metod, fått ett bättre verktyg för att kunna mäta och kontrollera sina risker. Även om det krävts stora

resurser anser bankerna att de har fått tillbaka detta genom dels en bättre riskhantering dels ett lägre kapitalkrav. Den största utmaningen som bankerna ställts inför vid införandet av Basel II har varit att samla in data och att hantera och systematisera denna. Ingen av bankerna tror att deras kundstock kommer att förändras nämnvärt. Ett par stora banker medger dock att de har anpassat sin kundportfölj för att på bästa sätt passa bankens önskade riskexponering. Följden av att vara en IRK-bank är att bankerna kan identifiera sina risker på ett mer korrekt sätt och därmed kan ta hand om de krediter förknippade med de bästa riskerna, medan banker med en schablonmetod får ta de krediter som blir över. Basel II kan, med hjälp av de mer riskkänsliga verktygen som utvecklats, underlätta och tidigarelägga identifieringen av konjunkturförändringar. Regelverket gör det dock i princip omöjligt att undvika en viss förstärkning av konjunktursvängningarna, då en försämring av konjunkturen leder till att krediter får ett högre riskläge. För en IRK-bank krävs det då ett högre kapitalkrav, vilket medför en högre kostnad för banken som i sin tur påverkar prissättningen på krediterna. Även om ingen av bankerna ser sig själva som förlorare är det ett faktum att de som vinner mest på Basel II är de banker som implementerat IRK-metoden. Dessa har bäst kontroll på sina risker, vilket medför ett lägre kapitalkrav än de som valt schablonmetoden.

6. SLUTDISKUSSION

I detta avslutande kapitel summeras uppsatsen genom att forskningsfrågan besvaras och att studiens teoretiska bidrag presenteras. Därefter presenteras uppsatsförfattarnas egna reflektioner över studiens slutsatser. Avslutningsvis ges förslag till fortsatta studier inom problemområdet.

Detta kapitel syftar till att besvara studiens forskningsfråga och till att presentera de slutsatser som har framkommit efter en djupgående analys av den empiriska informationen. Analysen har gjorts med hjälp av den litteratur och debatt som har presenterats i tidigare kapitel.

Forskningsfrågan som vi arbetat utefter och här kommer att besvara är följande:

*Hur har användningen av det nya kapitaltäckningsregelverket
Basel II påverkat svenska banker och deras agerande?*

Denna fråga har varit utgångspunkt för den debatt och empiri som samlats in och har samtidigt fungerat som ett filter för att erhålla adekvat information utifrån studiens syfte.

6.1 Forskningsfrågan besvaras

Vi har valt att besvara forskningsfrågan utifrån de fyra teman som resultatredovisningen indelades i, det vill säga implementering och tolkning, nytta, förändringseffekter samt framtid. Denna uppdelning har valts för att på ett lättöverskådligt sätt kunna visa de slutsatser vi har kommit fram till.

6.1.1 Implementering och tolkning

Vid val av metod för kreditrisk har storbankerna valt en IRK-metod, eftersom de har resurser att utveckla den samt att marknaden kräver detta av dem. De mindre bankerna har undersökt och räknat på skillnaderna mellan de olika metoderna och har ansett att schablonmetoden är den metod som passar dem bäst i nuläget. Den största svårigheten för bankerna med implementeringen av Basel II har varit att samla in data. Hanteringen och systematiseringen av denna har varit en stor utmaning, då det endast har funnits begränsat med tillgänglig data i hanterbar

form. En annan svårighet har varit att tolka och förstå kraven i regelverket och att nå ut och förklara innebörden av Basel II till alla medarbetare. Implementeringen av de nya reglerna har varit resurskrävande, både för bankerna som behövde nya och dyra sofistikerade system och för tillsynsmyndigheten med den utökade roll de har fått i och med Basel II.

6.1.2 Nytt

Samtliga intervjupersoner är eniga om att nyttan med reglerna i Basel II överstiger kostnaden för de resurser som krävts för att införa dem. Basel II leder för alla banker, oavsett om de använder IRK-metoden eller schablonmetoden, till ett lägre kapitalkrav. Svenska banker är överlag gynnade av Basel II på grund av en hög andel säkerställd utlåning, till exempel hypotekslån som medför ett lågt kapitalkrav. Den största fördelen med det nya regelverket är att bankerna har ökat kunskapen om sina risker. Samtliga banker som har intervjuats är överens om att det är positivt att kvantifiera och mäta risk enligt Basel II-regelverket. Det har blivit en tydligare koppling mellan den enskilda krediten och dess risk. Bankerna har nu ett bättre verktyg för att kontrollera sina risker och kan därmed prissätta krediter mer korrekt än tidigare.

6.1.3 Förändringseffekter

Den största organisatoriska förändringen har varit att bankerna måste ha en riskkontrollenhet, som är skiljd från den övriga affärsverksamheten. För IRK-bankerna har det också krävts en del nyanställningar i form av matematiker och statistiker. Samtliga banker har varit tvungna att hålla internutbildningar för sina medarbetare. Bankerna tror generellt inte att deras kundstockar kommer att förändras i och med Basel II. Dock finns det vissa tendenser till att bankerna motsäger sig själva, eftersom det i intervjuerna har framkommit att vissa har anpassat sin kundportfölj för att passa deras sätt att se på risk. Majoriteten av bankerna och experterna tror att det kommer ske en omfördelningen av krediter. IRK-bankerna kommer att säga upp sina dåliga krediter och knyta till sig de krediter som har lägst risk, medan schablonbankerna får nöja sig med de krediter som blir över. Det finns en risk att schablonbankerna kommer att sätta samman kreditportföljer bestående av högriskengagemang, vilket beror på att schablonmetoden inte påverkas på samma sätt som IRK-metoden av krediter med höga risker.

6.1.4 Framtid

Det råder viss oenighet mellan både bankernas och experternas uppfattningar om huruvida Basel II leder till en underlättad identifiering av konjunktursvängningar. Några intervjupersoner menar att arbetssättet med att identifiera svängningar i konjunkturen är identiska med de tidigare, medan andra anser att möjligheterna förstärkts genom att de kan märka av konjunkturreffekter på sina låneportföljer tidigare än förut. En konjunkturförsämring påverkar bankernas riskmodeller, det leder till ett högre kapitalkrav och därmed en högre prissättning, vilket innebär en minskad utlåning. Detta kan således leda till att en konjunkturedgång förstärks. Ett alltför likartat beteende hos marknadsaktörer skulle vid en mindre svängning i konjunkturen kunna leda till en självgenererande finansiell kris. Dock är flera av bankerna och experterna övertygade om att Basel II inte kommer att innebära fler eller värre kriser i framtiden. Snarare är deras uppfattning att det nya regelverket både skulle kunna minska frekvensen och effekterna av finansiella kriser. Ett antal banker anser inte att konsolideringen av branschen skulle vara en effekt av Basel II, men en del tror dock att de allra minsta bankerna skulle behöva slås samman för att kunna möta kraven i Basel II och eventuella framtida regelverk. Även om alla banker ser sig själva som vinnare finns det några institut som ses som de största vinnarna, nämligen de som har en IRK-metod samt en stor andel hypotekslåning. Detta eftersom de kommer att kunna sänka sitt kapitalkrav mest. Det finns en samstämmighet mellan bankerna och experterna att det är de riktigt små instituten och bankerna som blir förlorarna med Basel II.

6.2 Studiens teoretiska bidrag

Basel II har fått ett godkännande och en stor genomslagskraft i de banker och enligt de experter vi har intervjuat. Trots att kostnaden för en implementering och upprätthållandet av regelverket är omfattande anser bankerna att den nytta reglerna för med sig överstiger de kostnader den medför. Den största fördelen med regelverket är att bankerna har fått en bättre kontroll över sina risker.

Trots att många banker för fram att Basel II har varit svårt att tolka och att regelverket därmed inte är särskilt användarvänligt, är det ingen av de intervjuade personerna som uttrycker kritik mot modellernas användbarhet och funktion. Det har enligt vår studie visat sig i praktiken finnas en stark övertygelse hos banker och experter att modellerna för kreditrisk och operativ risk, som finns i Basel II och som bankerna själva utvecklat, är pålitliga och riktiga. Detta stödjer Porters (1996) teori om att det som är kvantifierat genom mätningar också är objektivt.

Det beror på att det kvantitativa språket anses vara starkt strukturerat och regelstyrt, vilket användarna av Basel II anser det nya regelverket vara.

Det räcker dock inte, enligt Chua (1996), att en metod för att mäta risk, likt IRK-modellen, har framtagits genom att mäta och kvantifiera risken för fallissemang för att den ska accepteras av användarna. En fungerande modell är inte tillräcklig för att övertyga användarna om dess funktionalitet, utan det förhåller sig istället så att en modell fungerar när betydelsefulla användare är övertygade om dess funktionalitet (Latour, 1986 i Chua, 1996). När det gäller Basel II kan storbanker i det här sammanhanget räknas som betydelsefulla användare. Således är de betydelsefulla användarna i Sverige övertygade om det nya regelverkets användbarhet, till skillnad från USA där stark kritik har riktats mot Basel II och dess modeller från myndigheternas sida.

Baselkommittén eftersträvar att få användarna av Basel II att sympatisera med och stödja regelverket. I och med denna eftersträvan blir Baselkommittén beroende av olika fakta. Fakta skapas enligt Latour & Woolgar (1986) när en text eller utsaga används och citeras tills den inte längre ifrågasätts. Resultatet av vår undersökning visar att Baselkommittén har lyckats med att i Europa skapa de erforderliga fakta, som krävs för att övertyga användarna av regelverket om dess nödvändighet. Enligt Porter (1996) bidrar ett starkt disciplinerat argument, i vårt fall den upplevda nyttan med Basel II, till att producera kunskap som är oberoende och fristående från de enskilda personer som har skapat dem.

Enligt Latour & Woolgar (1986) ifrågasätts sällan påståenden från experter. Basel II har framtagits av Baselkommittén, som är en del av Bank for International Settlements (BIS), vilka kan anses ha god expertis om bankreglering. Detta kan vara anledningen till att Basel II har accepterats både av EU och på nationell nivå samt av dem som är avsedda att använda detta regelverk, nämligen banker och andra finansiella institut. Vidare är Basel II skrivet med ett övertygande språk för att ge sken av att vara det enda möjliga och adekvata alternativet och därmed tysta ner andra möjliga förslag. Detta bidrar till att användarna blir övertygade om att reglerna är korrekta och användbara. (Wahlström, 2006)

6.3 Reflektioner över studiens slutsatser

Vårt fokus i uppsatsen har varit pelare ett, då vår uppfattning var att denna pelare påverkade bankerna mest. I efterhand har även pelare två visat sig ha stor betydelse för den totala kapitaltäckningen i bankerna och det skulle möjligtvis ha kunnat öka förståelsen för Basel II:s påverkan på bankerna om vi hade inkluderat

denna. Idag vet dock varken bankerna eller experterna hur pelare två kommer att påverka deras kapitaltäckning och det hade antagligen inte påverkat resultatet på undersökningen att låta denna ingå mer.

Istället för att göra intervjuer skulle vi ha kunnat utforma enkäter och skickat dessa till ett större antal banker än de åtta vi har intervjuat. Med ett stort antal respondenter möjliggörs en generalisering av banker i allmänhet, utifrån de slutsatser som framkommer i undersökningen. Dock är en enkätundersökning väldigt styrd och mindre flexibel än intervjuer. Djupgående semistrukturerade intervjuer anser vi bättre tjäna vårt syfte med att kartlägga hur användningen av Basel II har påverkat de svenska bankerna. Våra intervjuer gav oss möjlighet både till friare diskussioner med respondenterna och att ställa intressanta följdfrågor utifrån infallsvinklar vi innan intervjuerna inte hade i åtanke. Efter att undersökningen var genomförd har vi kunnat dra slutsatsen att bankerna, främst utifrån sina val av metoder gällande kreditrisk och operativ risk, har likartade åsikter. Därför anser vi det vara osäkert huruvida det skulle underlätta att generalisera utifrån fler respondentsvar. Dessutom är det i storbankerna de största effekterna har kunnat påvisas och alla dessa har vi intervjuat.

Eftersom storbankerna är stora organisationer var det problematiskt för oss att veta vem som var bäst lämpad att intervjuas. Vi var tvungna att förlita oss på att bankerna vidarebefordrade oss till rätt person på grundval av den information de fick av oss om uppsatsens syfte. De personer vi har intervjuat har dock varit kunniga inom området och vi anser att de har gett oss fullständiga svar på våra intervjufrågor. Således finner vi inte att det har varit till studiens nackdel att valet av intervjupersoner har legat på bankerna själva. Dock är vi medvetna om att ifall vi intervjuat andra personer i bankerna hade vi eventuellt fått andra svar. Då våra intervjufrågor spänner över många områden, hade vi möjligtvis kunnat få bättre och mer omfattande svar genom att intervjuas personer som är involverade i respektive område. Följden av detta tillvägagångssätt hade blivit att ett färre antal banker hade kunnat medverka i studien, eftersom det annars blivit för många intervjuer att bearbeta inom studiens undersökningsperiod. Detta hade i sin tur lett till en försvårad generalisering av studiens resultat.

6.4 Förslag till fortsatta studier

Det vore intressant att utreda hur mycket lägre kapitalkrav som tillsynsmyndigheten tillåter de banker som tillämpar de mer avancerade modellerna i pelare ett att ha, utifrån den interna kapitalutvärderingen i pelare två. Ett förslag till fortsatta studier skulle därmed kunna vara att längre fram i tiden,

förslagsvis en tid efter 2010, att undersöka Basel II:s påverkan på bankerna då övergångsreglerna inte längre tillämpas och regelverket har använts fullt ut en tid.

I vår studie har vi inte kunnat påvisa några större skillnader mellan centraliserade respektive decentraliserade banker gällande implementeringen och påverkan av Basel II. Med tiden kan möjligtvis sådana skillnader uppenbara sig mellan banker. En fortsatt studie skulle därmed kunna undersöka en typisk centralstyrd bank och en erkänt decentraliserad bank. Undersökningen i en sådan studie torde med fördel kunna innehålla samtliga tre pelare inom Basel II.

Det har i undersökningen förekommit delade meningar mellan både bankerna och experterna om huruvida det nya regelverket påskyndar en konsolidering av branschen eller inte. Ett förslag till vidare studier är därför att längre fram i tiden undersöka hur konsolideringstrenden i bankbranschen har påverkats av Basel II. Då regelverket precis har implementerats kan vi i vår uppsats inte dra några faktiska slutsatser om detta. Några år efter att övergångsreglerna har försvunnit torde det vara möjligt att se konsekvenserna av Basel II angående konsolideringstrenden.

Intentionen i vår studie var att intervjua dels storbanker och dels mindre banker för att kunna förklara hur Basel II påverkat dem samt att jämföra skillnaderna bankerna emellan. Efter att studien nu är genomförd har vi insett att det vore intressant att även intervjua ännu mindre banker än de banker vi valt. Detta eftersom vi insett att spridningen på storleken och komplexiteten i de svenska bankerna är större än vi trodde och att det skulle vara möjligt att dela in bankerna i stora, mellanstora respektive små banker. Därför vore ett förslag till vidare forskning vara att undersöka hur de allra minsta svenska bankerna har och kommer att påverkas av Basel II utifrån pelare ett med fokus på kreditrisk och operativ risk.

När denna studie genomfördes hade Basel II nyligen trätt i kraft och det rådde ett starkt konjunkurläge. Det har därför varit omöjligt för oss att ta reda på hur bankerna kommer att påverkas av en sämre konjunktur, som leder till ett allmänt ökat riskläge. Därmed vore det intressant att undersöka hur bankernas hantering av kreditansökningar kommer att förändras vid en lågkonjunktur. Den allmänna uppfattningen bland bankerna var, vid studiens genomförande, att med det nya regelverket kommer en bra kredittagare att få ett lägre pris än en med en sämre betalningsförmåga. På grund av en i dagsläget pressad kreditmarknad tillsammans med övergångsregler, har vi inte kunnat skönja dessa skillnader mellan olika kredittagare utifrån deras egenskaper.

KÄLLFÖRTECKNING

Publicerade källor

- Bank for International Settlements, BIS (2005) *An Explanatory Note on the Basel II IRB Risk Weight Functions*, Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements
- Bank for International Settlements, Basel II Framework (2006) *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards - A revised Framework, comprehensive version*, Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements
- Bank for International Settlements, QIS 5 (2006) *Results of the fifth quantitative impact study (QIS 5)*, Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlement
- Bryman, Alan & Bell, Emma (2005) *Företagsekonomiska forskningsmetoder*, Liber, Malmö
- Bäckström Urban (1998) "Finansiella kriser – svenska erfarenheter", *Ekonomisk Debatt*, vol 1, 1998, s 5-19
- Chua, Wai Fong (1996) "Teaching and learning only the language of numbers - monolingualism in a multilingual world", *Critical Perspectives on Accounting*, vol 7, 1996, s 129-156
- Daniélsson, Jón (2002) "The emperor has no clothes: Limits to risk modelling", *Journal of Banking & Finance*, vol 26, 2002, s 1273-1296
- Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Studentlitteratur, Lund
- Finansinspektionen (2005) "Företagens interna kapitalutvärdering – att bedöma kapitalbehovet under Basel II", *Finansinspektionen Rapport 2005:8*, Finansinspektionen
- Finansinspektionen (2006a) "Operativa risker – företagens hantering och FI:s rekommendationer", *Finansinspektionen Rapport 2006:18*, Finansinspektionen
- Finansinspektionen (2006b) "Bankernas kapitalkrav med Basel 2", *Finansinspektionen Rapport 2006:6*, Finansinspektionen
- Finansinspektionen (2007b) "Att mäta kreditrisk – erfarenheter från Basel 2", *Finansinspektionen 2007-03-08*, Finansinspektionen

- Forsell, Jan & Lönnqvist, Per (2004) ”Basel II medför stora krav- och möjligheter för bankerna”, *Balans*, vol 5, 2004, s 23-27
- Fregert, Klas & Jonung, Lars (2003) *Makroekonomi - teori, politik & institutioner*, Studentlitteratur, Lund
- Glaser, Barney G & Strauss, Anselm L (1967) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for quality research*, Aldine, Chicago, USA
- Hagberg, Thomas & Jonung, Lars (2005) ”1990-talskrisen – hur svår var den?”, *Ekonomisk Debatt*, vol 8, 2005, s 30-45
- Himino, Ryozo (2004) “Basel II – towards a new common language”, *BIS Quarterly Review*, September 2004
- Jacobsen, Dag Ingvar (2002) *Vad, hur och varför? Om metodval i företagsekonomiska och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Studentlitteratur, Lund
- Jönsson, Sten (1995) *Goda utsikter – svenskt management i perspektiv*, Nerenius & Santérus, Stockholm
- KPMG (2003a) Basel II – A Closer Look: Managing Operational Risk, KPMG International
- KPMG (2003b) Basel II – A Closer Look: Managing Economic Capital, KPMG International
- Kupiec, Paul H (2007) “Financial Stability and Basel II”, *Annals of Finance*, vol 3, 2007, s 107-130
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund
- Latour, Bruno & Woolgar, Steve (1986) *Laboratory Life – The Construction of Scientific Facts*, Princeton University Press, New Jersey, USA
- Lind, Göran (2005) ”Basel II – nytt regelverk för bankkapital”, *Penning- och valutapolitik*, vol 2, 2005, s 5-22
- McGoun, Elton G (1995) ”The history of risk ”measurement””, *Critical Perspectives on Accounting*, vol 6, 1995, s 511-532
- Porter, Theodore M (1996) *Trust in Number: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life*, Princeton University Press, New Jersey, USA
- Rienecker, Lotte & Stray Jørgensen, Peter (2002) *Att skriva en bra uppsats*, Liber, Malmö

- Strauss, Anselm L & Corbin, Juliet (1990) *Basics of Qualitative Research: Grounded theory procedures and techniques*, Sage, Newbury Park, USA
- The Economist (2006) "Survey: One Basel leads to another", *The Economist*, vol 379, issue 8478, s 12, 20 maj 2006, London
- The Economist (2005) "Survey: Crusader Castles", *The Economist*, vol 375, issue 8427, s 25, 21 maj 2005, London
- The Economist (2002) "Leaders: Getting Basel right; Bank capital", *The Economist*, vol 362, issue 8261, s 16, 23 februari 2002, London
- The Economist (2007) "Finance And Economics: A twist or two of Basel; Banking", *The Economist*, vol 382, issue 8517, s 83, 24 februari 2007, London
- Wahlström. Gunnar (2006) "Worrying but accepting new measurements: the case of Swedish bankers and operational risk", *Critical Perspectives on Accounting*, vol 17, 2006, s 493-522
- Young, Joni J (2001) "Risk(ing) Metaphors", *Critical Perspectives on Accounting*, vol 12, 2001, s 607-625

Elektroniska källor

- Akhtar, Shamshad (2006a) "Basel II implementation issues, challenges and implications"
<http://www.bis.org/review/r070116e.pdf> (2007-04-17)
- Akhtar, Shamshad (2006b) "Demystifying Basel II",
<http://www.bis.org/review/r070116d.pdf> (2007-04-17)
- Bank for International Settlements, BIS (2007a) "History of the Basel Committee and its Membership"
<http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (2007-04-04)
- Bank for International Settlements, BIS (2007b) "Fact sheet - Basel Committee on Banking Supervision"
<http://www.bis.org/about/factbcbs.htm> (2007-04-04)
- Bank for International Settlements, BIS (2007c) "History of the Basel Committee and its Membership"
<http://www.bis.org/bcbs/history.htm> (2007-04-04)
- Finansinspektionen (2004) "Finansinspektionens tillsyn i ett Basel II-perspektiv"
http://www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/40_Tal/2004-02-17.pdf (2007-05-30)

Finansinspektionen (2007a) "Kapitaltäckning"

http://www.fi.se/Templates/ListPage_____2914.aspx (2007-04-05)

Finansinspektionen (2007c) "Om Finansinspektionen"

http://www.fi.se/Templates/StartSectionPage_____168.aspx (2007-04-05)

Finansinspektionen (2007d) "Det gör FI"

http://www.fi.se/Templates/Page_____2296.aspx (2007-04-05)

Finansinspektionen (2007e) "Tillsyn"

http://www.fi.se/Templates/Page_____6453.aspx (2007-04-05)

Finansinspektionen (2007f) "Samlad kapitalbedömning (SKB)"

http://www.fi.se/Templates/ListPage_____7833.aspx (2007-04-05)

Finansinspektionen (2007g) "Godkända kreditvärderingsföretag"

http://www.fi.se/Templates/Page_____7781.aspx (2007-04-05)

Finansinspektionen (2007h) "Godkännande som kreditvärderingsföretag vid tillämpningen av lag (2006:1371) om kapitaltäckning och stora exponeringar" – Beslut om Fitch Ratings

http://www.fi.se/upload/30_Regler/50_Kapitaltackning/kreditvarderingsforetag/beslut_Fitch_ECAI.pdf (2007-05-04)

Finansinspektionen (2007i) "Baselkommittén (bank)"

http://www.fi.se/Templates/ListPage_____1750.aspx (2007-04-07)

Le Pan, Nicholas (2006) "Basel II implementation – assessing progress to date and next steps"

<http://www.bis.org/review/r060313d.pdf> (2007-04-17)

Nationalencyklopedin (2007) "Kreuger" och "Kreugerkraschen"

http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=231386
(2007-04-11)

http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=231395
(2007-04-11)

Wellink, Nout (2007) "Risk management & financial stability – Basel II & beyond"

www.bis.org/review/r070228a.pdf (2007-04-17)

Muntliga källor

Intervju Finansinspektionen, telefon – Kennet Berg, enhetschef för kredit- och operativa risker, 2007-04-25

Intervju Handelsbanken, telefon – Annika Brunnéd, verksamhetskoordinator för Basel II-implementeringen, 2007-04-27

Intervju ICA-banken, telefon – Anne Melin, stabschef med ansvar för säkerhet och risk inom Clients, 2007-05-09

Intervju IKANO-banken, Älmhult – Anders Björkvall, kreditchef, 2007-05-03

Intervju Per Lönnqvist (Emric), telefon – Basel II-expert, 2007-05-07

Intervju Nordea, telefon – Johan Giertz, expert tillhörande avdelningen Group Corporate Center, 2007-04-27

Intervju SEB, telefon – Agneta Lind, arbetar med kreditriskkontroll inom Retaildivisionen, 2007-05-18

Intervju Sparbanken Finn, Lund – Jan-Olof Arvidsson, kreditchef och Caroline Mattsson, finansanalytiker, 2007-05-08

Intervju Sparbanken Gripen, Ängelholm – Anders Enberg, ekonomi- och finanschef, 2007-04-23

Intervju Swedbank, telefon – Magnus Eriksson, ansvarig för finansiell analys inom Group Treasury, 2007-04-25

Intervju Öhrlings PricewaterhouseCoopers, telefon – André Wallenberg, konsultverksamhetsansvarig inom det finansiella riskhanteringsområdet, 2007-04-27

Övrigt material

Årsredovisningar 2006 från följande banker:

Handelsbanken

ICA-banken

Ikanobanken

Nordea

SEB

Sparbanken Finn

Sparbanken Gripen

Swedbank

BILAGA 1

Frågor till bankerna

Övergripande frågeställningar

Vad har Basel II inneburit för bankerna?

Hur har de nya reglerna påverkat bankernas agerande/arbete (både internt och mot intressenter)?

Inledande

1. Vad har Du för position och vilka är Dina ansvarsområden inom banken

Användning

2. Vilka metoder används (Kredit: Schablon - IRK respektive Operativ: Bas - Schablon - Intern), vad är orsaken bakom vald metod
3. Vad gör Ni för att utveckla metoderna (från grundläggande till mer avancerade)
4. Vad är Din uppfattning om svårigheterna angående implementeringen av valda metoder
5. Vad anser Du vara de främsta för- och nackdelarna med kvantifieringen och mätningen av risk med de nya metoderna

Förändring

6. Om, hur och varför har Basel II inneburit organisatoriska förändringar, t ex omstruktureringar, nyanställningar eller förändrade internutbildningar
7. Upplever Du att Er organisation blivit mer centraliserad eller decentraliserad - har detta påverkat organisationens ömsesidiga förtroende internt och mot Finansinspektionen
8. Hur har Basel II påverkat bankens interna rapportering och styrsystem, har lönsamhetskraven och -mått förändrats
9. Vad gör/kommer banken att göra för att försöka förstärka de förväntade positiva effekterna alternativt för att minimera de negativa med de nya riskmätningmetoderna

Lönsamhet

10. Anser banken att nyttan med de nya metoderna för riskmätning överstiger dess kostnader, varför eller varför inte, och skiljer sig bankens uppfattning från din personliga

11. Hur mycket tjänar/förlorar banken på de nya metoderna på kort respektive lång sikt

12. I hur stor utsträckning kan banken själva påverka lönsamheten hos denna ”investering”

13. Vad händer med överskotten som det förväntade lägre kapitalkravet genererar - vem kommer det tillgodo (högre respektive lägre räntor)

Framtiden/Effekter

14. Hur kommer bankens sätt att identifiera och hantera konjunktursvängningar förändras i och med Basel II

15. Hur påverkar de mer riskkänsliga metoderna i Basel II bankens framtid vid en eventuell finansiell kris

16. Med Basel II i åtanke, hur ser Du och banken på framtiden

17. Hur tror Ni bankens marknad kommer att förändras på grund av de nya riskmättningsmetoderna - kommer Ni att söka "säkrare" kunder (t ex hushåll)

18. Anser banken, och Du själv, att Ni kommer att bli vinnare eller förlorare på grund av Basel II - finns det några vinnare och förlorare med de nya reglerna, vem i så fall

19. I vilken utsträckning anser Du att det debatterade scenariot att många av de mindre bankerna kommer att gå samman eller bli uppköpta av större banker att vara korrekt

Avslutande

20. Är det något Du vill tillägga

BILAGA 2

Frågor till Finansinspektionen och experter

Övergripande frågeställningar

Vad har Basel II inneburit för bankerna?

Hur har de nya reglerna påverkat bankernas agerande/arbete (både internt och mot intressenter)?

Inledande

1. Vad har Du för position och vilka är Dina ansvarsområden
2. Vad är Din personliga uppfattning om Basel II
3. Har samarbetet och kommunikationen mellan FI och bankerna förändrats i och med införandet av Basel II

Användning

4. Vad är din uppfattning om svårigheterna angående implementeringen av metoderna för mätning av kreditrisk och operativ risk
5. Vad anser Du vara de främsta för- och nackdelarna med kvantifieringen och mätningen av risk med dessa metoder

Förändring

6. Hur bör bankerna agera för att på bästa sätt anpassa sig till de nya de nya metoderna

Lönsamhet

7. På vilket sätt anses nyttan med de nya metoderna för riskmätning överstiga dess kostnader
8. Vad kommer bankerna att tjäna/förlora på grund av de nya metoderna på kort respektive lång sikt
9. Vad skulle Du rekommendera bankerna att göra med det eventuella frigjorda kapitalet som det förväntade lägre kapitalkravet genererar

Framtiden/Effekter

10. Tror Du de mindre bankerna kommer att ansöka om att få använda de mer avancerade metoderna (t ex IRK) inom den närmsta framtiden
11. Tror Du att användningen av Basel II kommer att förhindra finansiella kriser

12. Hur torde bankernas sätt att identifiera och hantera konjunktursvängningar förändras i och med Basel II

13. Hur har branschens framtidsutsikter påverkats av Basel II - vilka är skillnaderna från bank till bank och hur stora är de

14. Tror Du att det kommer bli vinnare och förlorare på grund av Basel II, varför i så fall och vilka är de

15. Vilka effekter tror Du att de nya riskmätningssmetoderna kommer att ha på bankernas kundstockar

16. I debatten har det framförts att mindre banker kommer gå ihop eller bli uppköpta eftersom de inte klarar av kraven som Basel II ställer på egen hand - på vilket sätt har ni har märkt av detta

Avslutande

17. Är det något Du vill tillägga

BILAGA 3

I denna bilaga presenteras de åtta banker vi har intervjuat i undersökningen. Allt material är hämtat från respektive banks senaste årsredovisning (2006).

Handelsbanken

Huvudsakliga

verksamhetsområden: Sverige, övriga Norden, Storbritannien

Balansomslutning 2006: 1 790 000 miljoner kronor

Affärsvolym 2006: ca 1 072 500 miljoner kronor (in & utlåning)

Antal anställda 2006: 10 320

Basel II-metoder:

Kreditrisk: Har en grundläggande IRK-metod för portföljerna Svenska hushåll och Norska storföretag, implementeringsplanen för resterande företagsexponeringar, ca 40 %, är godkänd av Finansinspektionen
Planerar att implementera den grundläggande IRK-metoden i den finska verksamheten, Handelsbanken Finans och Norska hushållsexponeringar under 2008

Operativ risk: Schablonmetoden

Verksamhetsområde: Sverige

Balansomslutning 2006: 7 365 miljoner kronor

Affärsvolym 2006: 13 480 miljoner kronor

Antal anställda 2006: 174

Basel II-metoder:

Kreditrisk: Schablonmetoden

Operativ risk: Basmetoden

Verksamhetsområde: Sverige
Balansomslutning 2006: 6 837 miljoner kronor
Affärsvolym 2006: 16 017 miljoner kronor
Antal anställda 2006: 171

Basel II-metoder:

Kreditrisk: Schablonmetoden
Operativ risk: Basmetoden

Huvudsakliga

verksamhetsområden: Sverige, Övriga Norden, Baltikum, Polen och Ryssland
Balansomslutning 2006: 3 191 388 miljoner kronor (346 890 miljoner euro)
Affärsvolym 2006: 4 163 800 miljoner kronor (501 500 miljoner euro)
Antal anställda 2006: 29 248

Basel II-metoder:

Kreditrisk:

Corporate & bank: Grundläggande IRK-metod för exponeringar i Sverige ska implementeras när deras ansökan har blivit godkänd
För exponeringar i Norden och Baltikum används schablonmetoden, IRK-metod ska implementeras inom 1-2 år

Retail: Schablonmetod, IRK-metod planeras att implementeras under 2008

Operativ risk: Schablonmetoden

Huvudsakliga

verksamhetsområden: Sverige, Tyskland, övriga Norden, Baltikum

Balansomslutning 2006: 1 934 000 miljoner kronor

Affärsvolym 2006: Går ej att utläsa i årsredovisningen

Antal anställda 2006: 20 689

Basel II-metoder:

Kreditrisk:

Företag: Grundläggande IRK-metod, ska ansöka om avancerad IRK-metod om 2-3 år

Retail: IRK-metod för bolån, ansökning för resterande delar, privatpersoner (ej bolån) och små företag, ska göras under 2007

Operativ risk: Schablonmetoden, planerar att från och med 2008 använda internmätningssmetoden

Verksamhetsområde: Sydvästra och mellersta Skåne

Balansomslutning 2006: 14 515 miljoner kronor

Affärsvolym 2006: 47 623 miljoner kronor

Antal anställda 2006: 310

Basel II-metoder:

Kreditrisk: Schablonmetoden

Operativ risk: Basmetoden

Verksamhetsområde: Nordvästra Skåne
Balansomslutning 2006: 7 831 miljoner kronor
Affärsvolym 2006: 20 100 miljoner kronor
Antal anställda 2006: 180

Basel II-metoder:

Kreditrisk: Schablonmetoden
Operativ risk: Basmetoden

Huvudsakliga

verksamhetsområden: Sverige, Baltikum och Ryssland
Balansomslutning 2006: 1 483 000 miljoner kronor (1483 mdr kr)
Affärsvolym 2006: 1 727 000 miljoner kronor
Antal anställda 2006: 17399
Övrigt: Swedbank Markets som är bankens investmentbank finns representerad i Sverige, Norge, USA och Kina

Basel II-metoder:

Kreditrisk: IRK-metod för 85 % av exponeringarna inom koncernen, schablonmetod för resten
Operativ risk: Schablonmetoden